

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Hungarian College of Higher Education Ferenc Rakoczi II Transcarpathian

Заголовок

Цейбей Олександр Олександрович

Автор

Науковий керівник / Експерт

Цейбей Олександр ОлександровичЕрік Марусич

підрозділ

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

0.11%
0.11%

КП 1

1.39%
1.39%

КЦ

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

24421

Кількість слів

191972

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв	Б	4
Інтервали	A→	0
Мікропробіли	␣	1
Білі знаки	Б	0
Парафрази (SmartMarks)	a	1

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	http://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/10/dis_skomorovych.pdf	14 0.06 %
2	http://www.bonistikaweb.ru/KNIGI/Markovetska.htm	12 0.05 %

з домашньої бази даних (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

з програми обміну базами даних (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР		ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
з Інтернету (0.11 %)			
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	http://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/10/dis_skomorovych.pdf	14 (1) 0.06 %	
2	http://www.bonistikaweb.ru/KNIGI/Markovetska.htm	12 (1) 0.05 %	

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-------	---------------------------------------

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ
Кафедра історії та суспільних дисциплін

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
БАНКОТИ ТА МОНЕТИ НА ЗАКАРПАТТІ У XX-МУ СТОЛІТТІ.
(НА ОСНОВІ ВЛАСНОЇ КОЛЕКЦІЇ)

Цейбей Олександр Олександрович

Студент II-го курсу

Освітня програма Історія та археологія

Спеціальність Історія та археологія

Рівень вищої освіти: магістр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № _____ / 202_

Науковий керівник:

ЧОТАРІ ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ

(кандидат історичних наук, доцент)

Завідувач кафедри

ЧОТАРІ ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ

(кандидат історичних наук, доцент)

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра історії та суспільних дисциплін

Кваліфікаційна робота
**БАНКОТИ ТА МОНЕТИ НА ЗАКАРПАТТІ У XX-МУ СТОЛІТТІ.
(НА ОСНОВІ ВЛАСНОЇ КОЛЕКЦІЇ)**

Рівень вищої освіти: магістр

Виконавець: студент IV-го курсу

Цейбей Олександр Олександрович

освітня програма Історія та археологія

спеціальність Історія та археологія

Науковий керівник: **ЧОТАРІ ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ**

(кандидат історичних наук, доцент)

Рецензент: **МОЛНАР ФЕДІР ФЕДОРОВИЧ**

(доктор філософії, доцент)

Берегове
2024

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék

**BANKJEGYEK ÉS PÉNZÉRMÉK KÁRPÁTALJÁN A 20. SZÁZADBAN.
(SAJÁT GYŰJTEMÉNY ALAPJÁN)**

Magiszteri dolgozat

Készítette: Czébely Sándor

II. évfolyamos Történelem és régészet
szakos hallgató

Témavezető: Csatáry György

(PHD, docens)

Recenzens: Molnár Ferenc

(PHD, docens)

ЗМІСТ

ВСТУП	1
РОЗДІЛ 1. ОБІГОВІ БАНКНОТИ НА ЗАКАРПАТТІ У 20-МУ СТОЛІТТІ	5
1.1 Обігові банкноти на території Закарпаття у 20-му столітті під час Австро-Угорської Монархії.....	7
1.2 Чехословацькі обігові банкноти на Закарпатті у міжвоєнний період	14
1.3 Банкноти на Закарпатті під час другої світової війни	20
1.4 Радянські обігові карбованці на Закарпатті (1994-1991).....	25
1.5 Обігові банкноти незалежної України на Закарпатті у 20-му столітті.....	32
 РОЗДІЛ 2. ОБІГОВІ МОНЕТИ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАКАРПАТТЯ У 20-МУ СТОЛІТТІ.....	40
2.1 Монети Австро-Угорської Монархії на території Закарпаття у 20-му столітті	41
2.2 Обігові монети міжвоєнного періоду на територіях Чехословаччини та Закарпаття.....	43
2.3 Монети доби Міклоша Горті на Закарпатті	45
2.4 Обігові монети Радянського Союзу на території Закарпаття	46
2.5 Перші обігові монети України.....	48
 РОЗДІЛ 3. ПАМ'ЯТНІ МОНЕТИ ЯКІ ПЕРЕБУВАЛИ В ОБІГУ НА ЗАКАРПАТТІ У 20-МУ СТОЛІТТІ.	50
3.1 Пам'ятні монети на території Закарпаття в першій половині 20-го століття.....	50
3.2 Пам'ятні обігові монети Радянського Союзу на Закарпатті у другій половині 20-го століття	52
ВИСНОВОК	56
РЕЗЮМЕ (угорською).....	60
РЕЗЮМЕ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	64
ДОДАТОК	67

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	1
I. FEJEZET. FORGALMI BANKJEGYEK KÁRPÁTALJÁN A 20. SZÁZADBAN	5
1.1 Forgalmi bankjegyek a mai Kárpátalja területén a 20. századi Osztrák-Magyar Monarchia idején.....	7
1.2 Csehszlovák forgalmi bankjegyek Kárpátalján a két háború közötti időszakban	14
1.3 Bankjegyek Kárpátalján a második világháború idején. (Horthy korszak).....	20
1.4 A szovjet forgalmi rubelek Kárpátalján. (1944-1991).....	25
1.5 A független Ukrajna forgalmi bankjegyei Kárpátalján a 20. században	32
II. Fejezet. Forgalmi pénzérték Kárpátalján a 20. században	40
2.1 Az Osztrák-Magyar Monarchia forgalmi pénzértékei Kárpátalján	41
2.2 A két világháború közötti Csehszlovákia forgalmi pénzértékei Kárpátalján.....	43
2.3 A Horthy korszak forgalmi értékei Kárpátalján	45
2.4 A Szovjetunió forgalmi pénzértékei Kárpátalján.....	46
2.5 A független Ukrajna első forgalmi pénzértékei.....	48
III. Fejezet. Forgalmi emlékérték Kárpátalján a 20. Században	50
3.1 Emlékérték Kárpátalján a 20. század első felében.....	50
3.2 A Szovjetunió forgalmi emlékértékei a 20. század második felében.....	52
KÖVETKEZTETÉS.....	56
ÖSSZEGZÉS	60
PE3IOME	62
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	64
MELLÉKLET	67

BEVEZETŐ

A szakdolgozatom témája: *Bankjegyek és pénzürmék Kárpátalján a 20. században*(*Saját gyűjtemény alapján*)".A témám választása a saját gyűjteményem alapján került megválasztásra, régóta érdekel a bankjegyek és pénzürmék gyűjtése, legfőbbképpen Kárpátalján. Az elmúlt 20. században Kárpátalja öt ország része volt, ezáltal a gazdaság is fejlődött és befolyás alá került a megadott országok hatására, amely befolyásolta a papírpénzek és az érmék variációs kínálatát is, e kínálatoknak köszönhetően a gyűjteményemben több notafiliai és numizmatikai példányokkal is rendelkezem, amelyeket már több éve gyűjtök. Ebben a kutatásban bemutatom a saját gyűjteményem egy kisebb részét, amely kapcsolatos a témával és bővebb információt nyújtok ezen érdekfelkeltő tudományok kapcsán.

A munkám célja, hogy átfogó képet kaphassunk a bankjegyek és pénzürmék sokszínű világában, milyen fejlődéseken ment keresztül a gazdaság Kárpátalján, hogy bemutassam milyen bankjegyek és érmék voltak jelen Kárpátalján a 20. században. Betekintőt nyújthassak a saját gyűjteményembe és ezáltal más színvonalon is bemutathassam Kárpátalja sokrétű történelmét, valamint, hogy felkeltsem az emberek érdeklődését a notafilia és a numizmatikai tudományok iránt.

A kutatásom megírása során fontos feladatomb volt a megfelelő szakirodalomtanulmányozása és azok elemzése, a megadott államok gazdaságtörténetének vizsgálása és az azokból kinyert információk felhasználása. Saját gyűjteményem elkezdése és gyarapítása több évek során és annak részletes átnézése és megvizsgálása.

A kutatásom három fő részre lett felosztva. Az első fejezet „*Forgalmi bankjegyek Kárpátalján a 20. században*” ebben a fejezetben a 20. századi Kárpátalján forgalomba kibocsájtott bankjegyekről nyújtok információt notafiliai és történelmi szempontok nézetéből, a saját gyűjteményem alapján. A második fejezet „*Forgalmi pénzürmék Kárpátalján a 20. században*” a fejezetben a 20. századi Kárpátalján forgalomban lévő pénzürmékről nyújtok információt numizmatikai és szintén történelmi szempontok nézetéből, szintén a saját gyűjteményem alapján. A harmadik fejezet „*Forgalmi Emlékérmék Kárpátalján a 20. században.*” jelen részben a 20. századbeli Kárpátalján lévő emlékbankjegyek és emlékérmék másnéven jubileumi bankjegyek és jubileumi érmék kapcsán nyújtok információt, saját gyűjteményemből és más források alapján.

A bankjegyek tanulmányozását másnéven notafiliának hívják, ez a tudományi ág nem csak a bankjegyek, hanem a szükségpénzek, váltók gyűjtésével és tanulmányozásával is foglalkozik. Igaz a notafilia nem olyan régi tudományi ág mint a numizmatika azaz éremtan, amelynek megmagyarázására szintén sor kerül, mégis a numizmatikusok körében elterjedt a bankjegyek gyűjtése is, azaz a notafilia, viszont nem érdemes a kettőt összekeverni, még ha mindkét tudomány is a gazdaságtannal foglalkozik, sok szempontból eltérnek egymástól már csak ha az anyagokat is

megfigyeljük, hogymiből készült a bankjegy és miből az érme már ezekben az aspektusokban is eltér az egyik a másiktól.

A bankjegyek megjelenése számos dolgot oldott meg a gazdaságban és a mindennapi életben. Az első fizetőeszközök közzé az érme tartozik, az érméknek viszont volt egy hatalmas nagy hátrányuk, a súlya. Még ha egy-két érméről van szó akkor nem nagy terhet képviselnek, de ha nagyobb vagyonokról van szó, akkor drasztikusan megnehezedik annak a tárolása és szállítása. Ebből következően létrehozták a bankjegyeket, amelyek lehetővé tették a biztonságosabb, könnyebb és praktikusabb tárolás, csere és hordozás lehetőségét természetesen nagyobb összegben. A bankok bocsátották ki az első bankjegyeket aranyfedezet ellenében. Az, aki adott be pénzt a bankba, kapott papírt, amit a későbbiekben aranyra válthatott be. Idővel ezek a bankjegyek önálló fizetőeszközzé váltak, és már semmi esetre sem kellett fizikai arannyal fedezniük. Későbbiekben az államok vették figyelembe a kibocsátást, hogy biztonságosabb és egységes pénzrendszert hozzanak létre. A mai napokban a bankjegyek nem aranyfedezetűek, „fiat pénzek” így hívják őket, ami a társadalom és az állam bizalmán alapul.

A bankjegyeknek két oldala van előoldal, amit sokszor előlapnak is szoknak hívni és hátoldal. Az előoldalon feltüntetik a bankjegy névértékét, ez a névérték jól látható, nagy számokkal, néha több helyen. Általában itt található a kibocsátó jegybank neve, a címlet, híres személyek portréja, híres épületek, vagy néha flóra és fauna tematikával kapcsolatos ábrázolások. A hátoldalon pedig találhatóak történelmi utalások, híres épületek, valamilyen jelenet, természetesen azok, amelyek kapcsolatosak az országgal és annak történelmével, szintén felvan tüntetve a bankjegy névértéke kisebb vagy esetleg nagyobb méretekben. A mai bankjegyeken van még egy káprázatos látnivaló, amit szabadszemmel aligha lehet észrevenni. Ezt a látványosságot, vízjelnek hívják, amely csak UV-fény alatt látható, habár avízjel a bankjegy biztonsági elemei közzé tartozik, amely biztosítja a papírpénz hitelességét és annak hamisításának megakadályozását, különböző ábrákban tüntetik ezt fel, amely érdekkeltő lehet a notafítiával foglalkozó gyűjtők körében. A bankjegy biztonsági részlegei közzé tartozik még a biztonsági szál, amely szintén érdekkeltő és kulcsfontosságú szerepet játszik a papírpénz megóvásában.

Az éremtan, azaz numizmatika az egyik legrégebbi történelmi tudomány. Ennek a tudománynak a segítségével feltárhatjuk a pénzeink történetét és bele is pillanthatunk különféle történelmi korszakokba, válságokba, háborúkba. Nem csak azt figyelhetjük meg, hogy mennyire befolyásolták a történelmet maga az érme, hanem fordítva is, hogy mennyire befolyásolta maga a történelem az érme változását. Az érme tanulásával megérhetjük, hogy mit akartak kifejezni a pénz kibocsátói a veretek képi világainak kiválasztásával, a veretek képi világának nagyon sok változata van, de általában a megadott ország címere, vagy esetleg az ország uralkodója szerepel rajta ez általában az érme hátlapján látható. Vannak esetek, amikor az érmén állatok, növények, híres személyek, híres épületek, vagy akár történelmi események is megfigyelhetők, amelyek

természetesen kapcsolatosak az országgal, amelyekben ki lettek bocsátva. Az érme előlapján pedig maga a névértéke és néha ugyanazok a dolgok láthatók, ami a hátlapon. Sokan azt mondják, hogy az érmének két oldala van, az érmének igazából három oldala van. Előlap azaz avers, hátlap azaz revers és él azaz perem mind a három része fontos szerepet játszik a numizmatikában, ugyanis az érmének különböző változatai is megfigyelhetők és néha mégha úgyis tűnik, hogy ugyanaz az érme van a kezünkben, mint a másik, mégis eltérhet az egyik a másiktól, akár még az érmének az éle is, ez általában attól függ, hogy hol készítették a megadott pénzérmét.

Az érme maga egy törvényes fizetőeszköz, amely fémből vagy ritkább esetekben más dolgokból is készülhet, akár műanyagból is, erre egy jó példa a Transztriai 2014-ben kibocsájtott műanyag rubel sorozat. Amint említve volt, az érmék fémből is készülhetnek, ezek az anyagok lehetnek alumínium, nikkel, réz, ezüst, arany, vagy akár ritka esetekben még vas is. Ezek az anyagok meghatározzák maga az érme értékét is, nem csak a megadott érmének a történelmi időszakában, hanem a mostani időkben is növelhetik maga a numizmatikai értékeit, az érme numizmatikai értékét növelheti a megadott tárgy dátuma, mivel ugyanis vannak olyan dátumok amikor a megadott érmékből kevesebbet bocsájtanak ki ez természetesen növeli annak a ritkaságát is. Az érmének az árát befolyásolja, maga a tárgynak az állapota, ha az érme egy kicsit is karcolt vagy kopott, drasztikusan csökkenhet az ára a numizmatikai körökben. Egy érmét két módon lehet elkészíteni veréssel és öntéssel, jelenleg a verés készítési módszer a leghasznosabb, évszázadokkal ezelőtt viszont csak az öntési módszert használták, mivel nem volt meg a megfelelő technológia a vert pénzérmék elkészítéséhez.

Mint említve volt az érme egy törvényes fizetőeszköz, de vannak olyan érmék is amelyek nem nyilvánulnak törvényes fizetőeszköznek ezeket nevezzük jubileumi, vagy emlékérméknek ezek az pénzérmék személyes vagy történelmi eseményhez kötődve készülnek. Jubileumi vagy emlékérmék jelen lehetnek a forgalomban is mint fizetőeszköz, viszont ritkábban mint egy közönséges érme. Sokszor hamar kikerülnek a forgalomból az ilyen fajta érmék, mivel leginkább a numizmatikusok, de néha más emberek is inkább megtartják maguknak, mivel tudják, hogy a megadott emlékérmének az ára idővel növekedhet.

A numizmatikát a történelem segédtudományaként tekintik. Ez a történelmi segédtudomány maga a történelem terében és annak idejében zajló eseményeit sajátos módon megtudja őrizni és bemutatni. Gyakran nélkülözhetetlen és egyedi forrásadatokat tartalmaz, ikonográfiai jegyei pedig a tér és idő adatait élettél tudják kitölteni.

Világszerte nagy befolyáshoz jutott a pénztörténet a gazdaságtörténet kutatásában. Az összes korban gyakorlatilag a pénz volt az, amelyik a legérzékenyebben érezte meg a gazdaságpolitikai változásokat és azonnal viszonyult a megváltozott körülményekhez. A pénz néha megbízhatóbb régészeti anyag a néha kételkedést felkeltő írott forrásoknál. Előfordulhat, hogy az akkori történetíró tévedhetett, elfogult volt, oklevelekben nem valós adatokat írtak le, vagy akár rendeleteket nem

hajtottak végre, viszont a pénz ami a földből, vagy akár a padlásokról vagy más helyekről előkerült, maga a hiteles valóságos korának egyértelmű bizonyítékeként szolgál.

A numizmatika nem csupán a szigorú tudományos körökben találhat otthonra számos hobbigyűjtő élvezi az érmék és pénzérmék gyűjtését, kutatását és megőrzését. A gyűjtők nemcsak anyagi értéket látnak az érmékben, hanem olyan kulturális és történelmi vonatkozásokat is, amelyek visszavezetnek az adott időszakokba és civilizációkba. Magyarországon a legnagyobb érmegyűjteménnyel a Magyar Nemzeti Múzeum rendelkezik. Ukrajna legjelentősebb és legnagyobb numizmatikai gyűjteményei több helyen is megtekinthetők, a legkiemelkedőbbek az Odesszai Régészeti Múzeum, Ukrán Nemzeti Történelmi Múzeum és az Ukrán Nemzeti Bank Pénzmúzeumában találhatóak. Az utóbbi kettő Kijevben helyezkedik el.

I. FEJEZET. FORGALMI BANKJEGYEK KÁRPÁTALJÁN A 20. SZÁZADBAN

Kárpátaljaterülete az elmúlt 20. század folyamán öt állam részese volt. Történelmi sorrendben az államok a következők Osztrák-Magyar Monarchia, Csehszlovákia, Magyar Királyság, Szovjetunió és független Ukrajna. Ez az öt állam nagy befolyással hatott Kárpátalja történelmére és gazdaságtörténelmére a 20. század folyamán. Ezáltal növelve a Kárpátalja területén forgalombanlévő bankjegyek változatait. Az államokban lévő válságok, pénzreformok, a két világháború, a kisebb gazdasági ingadozások szintén nagy befolyást gyakoroltak a papírpénzek változásaira.

A gazdaság több fajta változása létezik, amelyek befolyásolják a valuta változásait is, az egyik példa erre a devalváció. A devalváció a pénzreform egyik módszere, a tiszta nemesfém tartalomnak a hivatalos csökkentése a forgalomban lévő pénzben vagy egy ország valutájának a hivatalos árfolyamának csökkenése az ezüst és az aranyhoz vagy a külföldi valutákhoz viszonyulva. A devalvációt gyakran használják a valuta stabilizálása érdekében, ez általában a bankjegyek ezüstre vagy aranyra való szabad átváltásával együtt szokott járni. Az devalvációnó két formájában ismert. Az egyik formája a hivatalos módszer, ahol a papírpénzt alacsonyabb árfolyamon cserélik fémre, erre egy jó példa Oroszország a 19. század első felében, ottugyan ezt a módszert vették használatba. Van egy másik formája is a devaluációnak az pedig rejtett vagy leértékelődési formának nevezik, ilyenkor a papírpénzt névértékben másik valódi pénzre cserélik, de a pénzegység aranytartalmának csökkenésével egyidejűleg. Erre megint csak egy jó példa Oroszország viszont a 19. század második felében, vagy például a második világháború után több országokban is többször hajtottak végre ilyen fajta devalvációformát. A devalvációkat leértékelést gyakran használják az ország fizetési mérlegének javítására azáltal, hogy kedvező feltételeket teremtenek az export árú számára. Ha a belföldi árszintet fenntartja a megadott állam, annak következtében a külföldre exportált árú olcsóbbá válnak a külföldi vásárlók számára, ez a folyamat az árfolyamváltozásnak köszönhető. A devalvációk kedvező hatásai általában hónapokig tartanak.¹

Van még egy formája a gazdasági változásnak az úgynevezett defláció. A defláció a felesleges pénzmennyiség kivonása a forgalomból amely pont az infláció ellentéte. A defláció lehet spontán vagy kormányzati intézkedés által okozott változtatás a gazdaságban. Befolyásolható költségvetési vagy banki eszközökkel. Az első intézkedések közé tartoznak az adóemelések, a költségvetési kiadások korlátozása, a belföldi hitelek eladása és az adókedvezmények megszüntetése. Az további intézkedések közé tartozik a központi banki kamatlábak emelése, a felesleges készpénz forgalomból való kivonása értékpapírok kibocsátásával és a hitelezés korlátozása. A deflációt az ország gazdasági életében bekövetkező jelentős változások okozzák. A nagy gazdasági világválság idején számos

¹Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 359old.

országban a mély defláció jelei mutatkoztak, ami a csökkenő nemzeti jövedelem, az alacsonyabb bérek és a csökkenő export miatt az árak csökkenését, a valuta értékének emelkedését okozta. A defláció jelenségét a lakosság által felhalmozott pénz vásárlóerejének csökkentésére szolgáló bankjegyek cseréje is okozza.²

Még egy formája a gazdasági változásnak a fentebb említett infláció. Az infláció egy olyan gazdasági folyamat, amely a pénzkínálat növekedése által okozott túlzott árupiaci áremelkedésben nyilvánul meg. A papírpénz aranyhoz viszonyított leértékelődéséhez vezet. Háborús időkben és a gazdaság militarizálása idején, valamint gazdasági válságok és egyéb okok következtében a kormányzat kiadásaidrasztikusan megnövekednek, ennek következtében a normál kiadások nem érkeznek fedezni azokat. A költségvetés hiányossá válik, és a költségvetési hiány fedezésének eszköze a papírpénz további kibocsátása. A papírpénz mennyisége a forgalomban lévő arany mennyiséghez képest jelentősen megnő. Ennek következtében a pénz valódi értéke csökken és leértékelődik. Az infláció az országon belüli áruk megdrágulásához és az állam valutája a külföldi valutákkal szembeni leértékelődéséhez vezet. A papírpénz leértékelődése drasztikusan csökkenti a pénzbe vetett bizalmat, és arra biztatja az embereket, hogy megszabaduljanak tőle és, hogy a nép valódi értéket képviselő árukra vagy aranyra cserélje azokat. Az infláció rossz hatással van az ország gazdaságára, növeli a termelés szétszóródásának a jellegét, a különböző ágazatok egyenlőtlen és aránytalan fejlődését, és végül a nemzeti jövedelem újraelosztásához vezet.

A mai Kárpátalja területe a 20. század elején az Osztrák-Magyar Monarchia része volt, viszont az 1867-es kiegyezés előtt a kárpátaljai terület az Osztrák Császársághoz tartozott, ebből következően az első papírpénz, amely forgalomban vidékünkön és a Monarchiában is, amihez tartozott az a „Bankozettel” volt, magyarul bankócédula vagy bankó, amely régebben a bank szónak volt az alakváltozata, de a papírpénz fogalmát is jelentette. A „Bankozettel” az első, guldenben denominált osztrák papírpénz neve. A bécsi városi bank bocsátotta ki 1762-ben, kényszerváltások nélkül, ezt a bankjegyet ezüstpénzre tudták beváltani az emberek akkoriban. Mária Terézia császárné idején a kormány, a bankjegyeket az államháztartási hiány csökkentésére használta fel. Az első, tizenkét millió gulden értékű kibocsátást 5, 10, 25, 50 és 100 guldenes papírpénz címletekben valósították meg és azok kerültek forgalmi kibocsátásra. A későbbi kibocsátásokat 500 és 1000 guldenes bankjegyekkel egészítették ki. Pontosan 1800 óta 1 és 2 guldenes bankjegyek is kerültek kibocsátásra. Viszont később a forgalomban lévő tömördek mennyiségű azaz 1,060 millió értékű guldenes bankjegyek nagy száma magaa pénz elértéktelenedéséhez vezetett. Ez a folyamat különösen az Osztrák Császárság és a napóleoni első francia császárság közötti háborúk éveiben volt megfigyelhető. Ennek következtében 1810-ben egy ezüst gulden érme tizenhárom gulden bankjegynek felelt meg. Az Osztrák kormány

²² Шуст Р. М. Нумізмати́ка: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 360 old.

devalválta 1811-ben a bankjegyeket, értéküket a névértékük egyötödére csökkentette, és saját bécsi valutára cserélte őket, öt az egyhez arányban került forgalomba 100 régi guldent 20 új guldenreváltottak. Idők elteltével így került ki az vidékünkön is forgalomban lévő bankjegy a „Bankozettel.” A gulden magyar változata a forint volt, ami megfigyelhető a bankjegy másik oldalán, azaz a magyar oldalán.³

1.1. Forgalmi bankjegyek a mai Kárpátalja területén a 20. századi Osztrák-Magyar Monarchia idején

A 19. század második felének egy részében, még mindig az Osztrák Nemzeti Bank bocsátotta ki a bankjegyeket, amelyek Kárpátalján is jelen voltak. Pontosan 1877-ben az Osztrák Nemzeti Bank szabadalma a végéhez ért, ennek következtében létrejött egy törvényes megegyezés egy közös „részleges paritásos” bank létrehozásáról. A Monarchia közös jegybankja 1878-ban lett létrehozva, egyenrangú igazgatóságok létrehozásával együtt, Bécsben és Budapesten létrejött az Osztrák-Magyar Bank, egy osztrák és magyar kormányzó és egy osztrák és magyar alkormányzóval. A magyar piac pénzelésében drasztikus hatást gyakorolt az Osztrák-Magyar Bank. A bankrendszer segítségével megszervezték egy valutareformot, amely az egész Monarchia területére kivolt terjesztve, a valutareform következtében a jegybanki aranyvásárlók is növekedtek, ugyanis a reform során megtörtént az aranyfedezetre való áttérés. 1892-ben bevezették az aranykorona pénznemet. Az államhatási stabilizációt, amely a pozitív mérlegű költségvetést eredményezett a magyaroknál amit pénzügyminiszter Wekerle Sándornak köszönhetnek.⁴

1892 augusztusán, mint ahogymár említve volt az osztrák császár és magyar király I. Ferenc Józseffel együtt Eduard Taaffe, Richard Steinbach és Friedrich Schönborn-nal, aláírták az arany korona reformjának a törvényét. Ez a 26 cikkből álló jogszabály 1893 januárján lépett hatályba. Ezáltal az Osztrák-Magyar forintot leváltotta az Osztrák-Magyar arany korona, amely 100 hellerre osztódott apróban, ennek a magyar változata a fillér volt. Az 1887-es években az 1, 5 és 50 gulden értékű állami váltópénzek és az Osztrák-Magyar Bank 10, 100 és 1000 gulden névértékű bankjegyek még a forgalomban voltak. A pénzreformot követően a guldenes papírpénzek forgalmi kivonására és azok megsemmisítésére került sor. Mivel nem sikerült a megfelelő mennyiségű korona címletű bankjegyek előállításában abban az időben, ezért a gulden bankjegyek még mindig forgalomban voltak egy ideig. 1899-ben voltak a forgalomból kivéve az 1 guldenes bankjegyek, az 5 és az 50 névértékű guldenek egészen 1910-es évekig hivatalos törvényi forgalomban lévő bankjegyeknek minősültek. Ugyan ez a helyzet alakult ki az Osztrák-Magyar Bank papírpénzeivel. A 10 gulden névértékű bankjegyeket 1901 és 1903 között vonták ki a forgalomból, viszont csak az 1909-es években lett érvénytelenítve. Még több ideig voltak forgalomban a 100 és 1000 gulden névértékű papírpénzek, amelyeket még 1904-ben váltottak koronára, ami 1910-ben lett érvénytelenítve. Az 1910-es években a kormány intézkedéseinek

³Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 356 – 357 с.

⁴Korencsi Attila: *A magyar jegybanki tevékenységek értékalapozottsága*. Polgári szemle, 2020. 165. o.

ellenére még mindig forgalomban voltak a reformok utáni régi papírpénzek egészen 1 millió 275 ezer névérték guldenben, amelyek a monarchia államadósságaként lettek minősítve. Viszont egy kis idő elteltével likvidálták azt, és az állam megmutatta az aranykorona megbízhatóságát és stabilitását valutaként.⁵

A pénzreformhoz igazodva, új bankjegyek kerültek kibocsátásra és forgalomba, de már az Osztrák-Magyar korona névértékjeinek a feltüntetésével. Így 1900-ban a 19. század utolsó évében az arany korona lett a monarchia hivatalos valutája. Az Osztrák-Magyar Bank első 1900-as évekbeli papírpénz kibocsátása a 10 és a 20 korona volt, 1902-ben sikeresen kibocsátásra került az 50, 100 és 1000 korona. Később még több azonos bankjegyek kerültek kibocsátásra korona papírpénzekben: 1904-ben 10 korona, 1907-ben 20 korona, 1910-ben 100 korona, 1912-ben ismét 100 korona, 1913-ban szintén 20 korona és 1914-ben 50 korona. Ezek a bankjegyek az első világháború előtti években kerültek kibocsátásra. Az állam megengedte, hogy az emberek a papírpénzeket szabadon válthassák aranyra, a pénzreform következtében és az aranypénz-rendszer bevezetésének segítségével, 10 korona papírpénzben megfelelt majdnem 3.4 gramm arany árának, gyakorlatilag egy 10 koronás arany érmére lehetett beváltani, habár gyakorlatban az aranypénzeket nem nagyon használták a forgalomban, inkább befektetési célokra volt alkalmas. A nagy mennyiségben vert arany érmék, amelyek az igazi fedezetet nyújtottak a papírpénz koronának, a bankokban gyűltek össze először. A későbbiekben, 1901-ben az emberek szabadon válthatták át kézpénzüket aranyérmékre.⁶

Az 1900-as évben kibocsátott 10 korona előoldalán megfigyelhető maga a névértéke, a közepén német nyelven, a névérték alatt jobb oldalon a gyártás dátuma, a két felső sarokban a névértéke arab számokkal, a papírpénz fenti részén megtalálható az Osztrák-Magyar Monarchia címere, alatta pedig az adott pénz kibocsátási száma, a legalján a bankjegy névértéke nyolc nyelven, jobb és bal oldalon pedig egy-egy puttó, az egészet körbeveszi egy ornamentum, amin több alkalommal is az osztrák császári korona van feltüntetve. A hátoldalán megfigyelhető a névértéke, magyar nyelven alatta a kibocsátás dátuma, jobb és bal oldalon egy-egy puttó, a fenti részén a Magyar Királyság címere, bal alsó sarokban a papírpénz kibocsátási száma, a két felső sarokban és az alján arab számokkal feltüntetve a pénz értéke, az egészet körbe veszi egy ornamentum a Szent Korona feltüntetésével.⁷

Az ugyanabban az évben kibocsátott 20 korona előoldalának a bal oldalán egy keretben lévő nő van feltüntetve, amely Ausztriát szimbolizálja, a nő fején egy vár látható korona formájában, a keretet egy puttó tartja, a keret alatt az Osztrák-Magyar Monarchia címere, jobb oldalon közepén arab

⁵Шуст Р. М. Нумізмати́ка: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 230 – 232 с.

⁶Ugyanott. 233 с.

⁷Берегсасі Аніко – Черничко Степан: Своєрідна багатомовність на банкнотах Австро-угорської Монархії. 30 – 32 с.

számokkal és ráírva német nyelven a pénz névértéke látható, jobb oldalon alól pedig a pénz értékenyolc nyelven, jobb és bal felső sarokban az értéke arab számokkal, az egész pénz körbe van véve egy ornamentummal, amin a pénz értéke van feltüntetve többször is arab számokkal és német nyelven is. A hátoldal bal oldalán tűnik fel egy keretben lévő nő, ami Magyarországot szimbolizálja, a nő fején a Szent Korona látható, a keretet egy puttó tartja, a keret alatt a Magyar Királyság címere található. Jobb és baloldalon a pénz értéke. A pénz körbe van véve egy ornamentummal, amin arab számokkal és magyar nyelven látható az értéke.⁸

A későbbi 1902-es években kibocsátott 50 korona előoldalának a jobb oldalán egy női alak látható, amely szimbolizálja a mezőgazdaságot, mivel sarlót tart a kezében, a baloldalon szintén egy nő látható, amely szimbolizálja a tudományt, mivel a kezében egy könyvet tart. A papírpénz közepén látható annak az értéke német nyelven, jobb és bal felső sarokban szintén felvan tüntetve a pénz értéke arab számokkal, az alsó jobb és bal sarokban szintén felvan tüntetve az értéke nyolc különböző nyelven. A fenti részén látható a Monarchia címere és alatta pedig a gyártási száma. A hátoldalán szintén ugyan az a két nőalak található jobb és baloldalon. A közepén látható a pénz értéke magyar nyelven írva. A felső két sarokban a pénz értéke látható, amely arab számokkal van feltüntetve. A fenti részén a Magyar Királyság címere és alatta a gyártási sorszám látható.⁹

Ugyanabban az évben 1902-ben kibocsátott 100 korona előoldalának a bal oldalán egy nő látható a gyerekével, a kezében egy papírtekercset tartva és egy glóbusz van előttük, mögöttük pedig egy váza, felettük pedig az Osztrák-Magyar Monarchia címere látható virágokkal körbe kerítve. A közepén a papírpénz értéke látható német nyelven, az alsó két sarokban szintén az értéke nyolc nyelven, jobb felső sarokban ismét a papírpénz értéke látható arab számokkal, amely a pénz felső részén is felvan mutatva háromszor is, alattuk pedig a gyártási sorszám van elhelyezve. A papírpénz jobb oldalán egy kovácsot lehet látni egy nagy kalapáccsal a kezében, üllőt, patkót és egyéb kovács dolgokat. A hátoldalán a bal oldalon egy női alak látható egy könyvvel a bal kezében és egy gyerekkel a jobb kezében, mögöttük egy váza, felettük pedig a Magyar Királyság címere virágokkal körbe kerítve. A közepén és az alsó jobb és baloldali sarkon látható a névérték magyar nyelven, a jobb sarokban pedig arab számokkal. Jobb oldalon egy emberalak látható, amelynek a bal kezében egy kasza a jobb kezében pedig egy hegedű van, alatta a mező és más mezőgazdasági tematikájú dolgok vannak ábrázolva.¹⁰

Szintén az 1902-es években kibocsátott 1000 korona előoldalának a jobb oldalán egy nőalak található keretben, felette arab számokkal az pénz értéke, amely szintén a bal felső és a bal alsó sarokban is látható arab számokkal, a papírpénz közepén szintén megfigyelhető az értéke, német

⁸ Kocsis Norbert: A korona pénzrendszer (1892-1925) http://eremgyujtok.uw.hu/viewpage.php?page_id=12

⁹ Берегсасі Аніко – Черничко Степан: Гроші та (мовна) політика: Візуальна конструкція мовної політики на банкнотах на території сучасного Закарпаття.: Termini Egyesület Törökbálint, 2020. 30 –31 с.

¹⁰ Берегсасі Аніко – Черничко Степан: Гроші та (мовна) політика: Візуальна конструкція мовної політики на банкнотах на території сучасного Закарпаття.: Termini Egyesület Törökbálint, 2020. 32 –33 с.

nyelven egy háromszögben, amiben virágok, vannak alatta a kibocsátás dátuma. Felette pedig a Monarchia címere, a címer jobb és bal oldalán szintén a pénz értéke van feltüntetve, négy különböző nyelven a bal oldalon és négy nyelven a jobb oldalon. A papírpénz nagy része ornamentumokból áll. A hátoldalán szintén a jobb oldalán egy nő található keretben, felette arab számokkal a pénz értéke, amely szintén a bal felső és a bal alsó sarokban is látható arab számokkal, a papírpénz közepén szintén megfigyelhető az értéke, magyar nyelven. Alatta a gyártás dátuma és felette a Magyar Királyság címere kocka keretben.¹¹

Az 1904-ben kibocsátott 10 korona drasztikusan megváltozott az elődjétől, a bankjegy közepén elhúzódva megtekinthető egy vörös csík mindkét oldalán és a háttérben lévő tízes szám sokszor felmutatva, az előoldalnak baloldalán, német nyelven leírva az értéke, felette a monarchia címere található, alatta a kibocsátási dátum és még lejjebb ismét a pénz értéke nyolc nyelven van leírva, jobb oldalon egy lány portréja bekeretezve akinek a hajában két masni van. Felette szintén a névérték német nyelven, jobb és bal oldalt pedig arab számokkal. A hátoldala majdnem, úgy néz ki, mint az előoldal, annyi eltérés van benne, hogy a pénz értéke magyar nyelven van feltüntetve, a helyek ahol több nyelven van az érték az előoldalon ott is magyar nyelven van felmutatva és a magyar királyi címer van rajta az monarchia címer helyén.¹²

Az 1907-es években kibocsátották a 20 korona egy másik változatát. A bankjegy előoldalán a két felső sarokban látható a pénz értéke arab számokkal, azok között pedig német nyelven. A pénz közepén egy női alak látható, amely jobbra néz, annak a jobb oldalán egy nő portréja van bekeretezve a bal oldalán pedig a Monarchia címere kocka formában szintén bekeretezve, a jobb oldalra néző nő alatt megint a bankjegy értéke látható németül, alatta pedig a gyártás dátuma. A jobb oldali sarokban négy nyelven és a baloldali sarokban szintén négy nyelven a pénz értéke van leírva. A hátoldala hasonló az előoldalához, viszont a névértékek magyar nyelven vannak leírva és a magyar címer látható a bal oldalon, a középen lévő női alak pedig bal oldalra néz, szintén nincsenek rajta a több nyelvűség jelei.¹³

1913-ban megtörtént még egy 20 koronás bankjegy kibocsátása. Ennek a 20 koronásnak az előoldalának a bal oldalán egy nő portréja látható, felette pedig jobb és bal oldalon a pénz értéke számokkal felmutatva. Jobb oldalon felül a Monarchia címere, alatta a névérték német nyelven az alatt a kibocsátás dátuma és a legalján ismét a névérték nyolc nyelven leírva, a hátoldalán a bankjegy közepén magyar nyelven le van írva a névértéke, alatta a kibocsátás dátuma az alatt megintcsak a névértéke arab számokkal felvetítve, amelyet körbevesz egy ornamentum, bal felső sarokban a magyar címer, jobb oldalon egy nő portréja annak a tetején pedig, jobb és bal oldalt megintcsak a névérték

¹¹ Molnár Péter. Honismeret. Magyarország forgalmi pénzei 1982-1914 között. 2010. 72 o.

¹² Марковецька Г. М. Паперові грошові знаки і бони східної галичини 1914 – 1920 Р.Р., 2003. 58 – 59 с.

¹³ Molnár Péter. Honismeret. Magyarország forgalmi pénzei 1982-1914 között. 2010. 73 o.

arab számokkal van feltüntetve. Ennek a húsz koronának volt még egy második változata, a változat abban tért el, hogy a bankjegy mindkét oldalán rá volt írva, hogy „II. változat”, az előoldalon, a bal sarkában függőlegesen, természetesen német nyelven, a hátoldalon pedig a jobb sarkában magyar nyelven. A színük és a méretük is eltért, míg az első változat zöld, narancssárga és piros színekben pompázott, addig a második változat szürke volt, de viszont méretben négy centiméterrel hosszabb volt, mint az első változat. (1. ábra)

Még az első világháború kezdete előtt 1914 januárjában a monarchia területén, kibocsátottak még egy 50 korona értékű bankjegyet. Az 50 korona előoldalának majdnem a közepén egy nő látható annak jobb oldalán a bankjegy névértéke arab számokkal baloldalon pedig a monarchia címere, alatta németül ismét a pénz értéke az alatt pedig a kibocsátás dátuma. A bal felső sarokban szintén németül alatta pedig az állam még további nyelvein van leírva névérték. A hátoldalán majdnem a közepén egy másik nő van feltüntetve, alatta a névérték magyarul és a gyártási dátum. Jobb felső sarokban megint látható az érték magyarul, és alatta a magyar címer.¹⁴

A 100 korona címletű bankjegyekből szintén forgalomba volt bocsátva még két fajta példány. Az egyiket közülük 1910-ben bocsátották ki, aminek az előoldalának a jobb részén egy keretben van egy nő és az Osztrák-Magyar Monarchia címere, felette a keretben, a két sarokban található számokkal leírva a névérték. A bankjegy jobb részén pedig német nyelven van leírva a pénz értéke, alatta a dátum amikor kibocsátásra került és a legalsó bal sarokban több nyelven leírva a papírpénz értéke. A hátoldala hasonló az előoldalhoz, az eltérések a monarchia címere kivan cserélve a Magyar Királyság címerével. Minden, ami német nyelven volt leírva az magyar nyelven jelenik meg, és persze hiányzik a soknyelvűség.¹⁵

A másik példány 1912-ben került kibocsátásra. Az előoldalának a jobbik részén látható a bankjegy névértéke alatta a kibocsátás dátuma és az alatt az osztrák címer. A bal oldali alsó sarokban pedig a több nyelven leírt névérték. Jobb oldalon egy osztrák nő és felette jobb és baloldalon számokkal a névérték van feltüntetve. A hátoldalon a bal részen szintén a névérték van, de magyar nyelven, alatta a kibocsátás dátuma. A bal alsó sarokban pedig a magyar címer, jobb oldali részen egy magyar nő alatta egy és felette két oldalon ismét a névérték arab számokkal van leírva. (2. ábra)

Az 1892-es gazdasági reform és az aranyvaluta-rendszerre való sikeres áttérés, pozitív hatást nyújtott a gazdasági fejlődésben az Osztrák-Magyar Monarchián belül. A forgalomból majdnem az összes külföldi valuta ki volt szorítva, ez is szimbolizálta az állam hatalmas nagy ugrását a gazdasági fejlődésben. Ennek következtében stabil árak jöttek létre az államon belül. Így 1911-re egy átlagos falusi fizetése egy és másfél korona között volt, a szeszfőzde és a fűrészmalom dolgozók fizetése egy

¹⁴Марковецька Г. М. Паперові грошові знаки і бони східної галичини 1914 – 1920 Р.Р., 2003. 59 –60 с.

¹⁵Бергсасі Аніко – Черничко Степан: Гроші та (мовна) політика: Візуальна конструкція мовної політики на банкнотах на території сучасного Закарпаття.: Termini Egyesület Törökbálint, 2020. 21 –26 с.

és két korona közzé volt tehető. Egészen 1899-től, egy pedagógus évi fizetése majdnem 1000 korona volt, a csendőrkerület parancsnoka 1400 koronát kapott, a csendőr pedig 800 koronát kapott évente.¹⁶

Ez a folyamat drasztikusan megváltozott, amikor Belgrádban 1914. július 28-án az Osztrák-Magyar Monarchia követe átadta a hadüzenetet, amely a Szerb Királyságnak szólt. Az elkövetkezendő két hét elteltével megtörténtek a kölcsönös hadüzenetek az antant és a központi hatalmak között. Ennek következtében kirobbant a Nagy Háború, amely később az első világháborúként említődik. A hadműveletek megkezdésének következtében a legfontosabb iparcikkek és élelmiszerek ára a növekedés irányába kezdett haladni. Mindennapossá vált a boltok előttisorban állás és a feketepiacok növekedése ahol a termékek többszörös árát követelték meg. A lakosság igyekezett minden tartalmát összegyűjteni és felhalmozni azokat. A mindennapi gondokat a hadsereg igényei is nagymértékben növelték.¹⁷

Az első világháború alatt nem állítottak össze újabb fajta költségvetési rendszert, még mindig a Wekerle Sándor féle pénzügyi reformok voltak jelen. Már a háborút megelőző években is nagy mennyiségben megfigyelhető volt az árú hiánya, azaz a deficit. Ezt a deficitet a katonai kiadások hozták elő, számos más költségvetési egyensúlyi ingadozásokkal együtt. Az első világháború végére a deficit a két milliárd korona összegét is meghaladta, amely egy békeévhez viszonyítva megfelelt az összes állami kiadásnak. Az Osztrák-Magyar Monarchia felkészületlenül lépett bele a háborúba, amely gazdasági téren is igaz volt. Az első világháborúban működő első magyar pénzügyminiszter Telenszky Sándor volt, aki alapos számítások alapján javasolta, hogy a háborús költségek fedezésére hadikölcsön kötvényeket kell kibocsátani. Az első hadikötvények a monarchia mindkét államában 1914. november 12-én jelentek meg, az 50 koronás volt a legkisebb jegyezhető címlet. A hadikölcsön kibocsátása sem teljesítette a pénzügyi kormányzat várákozásait, hogy az csökkentse a megemelkedett pénzáramlást. A kötvények jegyzéseinek egy része ugyanishitelkibocsátással járt együtt. A jegyzési kedv fokozása érdekében már az első kibocsátásnál is lehetőséget biztosítottak arra, hogy a kötvényeket hitel keretében vásárolják meg, az Osztrák-Magyar Bank pedig lombardkölcsönt (kézizálogkölcsönt) nyújtott a kötvények fedezetére. Ily módon a kibocsátások nem a megtakarítások mozgósítását célozták, hanem valójában a költségvetésthányos burkolt jegybanki finanszírozást jeleztek. Az inflációt tehát nem mérsékeltek.¹⁸

Az Osztrák-Magyar Monarchia belépése az első világháborúba véget vetett az aranypénzrendszer működésének. Mint ahogyan a többi európai országok területén a monarchiában is 1914. augusztus 4-től megszüntették azt a lehetőség, hogy a bankjegyeket arany érmére cserélhessék, ennek következtében a nép elvesztette bizalmát a papírpénz stabilitásában és megbízhatóságában, ezáltal más

¹⁶Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 233 с.

¹⁷Botos János: A fizetőeszköz inflációja az első világháború alatt és után 1914-1924, 2015. 70 – 71 o.

¹⁸Pogány Ágnes: Magyarországi infláció 1914-1924, 1995. 189 – 191 o.

dolgokba is elkezdtek befektetni a pénzüket. A pénzügyminisztérium arra hivatkozva, hogy az országban még mindig erős és stabil a valuta rendszer, még egyelőre nem tiltotta be az aranyérmék forgalomban használatát, amely a későbbiekben hatalmas gazdasági költségekhez vezetett. Még 1913-ban a forgalomban lévő bankjegyek számának értékemajdnem 2,5 milliárd volt, addigra 1915-re már a forgalomban lévő pénzkinálat megnőtt az 5 milliárd koronáig, 1918-ra pedig hatalmas számokat ért el egészen 35 milliárdot. Ezzel is bebizonyítva az államon belüli hatalmas és villámgyors inflációt. A háború éveiben több bankjegyek kibocsátására is sor került. Már rögtön a háború kezdeti évében 1914-ben kibocsátásra került a 2 és 5 korona címletű bankjegy. A későbbiekben, 1915-ben egy újabb fajta 10 korona, 1916-ban 1 korona és 1917-ben pedig még egy példány a 2 koronából került forgalomba. Ezeket a bankjegyeket az érmék hiánya miatt bocsátották forgalomba. A háború végezte és a monarchia szétesése előtt az Osztrák-Magyar Banknak még sikerült kibocsátania 25, 200 és 10000 névértékű bankjegyeket, amelyek nagy valószínűséggel már nem kerültek el Kárpátalja területére.¹⁹

Az 1916-ban kibocsátott 1 korona előoldalán látható egy kaduceus a közepén a kereskedelem szimbólumaként. Maga az előoldal vörös színű. A közepén a névérték van felmutatva arab számmal. A bal részén egy nő található, alatta a pénz névértéke német nyelven látható, az alatt a gyártási dátum. A bal alsó sarokban pedig a monarchia címere. A baloldalon szintén egy női alak van, alatta a névértéke magyar nyelven látható, az alatt pedig a gyártási dátum. A jobb alsó sarokban a Magyar Királyi címer helyezkedik el. A hátoldalának a közepén egy vörös keretben lévő ember látható, amely egy sisakot visel magán. Bal felső sarokban a nyolc nyelven leírt névérték. Jobb felső sarokban pedig nagy arab számmal feltüntetve a bankjegy névértéke. Itt a bankjegy hátoldalára lett rakva a többnyelvű névérték. (3. ábra)

A háború kezdetében kibocsátott 1914. évi 2 korona előoldalán megfigyelhetjük a közepén egy keretben lévő női alakot, amelynek a bal oldalán az Osztrák-Magyar címer látható, tőle balra nyolc nyelven és alatta pedig német nyelven feltüntetve a pénz értéke, alatta pedig a készítés dátuma, a nőtől jobbra a Magyar Királyság címere, attól jobbra arab számmal odaírva a bankjegy értéke, amely alatta magyar nyelven is oda van írva és alatta a kibocsátás dátuma, magyar nyelven. Ami érdekes ezen a bankjegyen az, hogy rajta a magyar részt nem a hátoldalra tették, hanem az előoldalra a német nyelvű rész mellé. A hátlapon már inkább minimalista részletek figyelhetők meg. Jobb oldalon a papírpénz névértéke magyarul, baloldalon pedig németül, mindkettő alatt ott áll a névérték arab számokkal is.

Ugyan azon a napon kibocsátott 5 korona, amelyet 1914 augusztus 5-én forgalomba is helyeztek. Az előoldalának a közepén a bankjegy névértéke van kiírva németül a háttérében pedig egy piros színű ötös van, alatta a gyártási dátum, jobb részen egy ember feje ami balra néz, az alatt négy nyelven a pénz értéke. Jobbra a monarchia címere alatta ismét a pénz értéke négy nyelven, az egész

¹⁹Шуст Р. М. Нумізмати́ка: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 234 с.

bankjegy körbe van véve egy flóra tematikájú ornamentummal. A hátoldalán a bal felső sarokban egy ember feje látható, ami jobbra néz, jobbra tőle a korona névértéke és attól jobbra a Magyar Királyság címere. A bankjegy közepén szintén az értéke látható magyar nyelven. A hátoldal szintén bevan vonva flóra tematikájú ornamentummal.

A háborúban kibocsátott 2 koronának még egy variációja létezett, amelyet 1917-ben készítettek. Maga a bankjegy mindkettő oldala vörös színű. Az előoldal közepén a névérték található német nyelven, alatta a gyártás dátuma. A bankjegy jobb és bal részén egy-egy nő található, mindketten a bankjegy irányába néznek. Megfigyelhető a nyolc nyelv változatosság és három helyen arab számokkal a névérték. A hátoldalon jobb és bal részen ugyan úgy egy-egy nő látható mindketten a bankjegy felé néznek, három helyen a bankjegy névértéke arab számokkal és kettő helyen magyar nyelven írva, látható a kibocsátás dátuma, a Magyar Királyság címere és az OMB azaz Osztrák-Magyar Bank logója.²⁰

A majdnem már egy éve zajló háborúnak ellenére az állam 1915 januárjában kibocsátotta az új 10 koronát. Amelynek az előoldalán egy ifjú portréja látható jobb és bal oldalt pedig egy-egy oszlop, a jobb oldali oszlopon a bankjegy névértéke számban a bal oldali oszlopon pedig a Monarchia címere van feltüntetve. A felső részen a bankjegy névértéke németül alatta pedig a kibocsátás dátuma. A papírpénz jobb szélén pedig ott van lefordítva nyolc nyelvre a pénz értéke. A hátoldala bal sarkában ott van a Magyar Királyság címere, középen a névérték magyar nyelven és feljebb is viszont nagyobb betűkkel felmutatva. A jobb oldalon egy fiú alatta pedig nagy számokkal a bankjegy értéke látható. (4. ábra)

Az Osztrák-Magyar Monarchia veresége az első világháborúban a Monarchia széteséséhez vezetett. Ennek következtében vidékünk gazdasága is magára maradt. Későbbiekben a mai kárpátaljai területet a Saint-Germain-i békeszerződés alapján a monarchiából megalakult új államhoz, Csehszlovákiához csatolták, ezt a csatolást 1920-ban a trianoni békeszerződés is megerősített.²¹

1.2 Csehszlovák forgalmi bankjegyek Kárpátalján a két háború közötti időszakban

Kárpátalja sorsát tekintve a párizsi békekonferencia, többek között a csehszlovák delegáció diplomáciai aktivitásának, valamint geopolitikai szempontoknak köszönhetően, már a kezdetektől támogatta Kárpátalja újonnan létrehozott Csehszlovák Köztársasághoz való csatolását.²² Ebben az időben Kárpátalját a „Podkarpatska Rusz” néven említik.²³

²⁰ Бергсасі Аніко – Черничко Степан: Своєрідна багатомовність на банкнотах Австро-угорської Монархії. 28–30 с.

²¹ Kárpátalja története örökség és kihívások. Szerk: Brenzovics László, Csátáry György: II. RF KMF – „RIK-U” Kft. Beregszász – Ungvár, 2021. 16 o.

²² Fedinec Csilla – Vehes Mikola: Kárpátalja 1919-2009 történelem, politika, kultúra, 2010. 44 o.

²³ Юсип-Якимович Ю.В. Історія Словаччини: Ужгород. Видавництво «Гражда», 2009. 176 с.

A két világháború közötti Csehszlovák Köztársaság gazdaságtörténelmét három korszakra lehet osztani. Az első korszak 1918-1919-es évek a Csehszlovák valutarendszer megteremtése. A második korszak a Csehszlovák valutarendszer kiépítése 1919-1926 közötti évek. A harmadik a Csehszlovák pénzgazdálkodás stabilitása 1926-1938 közötti évek. A Csehszlovák Köztársaság létezésének első hónapjaiban még mindig az Osztrák-Magyar Monarchiában kibocsátott koronák voltak a forgalomban, ezek a koronák az első világháborúnak a folyamán és utána is drasztikus inflációt szenvedtek el. A monarchia koronájából 1914 júliusán még csak 2,13 milliárd, de már 1918 októberére 30,68 milliárd korona volt forgalomban, a háború után ez az összeg 1919-ben már 35,57 milliárdot tett ki.

Az első Csehszlovák bankjegyek kibocsátása már 1918 novemberében tervben volt, tervezték a 10, 20, 100 és 1000 névértékű bankjegyek kibocsátását. Egy csehszlovák korona száz hellert ért. Maga a bankjegy kinézetének az eltervezését a egy híres cseh grafikus és plakátművészre bízták. Már a próbabankjegyek is sikeresen ki lettek nyomtatva, viszont a drasztikus infláció és a bankjegyeknek a hirtelen árcsökkenésük miatt, nem kerültek tömeges kibocsátásra. Az akkori gazdasági miniszter ennek érdekében azt ajánlotta, hogy az átmeneti időszakon belül ameddig még nem hoznak létre saját nemzeti bankjegyeket, addig az Osztrák-Magyar Monarchia bankjegyeit használják. Viszont a papírpénzekre egy Csehszlovák Köztársasági postabélyegkerült, amelyen rajta volt a bankjegy értéke hellérben, azaz tíz Osztrák-Magyar korona tíz hellért ért.²⁴Ezt először a cseh területeken hajtották végre, de később a szlovák területeken is. Ezeket a postabélyegeket a 10, 20, 50, 100, és 1000 korona értékű bankjegyekre ragasztották, az 1, 2 és 5 koronára nem ragasztottak bélyegeket. ²⁵ Több mint 7 milliárd koronára volt ráragasztva a Csehszlovák bélyeg. A bélyegeket könnyű volt hamisítani, ennek megakadályozására az állam már 1919 áprilisában létrehozta a saját állami valutáját. Az első állami bankjegyeket Csehszlovákia területein Pardubice, Varnsdorf, Liberec és Prágában gyártották, az állam területein kívül pedig New-Yorkban és Bécsben. A bankjegyek értékei 1, 5, 10, 20, 50, 100, 500, 1000 és 5000 korona volt, egészen 1919-től 1920-ig folyamatosan gyártották ezeket a papírpénzeket a forgalomba. A későbbiekben néhány bankjegyet átcseréltek az 1920-1924 között kibocsátott papírpénzekre, amiket az Egyesült Államokban nyomtattak. Az új bankjegyek kibocsátását az azelőtti bankjegyek rossz minőségű gyártása hozta elő, ugyanis a régebbi bankjegyeket könnyebben lehetett hamisítani, pont a rossz minőségük miatt.²⁶

A Csehszlovák Köztársaság 1 korona értékű államipapírpénze 1919-ben került forgalomba. Az előoldala közepén a bankjegy névértéke látható cseh nyelven „Jednu Korunu Československou” magyar nyelven egy csehszlovák korona. Látható a gyártási dátuma és a város neve ahol gyártották és

²⁴Barry Eichengreen – Andreas Kakridis. The spread of the modern central bank and global cooperation: Cambridge University Press, 2023.200 o.

²⁵ Zbyšek Šustek. Czechoslovak adhesive stamps on the Austro-Hungarian Banknotes and methodical basis for the study of their forgeries. Nitra. 1994. 39 – 60 o.

²⁶Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 289 – 290 с.

a gyártási szám. Maga az előoldala zöld színű. A hátoldalán a közepén három pajzs látható, a baloldali pajzs Morvaország címere, a jobb oldali Szilézia címere, a közepén lévő pajzs Bohémia címere és felette Szlovákia történelmi címere. A pajzsok jobb és bal oldalán a névérték ára számmalvan leírva. Felettük a „Republika Československa” felirat, amely magyarul a Csehszlovák Köztársaságot jelenti. A pajzsok alatt hat nyelven leírva a papírpénz névértéke, ez is reprezentálta a Csehszlovák Köztársaságtöbbi nemzetiségét. A nyelvek amelyen le volt írva a bankjegy névértéke a következő volt: cseh, szlovák, német, magyar és rutén.²⁷

Ugyanabban az évben kibocsátott Csehszlovák 5 korona előoldalán megfigyelhető a bankjegy névértéke közepén cseh nyelven, alatta a gyártási dátum, felette pedig a Csehszlovák Köztársaság címere. A jobb és bal oldali részén egy-egy női alak, amelyek a bankjegy közepe irányába fordultak, felettük a névérték arab számokkal. Az egész előoldal piros színű. A hátoldalán látható a névérték háromszor arab számokkal, és az államon belül lévő több kisebbségek nyelvein felmutatott névérték is, vörös betűkkel. Maga az állam neve, amely szintén vörös betűkkel van leírva. A bankjegy hátoldala kék színű.²⁸

A 10-es csehszlovák korona előoldala szürke színű, a közepén cseh nyelven leírva, hogy tíz korona, az alatt a gyártási dátum. A bankjegy jobb és bal szélén a névérték van felmutatva arab számokkal. A pénz alján a Bohém címer tőle jobb és bal oldalt pedig egy-egy bajszos ember, akiknek a kezükben különböző buzogány van és sisakot viselnek. A hátoldala szintén szürkészínű flóra tematikájú. A jobb és bal oldalán keretekben egy-egy nő figyelhető meg, akiknek virágok vannak a hajukban. Köztük a bankjegy értéke számmal leírva. A pénz alján pedig az állam neve Cseh nyelven, és a névérték hat nyelven feltüntetve.²⁹

A Csehszlovák 20 korona előoldala kék színű a közepén viszont egy sárga csík húzódik függőlegesen. A sárga csíkban a névérték arab számokkal kettőször és egyszer cseh nyelven van felmutatva, a cseh nyelv alatt a gyártási dátum. Az előoldal jobb oldalának a felső részén egy női alak és az alsó részén egy másféleképpen ábrázolt nő látható, mellettük jobb oldalra a névérték számokkal. A bal része úgy olyan mint a jobb. A hátoldala vörös, a közepén egy tör, amely lefelé mutat az állam névre és a pénz értékére ami számokkal van feltüntetve. Alatta a névérték hat nyelven. A hátoldal jobb és bal oldalán egy keretben lévő ember látható, a keret levelekkel van kirakva.³⁰

Az 1919-ben kibocsátott 50-es korona mindkettő oldala szürke, az előoldal baloldali részén az állam neve cseh nyelven van feltüntetve, közepén a papírpénz névértékeszintén cseh nyelven, alatta a

²⁷ Берегасі Аніко – Черничко Степан: Гроші та (мовна) політика: Візуальна конструкція мовної політики на банкнотах на території сучасного Закарпаття.: Termin Egyesület Törökbálint, 2020. 38 –39 c.

²⁸ Zbyšek Šustek. STABILITÄT UND INSTABILITÄT VON GELDSYSTEMEN: OESTERREICHISCHE NATIONALBANK, 2016. 146 o.

²⁹ István Csernicskó – Csilla Fedinec. JAZYKY NA PAPIEROVÝCH PLATIDLÁCH MNOHONÁRODNÝCH ŠTÁTOV NA PŘÍKLADE ČESKO-SLOVENSKA A SOVIETSKÉHO ZVÄZU, 2022. 221 o.

³⁰ István Csernicskó – Csilla Fedinec. JAZYKY NA PAPIEROVÝCH PLATIDLÁCH MNOHONÁRODNÝCH ŠTÁTOV NA PŘÍKLADE ČESKO-SLOVENSKA A SOVIETSKÉHO ZVÄZU, 2022. 216 – 217 o.

gyártási dátum, felette pedig szintén a bankjegy névértéke számokkal, búza kalászokkal bekerítve. Jobb és bal oldali részen egy oszlop amikben egy-egy női alak látható. A két nő arca az előoldal közepére néz. A hátoldal közepén négy pajzs helyezkedik el, a jobb oldali pajzsban Szilézia címere, a bal oldali pajzsban Morvaország címere, az alsó pajzsban Bohémia és a felső pajzsban Szlovákia címere van ábrázolva. Felettük az állam neve cseh nyelven, alattuk pedig a több nyelvű névérték. A jobb és bal oldali részen számokkal a pénznek az értéke látható.³¹

A szintén még 1919-ben kibocsátott 1000 korona előoldala csodálatosan reprezentálja az akkori idők művészeti stílusát, legfőbbként a szecesszió hatását tükrözni. Az előoldal jobb részén egy allegorikus női alak látható, ez a nő a kezében búzát tart, ezzel reprezentálva a termékenységet és a mezőgazdaságot, a nő egy glóbusz előtt hajol meg. A kép felett található cseh nyelven az állam neve. Az előoldal baloldali részén és a sarkokban a névérték található, ami számokkal vannak leírva.³²

Még egy utolsó bankjegy került a kibocsátásra 1919-ben. Az 5000 korona, amelynek mindkét oldala vörös színű. Az előoldala sokban hasonlít az osztrák-magyar 1000 korona előlapjára, ugyanis ugyanaz a női alak van rajta, ugyanott vannak a névértékek felmutatva, nagyobb változások a szín eltéréseiben figyelhetők meg és, hogy a monarchia címere a Bohém címerre lett kicserélve. A hátoldala minimalista stílusú, háromszor megfigyelhető a bankjegy névértéke arab számokkal felmutatva. Az alsó részen az állam neve és hat nyelven a papírpénz értéke.³³

Az elkövetkezendő 1920-as évben kibocsátott zöld 100 koronás előoldalának a jobb részén, egy keretben lévő allegorikus nő van ábrázolva, akinek az ölében egy akard és a bal kezében egy kör látható. A nő képe reprezentálja az akkori Közép-Európában elterjedt stílusjegyet, a szecessziót. Az előoldalon még nagy keretben megfigyelhető a Bohém címer, kétször a bankjegy névértéke cseh nyelven és ötször arab számokkal és még látható az állam neve. A bankjegy hátoldala részletes ábrázolásokkal és gazdag szimbolikával rendelkezik, amelyek bemutatják az ország kultúrájának a sokszínűségét és a történelmi örökségeit. A hátoldal bal részén megfigyelhető egy nő, aki a csehországi Kyjov hagyományos népviseletében van beöltözve, jobb oldalon pedig egy másik nő, aki a szlovák Piešťany népviseletbe van öltözve. Középen Prága képe, a Károly híd és a prágai Hradcsin vár látható a képen. A kép ezáltal bemutatja az állam fővárosát. A hátoldalon még rajta van az állam neve továbbá hat nyelven és hatszor számokkal leírva a bankjegy névértéke.³⁴

Még egy változata az 5000, amely 1920-ban került kibocsátásra. Az előoldal jobb részén egy fiatal nő látható a cseh Tábor régió hagyományos viseletében. Az előoldalközepén a Rip-hegy és az

³¹ Zbyšek Šustek. STABILITÄT UND INSTABILITÄT VON GELDSYSTEMEN: OESTERREICHISCHE NATIONALBANK, 2016. 147 o.

³² Берегсасі Аніко – Черничко Степан: Гроші та (мовна) політика: Візуальна конструкція мовної політики на банкнотах на території сучасного Закарпаття.: Termini Egyesület Törökbálint, 2020. 34 –37 c.

³³ <https://en.numista.com/catalogue/note383543.html>

³⁴ Fedinec Csilla – Csernicskó István. A területiség elvének megjelenése a pénzjegyeken: két közép-kelet-európai példa, 2022. 110 – 111 o.

Elba folyó látható. A Rip-hegy fontos szerepet játszik a cseh mitológiában, ugyanis a legenda szerint ott telepedtek le a csehek ősei. A névérték, amely számokkal van leírva több helyen is megfigyelhető és egy helyen, cseh nyelven is le van írva. Látható az állam neve is az előoldalon. A bankjegy hátoldalának a közepén egy allegorikus női alak látható a jobb kezében egy bőségszarút tart, a bal kezében pedig egy szőlőfürtöt. A háttérben városi épületek, amelyek az urbanizációt jelképezik. Alatta a névérték öt nyelven. Csehül, szlovákul, németül, ruténul és magyarul. Arab számokkal pedig hétszer van felmutatva az érték.

A következő 1921-es évben az 5 korona másik példánya került forgalomba. Az előoldalán egy függőleges vastag piros csík van, amiben egy nagy ötös szám látható. A jobb oldali részen a névérték figyelhető kétszer számokkal és egyszer cseh nyelven, az alatt a gyártás dátuma, bal oldalt Jan Amos Komenský portréja, ismertebb nevén Comenius, ő volt a modern pedagógia atyja. A neve alatt a születése és a halála dátuma. Tőle balra kétszer számokkal feltüntetve a pénz értéke. A hátoldalán ismét egy függőleges vastag piros csík látható, amiben a Bohém címer és a névérték cseh nyelven van felmutatva. Jobb és bal részen vízszintesen két nagy ötös, amelyek a hátoldal közepére fordulnak. Szintén a pénz értéke még négy számmal látható.³⁵

Még egy példánya az 50 koronának, amely kicserélte a korábbi 50 koronát, az 1922-es években gyártott új bankjegy. Az előoldalán a bal felső sarokban a Csehszlovák Köztársaság címere, jobb alsó sarokban egy nő portréja, mindkettő piros körben van felmutatva. A bankjegy előoldala szürke és kék színű. A papírpénz hátterét guilloche bonyolult mintázatok díszítik. A korona hátoldalán, a közepén egy kép látható, a képen egy paraszt figyelhető meg, a bal kezében egy zsákot tart a jobb kezét pedig kinyújtva tartja. Háttérben a szlovákiai Trenčségi vár, amely egy hegytetőn helyezkedik el. A bankjegy hátoldalának a jobb szélén búza látható. Látható a többnyelvű feliratokkal és számokkal leírt névérték.³⁶

A későbbiekben kibocsátott 1923-as 500 korona előoldalának a bal oldalán a címer látható, jobb oldalon pedig egy cseh első világháborús légiós katona portréja található, akinek a fején egy babérkoszorú van és katonai egyenruhát visel, megfigyelhető a névértékek feltüntetése cseh nyelven és számokkal is. Több színek árnyalata is látható. A hátoldalon közepén egy nő fejszobra látható, amelynek a fején egy Phrygiai sapka van, a sapka a forradalom és a szabadságot szimbolizálja. A fejszobra jobb oldalán egy térdelő gyermek a bal oldalán pedig egy oroszlán, amelynek a jobb oldalán egy nyitott könyv van, az oroszlán a bátorságot szimbolizálja, a könyv pedig a tudást. Láthatóak a többnyelvű feliratok is.³⁷

³⁵ <https://en.numista.com/catalogue/note208494.html>

³⁶ István Csernicskó – Csilla Fedinec. JAZYKY NA PAPIEROVÝCH PLATIDLÁCH MNOHONÁRODNÝCH ŠTÁTOV NA PÍKLADE ČESKO-SLOVENSKA A SOVIETSKÉHO ZVÄZU, 2022. 217 – 219 o.

³⁷ Zbyšek Šustek. STABILITÄT UND INSTABILITÄT VON GELDSYSTEMEN: OESTERREICHISCHE NATIONALBANK, 2016. 149 o.

A két háború közötti Csehszlovák Köztársaság területein számos bankjegyek voltak használatban. Az első kibocsátásból lévő 10, 20 és 1000 korona, a második (New-York-i) kibocsátásból való 5, 50, 100, 500 és 5000 korona, és a Csehszlovák Nemzeti Bank által kibocsátott 1927-es 10 korona, az 1926-os 20 korona, az 1929-es 50 korona, az 1931-es 100 korona, az 1929-es 500 korona és az 1932 és 1934-es 1000 korona értékű bankjegyek.³⁸

Az Csehszlovák Nemzeti Bank által kibocsátott 1927-es 10 korona megegyezik az 1919-ben kibocsátott 10 koronával, annyi a különbség, hogy a kibocsátás dátuma eltér. Az 1926-ban kibocsátott 20 korona viszont teljesen eltér az elődjétől. Az előoldalnak három színe van bal oldalt kék, közepén sárga és jobb oldalt piros. Az előoldala bal részén egy ches tábornok, politikus és diplomata Milan Rastislav Štefánik látható, aki nagy szerepet játszott Csehszlovákia függetlenségének kivívásában. Jobb oldalon kocka keretben a Csehszlovák Köztársaság címere. Középen cseh nyelven a pénz névértéke. A hátoldal bal oldalán nagy számmal megjelenítve a bankjegy névértéke, megfigyelhető a soknyelvűség. A jobb részén pedig Dr. Alois Rašín portréja figyelhető meg, Rašín volt Csehszlovákia első pénzügyminisztere.³⁹

Az 1929-es években forgalomba került 50 koronás szintén eltért az elődjétől. Az előlapján a jobb oldal közepén megfigyelhető a Csehszlovák Köztársaság címere jobban detalizálva, több címer is megfigyelhető, közöttük jobb oldalon felül látható az akkoriban lévő Kárpátalja címere is. A baloldali részén a bankjegy tervező Afons Mucha lánya, Jaroslava Mucha látható aki a szláv népek szabadságát és egységét jelképezi, Slavia allegorikus alakját alakítja. A hátoldal bal oldalán egy kép látható, a képen jobb oldalon egy parasztasszony van a bal kezében búzakévével és sarlóval, jobb kezében pedig egy gyümölcscsel szimbolizálva a termékenységet és a mezőgazdaságot. A kép bal oldalán pedig egy munkás férfi, akinek a bal kezében egy könyv a jobb kezében pedig egy kalapács van, ezzel szimbolizálva az oktatást és az ipart.⁴⁰

Az 1931-ben kibocsátott 100 korona előoldalának a bal részén egy meztelen ifjú látható, aki egy könyvet lapoz a bal kezével a jobb kezében pedig egy olajágot tart, a fiú a tudást és a békét szimbolizálja. Közepén a bankjegy névértéke cseh nyelven, háttérben pedig a Csehszlovák Köztársaság címere kék és rózsaszín árnyalatokban. Jobb oldalt egy keretben egy nő található, alatta egy tekercs és gyümölcsök. A hátoldalának a bal részén egy félmeztelen férfi és nő látható, a férfi bal kezében komlót tart, búzán és kukoricán ülnek. Középen háttérben egy kék és rózsaszín ornamentum található. A jobb oldali részen egy keretben lévő portré van, amit két meztelen gyermek tart. A portrén Csehszlovákia

³⁸Шуст Р. М. Нумізмати́ка: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 291 – 292 с.

³⁹ Берегсасі Аніко – Черничко Степан: Гроші та (мовна) політика: Візуальна конструкція мовної політики на банкнотах на території сучасного Закарпаття.: Termini Egyesület Törökbálint, 2020. 40 –43 с.

⁴⁰ Берегсасі Аніко – Черничко Степан: Гроші та (мовна) політика: Візуальна конструкція мовної політики на банкнотах на території сучасного Закарпаття.: Termini Egyesület Törökbálint, 2020. 44 –45 с.

első alelnöke Tomáš Garrigue Masaryk látható. Látható a többnyelvű felirat is, amely öt nyelven van leírva.⁴¹

A Csehszlovák Köztársaság 1929-ben kibocsátott 500 koronája nem sokban különbözik az 1923-as 500 koronától. Mégis vannak eltérések, az 1923-as 500 korona előoldala zöld, rózsaszín és narancssárga színű háttérrel rendelkezik, az 1929-es bankjegy mindkét oldala vörös színű, a cseh nyelven írott névérték már nem „Pětset Korun”, hanem „Patřsto Korun”. A hátoldalán pedig már csak három nyelven van kiírva a bankjegy névértéke.⁴²

Az 1932-ben kibocsátott 1000 korona szintén hasonlít a korábban 1919-ben kibocsátott 1000 koronára. Nagyobb eltérés csak a hátoldalon figyelhető meg, ahol a névértéket jelölő hat nyelv helyett már csak négy van, és az állam neve ki van cserélve a Cseh Nemzeti Bank névére. Viszont az 1934-ben kibocsátott 1000 korona eltér az összes korábbitól. Az előoldalán egy nő van, aki egy könyvet tart a kezében, mellette két gyermek térdel, a kép maga az oktatást jelképezi. A bankjegy előoldalának a legalján halomban gyümölcsök és zöldségek vannak ábrázolva. A névérték több helyen is megfigyelhető. A hátoldaljobb részén a „nemzet atyja” néven ismert František Palacký portréja látható. A hátoldal közepén a bankjegy névértéke arab számmal és négy nyelven van feltüntetve, mögöttük a háttérben pedig kék, zöld és piros virágok láthatóak.

A Csehszlovákiai Köztársaságban lévő bankok nagy szerepet játszottak Kárpátalján is a bankjegyek forgalmaztatásában és a vállalkozások működésében is. A Csehszlovák Köztársaságon belül, Kárpátalján az első bank 1920-ban nyílt meg, Podkarpatszkij Bank néven. A banknak Konstantin Hrabár lett az első elnöke. Az országos bankok helyi fiókjai is szintén megjelentek.⁴³

Az akkori Csehszlovák Köztársaság valuta rendszerét a legstabilabb rendszerek közé lehetett sorolni az akkori Európai országok között. Az állam sikeresen elkerülte az első világháború következtében létrejött hiperinflációkat. Minimalizálta az 1929-1933-éves gazdasági világválság befolyásait. A „Podkarpatszka Rusz” akkoriban ismert Kárpátalja 1938-ban megkapta a kiérdemelt autonómiáját. További történelmi következmények alapján kikiáltották a Kárpáti Ukrajna függetlenségét. Felvetődött a kérdés saját bankjegyek forgalomba bocsátásáról, viszont a magyar hadsereg bevonulása következtében ezek a tervek meghiúsultak.⁴⁴

1.3 Bankjegyek Kárpátalján a második világháború idején.

Az első bécsi döntés következtében, amely 1938. november 2-án történt meg, a Magyar Királyság megkapta Kárpátalja délnyugati részét. A határokat a magyar-csehszlovák bizottság jelölte

⁴¹ <https://en.numista.com/catalogue/note222208.html>

⁴² <https://en.numista.com/catalogue/note285400.html>

⁴³ Kárpátalja története örökség és kihívások. Szerk: Brenzovics László, Csatóry György: II. RF KMF – „RIK-U” Kft. Beregszász – Ungvár, 2021. 442 o.

⁴⁴ Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 292 с.

ki. Ennek eredményeként Kárpátalja gazdasága a Magyar Királyságon belül kezdett el működni. Az újonnan visszatért területek gazdasági szempontokból felértékelődtek.⁴⁵ Az átcsatolás következtében a Magyar Királyság pénznemei kerültek forgalomba Kárpátalja területén, azaz a pengő és a fillér.

Az átcsatolt Kárpátalja kezdeti évében a vegyes pénzhasználat volt megfigyelhető, egyaránt a Csehszlovák Köztársaság koronája és a Magyar Királyság pengő bankjegyei voltak forgalomban. Az elkövetkezendő években az integráció következtében, viszont már az 1938 előtti Magyar Királyságban forgalomban lévő pengő bankjegyek kerültek Kárpátalján is forgalomba. Kárpátalján a cseh koronát 1939-1940 között fokozottan vonták ki a forgalomból. A Magyar Királyságban az önálló jegybank, a Magyar Nemzeti Bank 1924. június 24-én kezdte el a működését. A magyar kölcsönről szóló, 1923-as jelentés a Népszövetség Pénzügyi Bizottságától. A december 22-én készült genfi jelentés ötödik fejezete a magyar jegybank létrehozásával foglalkozik. A pénzügyi helyreállítási program egyik leglényegesebb lépése – ahogyan az 1924. március első felében itt tartózkodott pénzügyi megbízottak eddigi nyilatkozatai alapján is egyértelmű, hogy az önálló jegybank létrehozása elengedhetetlen, mivel Ausztriában a jegybank megalapításától, illetve a működés megkezdésétől kezdve datálható a gazdasági helyzet stabilizálása. Ezért nálunk is kiemelt jelentőséggel bír a magyar jegybank létrehozása, mivel a Népszövetség által létrehozott pénzügyi rehabilitációs terv szinte teljesen megegyezik azzal a programmal, aminek végrehajtásával sikerült Ausztriát a gazdasági csődtől megóvni. A központi bank működésének elindítása számos olyan intézkedést foglalt magába, amelyek a gazdasági konszolidáció létrehozását célozták. Ezeknek az intézkedések a következtében létrejött a magyar pengő.⁴⁶ A Magyar Királyság lakosságát igyekeztek felkészíteni a koronáról való áttérésre amelyekből még két sorozat jött ki a trianoni Magyarországon belül 1920-ban és 1923-ban. A nagy infláció következtében viszont a devalvációjukra került sor. A lakosságot igyekeztek felkészíteni a korona bevonására, és a pengő bevezetésére, így 1926 nyarán a korona bankjegyére piros színnel az új értéket tették rá, ami a pengő értéket jelölte és átszámítási táblázatot is tettek rá.

Az első pengő bankjegyeknek a törvényileg bevezetését és forgalomba bocsátását a Magyar Nemzeti Bank az 1926-ban kezdte. Ennek következtében a visszacsatolt Kárpátalja területén az akkoriban kibocsátott bankjegyek voltak először forgalomban. Az 1938 előtti 5, 10, 20, 50, 100 és 1000 pengők és az 1938-ban kibocsátott új 1 és 5 pengő névértékű bankjegyek voltak forgalomban, az 1 pengőnek két változata is volt. Ezeknek az 1938-ban kibocsátott bankjegyeknek a célja az volt, hogy gyorsan eltudja látni a visszacsatolt területeket saját aprópénzzel, viszont nem sok ideig voltak forgalomban, úgyhogy nagyon ritkának számítanak gyűjtői körökben is. A bankjegyek tervezője

⁴⁵Kárpátalja története örökség és kihívások. Szerk: Brenzovics László, Csátary György: II. RF KMF – „RIK-U” Kft. Beregszász – Ungvár, 2021. 468 – 480 o.

⁴⁶Domány Gyula. A magyar jegybank: Közgazdasági Szemle, LXXI. éfv., 2024. 585 o.

Franke Rupert volt. Tervben voltak az 50 fillér, 2 pengő, 20 pengő névértékű bankjegyek, amelyek már meg is voltak szerkesztve, de soha nem kerültek kibocsátásra.⁴⁷

A Magyar Nemzeti Bank által kibocsátott 1926-os 5 pengő előoldalán Szécsényi István gróf látható a jobb részén, a bal részén számmal a névértéke, a közepén magyar nyelven „öt pengő” alatta a gyártási dátum, a gyártási dátum alatt pedig a „Magyar Nemzeti Bank” felirat látható. A hátoldalán a magyar címer alatta arab számmal a névérték figyelhető meg, a közepén pedig a főváros Budapesten lévő Lánchíd és a budavári palota látható, gyakorlatilag Budapest budai része van ábrázolva a Lánchíd háttérében. Ennek a bankjegynek van még egy változata, amelyet 1928-ban bocsátottak ki, a képek a papírpénz képei ugyan identikusak a korábbi verzióval, mégis az újabb 1928-as változatban eltérnek az ornamentumok, a címer elhelyezkedése és maga a bankjegy stílusa.⁴⁸

Ugyan abban az évben kibocsátott 10 pengő előoldalán Deák Ferenc portréja látható jobb oldalon, középen a névérték „Tíz pengő” alatta a gyártási dátum. A bankjegy alsó részén a Magyar Királyság címere. A 10 pengő hátoldalán a fővárosban található Parlament (Magyar Országház) látható, a Duna felől nézve. A pénz értéke hat nyelven van leírva, magyar, német, szlovák, horvát, ruszin és román nyelveken. Ennek a 10 koronának van még egy változata, amely 1929-ben került kibocsátásra, hasonlít a korábbi 10 pengőre mégis némelyik aspektusában eltér, a képek ugyan azok, de az ornamentumok és a stílus eltérő. Hasonlít az 1928-ban kibocsátott 5 pengő stílusára.⁴⁹

Az 1926-os 20 pengő előoldalán megfigyelhető a bankjegy névértéke magyar nyelven „Húsz Pengő” alatta pedig a gyártási dátum. Az előoldalon a magyar címer is látható. Jobb részen Kossuth Lajos az 1848-as szabadságharc vezetőjének portréja látható. A hátoldalon Mészöly Géza „Balatoni halászbástya” festménye van feltüntetve. A pénz névértéke hat nyelven is látható a magyar címerrel együtt.⁵⁰

Az 1926-ban kibocsátott 50 pengő előoldalán, megfigyelhető a névérték magyar nyelven „Ötven Pengő” alatta pedig a gyártási dátum. Az előoldal jobb részén Kossuth Lajos a magyar szabadságharc vezetője portréja van elhelyezve. A pénz előoldalának az alján a magyar címer van. A bankjegy hátoldalán Lotz Károly „Ménés a zivatarban” festménye van feltüntetve. Látható a magyar címer és a névérték hat különböző nyelven.⁵¹

A Magyar Nemzeti Bank által akkoriban kibocsátott legnagyobb névértékű bankjegy a 1926-os 100 pengő volt, az előoldalán megintcsak a névérték látható magyar nyelven „Száz Pengő” jobb oldali

⁴⁷ Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 299 с.

⁴⁸ A pengő pénzrendszer bankjegyei. 2022. <https://www.penzmuzeum.hu/aktualis/hirek/a-pengo-penzrendszer-bankjegyei/>

⁴⁹ Берегсасі Аніко – Черничко Степан: Гроші та (мовна) політика: Візуальна конструкція мовної політики на банкнотах на території сучасного Закарпаття.: Termini Egyesület Törökbálint, 2020. 46 – 49 с.

⁵⁰ <https://www.penzmuzeum.hu/fedezd-fel/gyujtemeny/bankjegy-es-ermegyujtemeny/20-pengo-minta-1926/>

⁵¹ Берегсасі Аніко – Черничко Степан: Гроші та (мовна) політика: Візуальна конструкція мовної політики на банкнотах на території сучасного Закарпаття.: Termini Egyesület Törökbálint, 2020. 50 – 51 с.

részén Mátyás Király portréja. Baloldalon pedig a magyar címer. A hátoldalon a Duna balpartján elhelyezkedő budaivár látható, amely a Duna nézetéből van megörökítve, egy hajó is látható, amely a folyón halad. Megfigyelhető a címer és a hat nyelvből leírt névérték.⁵²

A következő példány az 1927. évben kibocsátott 1000 pengő, amelynek az előoldalán Zala György aradi Szabadság-szobrának a központi figurája van ábrázolva. A névérték is látható magyar nyelven „Ezer Pengő”. A hátoldalon Benczúr Gyula „Vajk megkeresztelése” című képének egy részlete van bemutatva, ez a kép a magyar kereszténység felvételét szimbolizálja. A kép alatt a pénz névértéke hat nyelven van leírva. A hátoldal bal részén a Magyar Királyság címere figyelhető meg.⁵³

A későbbiekben, 1930 és 1936 között a Magyar Nemzeti Bank újabb bankjegyeket bocsátott ki, 10, 20, 50 és 100 pengő névértékben. A bank által kibocsátott 1936-os 10 pengő előoldalán jobb oldalt található Szűz Mária ábrázolása a kis Jézussal, Mária fején a Szent Korona, Jézus kezében pedig az országalma látható. Az ábrázolás Szűz Mária, mint Magyarország védasszonya van bemutatva, ez a motívum már Mátyás király óta ismert. Jobb oldalt Böhle Mária portréja található. Böhle Mária a pénzjegynyomda egyik dolgozójának a lánya volt, akit a bankjegy tervezője választott modellként. A hátlapján Szent István az első magyar király egyik szobra van, a szobor a budapesti halászbástya közelében helyezkedik el. Látható a bankjegy névértéke hat különböző nyelven. (6. ábra)⁵⁴

Az 1930-ban kibocsátott 20 pengő előoldalán Kossuth Lajos látható, a Magyar királyság címere, a névérték arab számokkal és magyar nyelven is látható „Húsz Pengő”. A hátoldalán a Magyar Nemzeti Bank ábrázolása van és a névérték több nyelven is.⁵⁵

Két évre rá, megjelent az 1932-es 50 pengő, amelyet csak 1934-ben bocsátottak forgalomba. A pengő előoldalán Petőfi Sándor portréja látható, alatta egy hárfa és Petőfi életéveinek a dátumai. Bal felső sarokban a Magyar Királyság címere. A hátoldalán több nyelven szerepel a névérték, és egy kép amelyen egy lovas tereli a vadlovakat. (7. ábra)

A 20 pengő kibocsátása után hét hónapra rá kibocsátották az 1930-as 100 pengőt, amelynek az előoldalán egy kockakeretben Mátyás Király látható, életévének a dátumával továbbá a magyar címer, amelyet két angyal tart. A névérték „Száz pengő” és alatta a gyártási dátum. A hátoldalon egy keret figyelhető meg, amelyet egy turul madár tart. A keretben a budavári palota, amely egy olyan nézőpontból van ábrázolva, mintha a pesti oldalról néznénk át a Dunán. A névérték a hátoldalán szintén hat különböző nyelven látható. (8. ábra)

A visszacsatolt területeken azaz Kárpátalján is, arövid ideig forgalomban lévő 1938-as 1 pengő előoldal bal oldalán megfigyelhető a Magyar Királyság címere háromszög alakban, jobb oldali részen

⁵² <https://www.penzmuzeum.hu/fedezd-fel/gyujtemeny/bankjegy-es-ermegyujtemeny/100-pengo-minta-1926/>

⁵³ <https://www.penzmuzeum.hu/fedezd-fel/gyujtemeny/bankjegy-es-ermegyujtemeny/1000-pengo/>

⁵⁴ A pengő pénzrendszer bankjegyei. 2022. <https://www.penzmuzeum.hu/aktualis/hirek/a-pengo-penzrendszer-bankjegyei/>

⁵⁵ <https://www.penzmuzeum.hu/fedezd-fel/gyujtemeny/bankjegy-es-ermegyujtemeny/20-pengo/>

egy női alak, amely az előoldal közepére néz, az előoldal felső részén a bankjegy névértéke látható „Egy Pengő” felirattal. Alatta pedig a gyártási dátum és, hogy hol gyártották, „Budapest, 1938 évi január hó 15-én”. A hátoldalon bal oldalt egy körbe nagy betűkkel az van írva, hogy „MNB” ami a Magyar Nemzeti Bankot jelenti, a közepén a névérték magyar nyelven, jobb részen pedig a névérték egy egyes számmal megmutatva, az egyes számot körül veszi egy több nyelvből álló kör, amelyek a névértéket jelölik szintén. Ugyanabban az időben kibocsátott 5 pengős, amelyet szintén arra a célokra használtak, mint az 1 pengőt. ⁵⁶ Ennek a bankjegynek az előoldalán, megfigyelhető szintén a háromszög alakú Magyar Királyság címer, az előoldal tetején az „Öt Pengő” felirat, jobb oldalt pedig egy nő jelenik meg. A hátoldalán a névérték látható három fajta képpen, arab számokkal, magyar és a megszokott hat nyelven írva. ⁵⁷ Ezeket a bankjegyeket később kivonták a forgalomból.

A második világháborúba a Magyar Királyság már felfegyverkezve lépett be, az 1938-as „Győr” programnak köszönhetően, amely által növelte a hadiiparát. ⁵⁸ A háború éveiben nem túl sok bankjegyet bocsátottak ki, így a háború előtti bankjegyek is forgalomban voltak. Viszont néhány bankjegy ki lett bocsátva 2, 5 és 20 névértékben.

A majdnem már egy éve háborúban lévő Magyar Királyság területén egy 1940-es 2 pengő értékű bankjegyet bocsátott forgalomba a Magyar Nemzeti Bank. Ennek a bankjegynek az előoldala jobb oldalán egy Rudas Valéria nevezetű lány látható, a bal oldalon pedig a címer. Az előoldal tetején a „Két pengő” alatta pedig „Magyar Nemzeti Bank” feliratok vannak, alattuk pedig a gyártás dátuma és, hogy hol gyártották. A hátoldalon egy nő látható, aki Hollókői népviseletben van és tartsa a kisgyermekét, aki szintén népviseletben van. A hátlap alsó részén megfigyelhető a több nyelven leírt pénzürték. ⁵⁹

A második világháború kezdeti hónapjaiban ki lett bocsátva egy 5 pengő értékű bankjegy. A bankjegy előoldalán Magyar Királyság címere látható, amelyet két angyal tart, a névérték „Öt pengő” alatta, hogy hol és mikor készült „ Budapest, 1939 évi október hó 25-én” jobb oldalt állítólag egy Csonka Julianna nevezetű lány látható. A hátoldalnak a közepén Tinódi Lantos Sebestyén szobrának a képe figyelhető meg. Alatta pedig több nyelven a névérték. ⁶⁰

Az 1941-es 20 pengő előoldalának, a jobb részén egy nő arcképe látható, amelynek a fején egy koszorú van. Az előoldal közepének a fenti részén „Húsz Pengő” van odaírva, alatta pedig, hogy hol gyártották és mikor. Az előoldal alsó részén egy juhász látható, aki a juhoknak sípol. A hátoldal bal oldalán a Magyar Királyság címere található, közepén egy idős férfi egy kaszával a kezében és egy

⁵⁶ <https://en.numista.com/catalogue/note216720.html>

⁵⁷ <https://en.numista.com/catalogue/note216825.html>

⁵⁸ Kovács Tamás: A Győri „Fegyverkezés program” 2015. (Letöltve 2025.május 1)

https://mnl.gov.hu/a_het_dokumentuma/a_gyori_fegyverkezesi_program.html

⁵⁹ Honismeret. (16. évfolyam) 5. sz. Felvidéki palóc kislány portréja a pengőn, 1988

https://epa.oszk.hu/03000/03018/00082/pdf/EPA03018_honismeret_1988_05_042-045.pdf

⁶⁰ <https://www.nool.hu/helyi-kozelet/2025/04/bankjegy-gyonyoru-nogradi-nok>

fiatalabb nő egy sarlóval a kezében, mindketten búzát visznek. A kép alatt a névérték hat nyelven van leírva.⁶¹

Ezek a bankjegyek voltak forgalomban Kárpátalján egészen az Szovjet megszállásig. A további 47 évben a Szovjetunió saját gazdasági politikáját vezette be Kárpátalja területén és a saját bankjegyeit forgalmazta.

1.4 A szovjet forgalmi rubelek Kárpátalján. (1944-1991)

Kárpátaljának a szovjet megszállást követően „Kárpátontúli Ukrajna” lett a neve, egészen 15 hónap folyamán. Megalakult Kárpátalján a Néptanács, amely az akkor Kárpátontúli Ukrajna kormányaként volt elismerve. 1944. decemberében a néptanács határozatainak következtében a csehszlovák és a magyar tulajdonokat saját tulajdonába vette. A Szovjetunió legfelső tanácsa Kárpátalját 1946. január 22-én az USZSZK-hoz csatolta. A megszállást követően a Szovjetunió a saját gazdaságpolitikáját vezette be Kárpátalján, így a Kárpátontúli Ukrajna Népbankja volt az egyetlen bank, amely Kárpátalján működött. 1945-ig a Kárpátaljai lakosság nem bízott meg a rubel bankjegyekben. Az árakat a néptanács szabta meg. A megszállási zavarok következtében a régió nem tudta melyik pénznemet használja, ezért 1944 végén egészen 1945-ig háromféle bankjegy volt a forgalomban, a csehszlovák korona, a magyar pengő és a szovjet rubel. Az árucikkeket több pénznemben is feltüntették.⁶²

A szovjetek tovább vonulása során, fokozatosan a csehszlovák területek is szovjet fennhatóság alá kerültek, ennek következtében már az 1940-es években kibocsátották az újabb csehszlovák bankjegyeket az 1, 5 20, 100, 500 és 1000-es koronákat, ennek köszönhetően Kárpátontúli Ukrajna területén is ezek a koronák voltak forgalomban.

Az 1944-ben kibocsátott 1 Csehszlovák koronának vörös színe van. Az előoldalon látható a névértékek arab számokkal, cseh nyelven „Jednu Korunu” és már a hat nyelv helyett az csak az orosz látható, a hátoldalán egy nagy egyes szám, amely szintén a hátoldal négy sarkában is megjelenik.⁶³

Abban az időben szintén kibocsátott 5 korona előoldalán, gazdag ornamentum figyelhető meg és szintén azok az írások mint az 1 koronán. A hátoldal hasonlít az 1 korona stílusára, csak gazdagabb az ornamentum. Maga a bankjegy kék színű.⁶⁴

A 20 korona, amelyet 1944-ben bocsátottak ki. Az előoldalán a pénz értéke látható, számokkal, cseh nyelven és orosz nyelven, a hátoldalán egy pajzsban egy 20-as szám és jobbra és balra is szintén 20-as számok vannak, amelyek a pénz értékét jelölik. A bankjegy barna színű. (5. ábra)

⁶¹ <https://www.nool.hu/helyi-kozelet/2025/04/bankjegy-gyonyoru-nogradi-nok>

⁶² Kárpátalja története örökség és kihívások, Szerk: Brenzovics László – Csátary György.: II. RF KMF – „RIK-U” Kft. Beregszász – Ungvár, 2021. 233 – 239 o.

⁶³ Michal Ehn. Slovenská koruna jej historický vývoj ať po prechod na Euro: Bankovní institut vysoká škola, 2010. 11 – 13 o.

⁶⁴ Fedinec Csilla – Csernicskó István. A területiség elvének megjelenése a pénzjegyeken: két közép-kelet-európai példa, 2022. 114 – 115 o.

1944-es kibocsátású csehszlovák 100 korona előoldalán, látható cseh nyelven az érték „Sto Korun” arab számokkal is feltüntetve és orosz nyelven is írva. A hátoldalon egy nagy 100-as szám van a közepén. A bankjegy zöld színű. ⁶⁵

Az 500 csehszlovák korona előoldalán ugyancsak orosz nyelven és több formában leírva látható a pénz értéke, szintén cseh nyelven is. A hátoldalán nagy számmal a névértéke arab számokkal. A bankjegynek vörös színe van.

Az utolsó 1944-ben kibocsátott Csehszlovák korona, a legnagyobb névértékű 1000 korona volt, az előoldalán szintén a bankjegy értéke látható, orosz és cseh nyelven, valamint arab számokkal. A hátoldalon arab számokkal megintcsak a pénz értéke látható. A bankjegy színe fekete. ⁶⁶

Megfigyelhető, hogy az 1944-ben kibocsátott csehszlovák bankjegyeken nem látható sehol a Csehszlovák Köztársaság címere. A szovjet rubelek, amelyek Kárpátontúli Ukrajna területén is használták, azok a háború előtti Szovjetunióban kibocsátott bankjegyek voltak. Ezek a bankjegyek az 1938-as években kibocsátott 1, 3, 5 rubel sor és az 1937-es években kibocsátott 1, 3, 5 és 10 cservonyec-nek nevezett bankjegysor volt. ⁶⁷

A szovjet 1938-as 1 rubel előoldalának a jobb oldalán egy szovjet munkás látható, légalapáccsal a jobb kezében, szimbolizálva a munkásosztályt. Az előoldal bal sarkában a felső részén a Szovjetunió 1936-os címere van feltüntetve 11 szalaggal, amik reprezentálják az akkori tagköztársaságok számát. A jobb alsó sarokban pedig egy 1-es számjegy található, amely egy rozettában van. A hátoldalán több nyelven is látható a bankjegy névértéke. Ezek a nyelvek az orosz, ukrán, belorusz, üzbég, kazah, kirgiz, tádzsik, grúz, örmény, azerbajdzsáni és türkmén nyelvek. A hátoldalt több színben ábrázolt vonalak díszítik. ⁶⁸

Az 1938-as 3 rubel előoldalának a jobb részén, egy nagy 3-as látható, amely a pénz értékét mutatja, jobb oldalt pedig két szovjet katona, amelyek a szovjet hadsereget reprezentálják. Látható a névérték orosz nyelven és az akkori Szovjetunió címere, az előoldal zöld színű. A hátoldala több színben van díszítve a legfőbb szín a zöld, a hátoldal közepén egy nagy 3-as számmal és alatta orosz nyelven a pénz értéke, még tíz nyelven látható a névérték. ⁶⁹

A utolsó papírpénz, amely az 1938-as bankjegy sorban volt kibocsátva az 5 rubel volt. Az előoldalának a jobb oldalán egy szovjet pilóta, akinek a mellkasán egy ejtőernyő van, a háttérben pedig egy vadászgép, ez a kép reprezentálja a szovjet légierőt. Az előoldal bal felső sarkában az akkori

⁶⁵ Garry Saint. <http://www.numismondo.net/pm/cza/index45.htm>

⁶⁶ Michal Ehn. Slovenská koruna jej historický vývoj ať po prechod na Euro: Bankovní institut vysoká škola, 2010. 11 – 13 o.

⁶⁷ Fedinec Csilla – Csernicskó István. A területiség elvének megjelenése a pénzjegyeken: két közép-kelet-európai példa, 2022. 115 – 117 o.

⁶⁸ Zbyšek ŠUSTEK. Propaganda a ideologizácia ikonografie platidiel európskych autoritatívnych a totalitných štátov v 20. storočí, 2017. 213 o.

⁶⁹ Zbyšek ŠUSTEK. Propaganda a ideologizácia ikonografie platidiel európskych autoritatívnych a totalitných štátov v 20. storočí, 2017. 213 o.

szovjet címer. Több helyen is felmutatva van a bankjegy névértéke. A papírpénz maga szürke színű. A hátoldalon tizenegy nyelven és arab számokkal látható a névérték. A hátteret a kék, vörös és lila színek díszítik.⁷⁰

Az 1937-ben megjelent cservonyec sor bankjegyei hasonlítottak egymásra. Mindegyik bankjegy előoldalának a jobb részén Vladimir Lenin a Szovjetunió megalkotójának a portréja látható, a bal részeken a névértékek arab számokkal és a középül pedig orosz nyelven vannak leírva. Mindegyik hátoldalán nagy számmal a közepén és kisebb számokkal a sarkokban is látható a pénz értéke és persze tizenegy nyelven is felvan tüntetve. Csak a színek térnek el egymástól és a hátoldalukon lévő középső szám.⁷¹

Az idő teltével 1945. november 15-étől már csak a szovjet rubel maradt a forgalomban, ugyanis már csak azt nyilvánították hivatalos fizetőeszköznek.⁷² A második világháború utáni következmények, rossz hatást gyakoroltak a Szovjetunió bankjegyeire, ugyanis a háború alatt a bankjegyek tömegesen gyarapodni kezdtek, ez a hatás a hadiköltségeknek és a megszállt területek gyarapodása következtében jött létre. Még a háború végezte előtt az államban előkészületeket indítottak a valutareform érdekében. A valutareform végrehajtásához a Szovjetunió pénzügy minisztériumát bízták meg. Először a pénzreformot rögtön végre akarták hajtani, viszont a világháború következményei miatt, az ideális előfeltételeket 1947-re tudták létrehozni. Az ideális előfeltételek eredményeképpen 1947 december 16-án kibocsátásra kerültek az új bankjegyek. A régi bankjegyek beváltása az új papírpénzbe 10:1 arányban volt, azaz 10 régebbi rubelért 1 új rubelt kaptak az állampolgárok. A forgalomba kibocsátották az 1, 3 és 5 rubel értékű kincstári bankjegyeket és a 10, 25, 50 és 100-as bankjegyeket. A kincstári és a sima bankjegyek között a különbség az volt, hogy a kincstári bankjegyeket a pénzügyminisztérium bocsátotta ki, nem pedig a központi bank és állami hitelpapírként voltak a forgalomban. A bankjegyek váltása a régiről az újra egy hét folyamán lezajlott, december 16 és december 22 között, az állami bank és a direkt kijelölt váltóhelyeken válthatták át bankjegyeiket az emberek. December 16 után a fizetéseket már az új bankjegyekkel fizették ki. A fizetés átszámolása és a falusiak jövedelmének az átnézete viszont nem volt megvalósítva, ami azt jelenti, hogy a valutareformnak inkább elkobzó jellege volt. Az egy héten keresztül lezajlott valutacsere következtében sok régi papírpénz nem került átváltásra. Az 1947. évi valutareform következtében el lettek tüntetve a második világháború nyomai a papírpénzeken és meg lett akadályozva a régi rubel gyarapodása és felhalmozódása, valamint segített a szovjet gazdaság

⁷⁰ Zbyšek ŠUSTEK. Propaganda a ideologizácia ikonografie platidiel európskych autoritatívnych a totalitných štátov v 20. storočí, 2017. 213 o.

⁷¹ Міронова І. С. – Горбатюк К. Є. Становлення і розвиток радянської грошової системи (1922-1938 pp.), 2012. 92 с.

⁷² Beregszászi Anikó – Csernicskó István. A pénz beszél: a mai Kárpátalja területén osztó birodalmak nyelvpolitikája a bankjegyeken megjelenő nyelvek tükrében: Pannon Egyetem, 2016. 14 o.

stabilitásában is.⁷³ A kincstári bankjegyek mindkét oldalán megfigyelhető, hogy nyomtatott részek jobb oldaltól a bal oldalig merőlegesen vannak elhelyezve, azaz fel kell fordítani őket függőleges pozícióba, hogy láthassuk és megérthessük mit is ábrázolnak ezek a rubelek.

Az 1947-ben kibocsátott 1 rubeles kincstári bankjegy előoldalán maga a „kincstári bankjegy” felirat tekinthető meg orosz nyelven, alatta a Szovjetunió címere¹⁶ szalaggal, amelyek reprezentálták az államon belüli köztársaságokat. A névérték orosz nyelven, alatta pedig szintén a névérték az államhoz tartozó tizenöt köztársaság nyelvein. Legalul a gyártási dátum látható. A hátoldalának a felső részén egy sarló és egy kalapács látható, amelynek a háttérében egy búzakalászból kirakott levél van. Az alsó részen pedig oroszul a pénz értéke van leírva. Mindez egy kidolgozott vörös, kék és sárga ornamentumban van.⁷⁴ (9. ábra)

A sorozatban kibocsátott 1947-es 3 rubel előoldala megegyezik az 1 rubeles előoldalával, csak a névérték, a struktúrája és az ornamentumok eltérőek. A hátoldala már eltérő, ugyanis nem látható a sarló és a kalapács, mások az ornamentumok és más a színezés is.⁷⁵

Az ugyanabból a sorozatból származó 1947-es 5 rubel előoldala részletekben megegyezik az előző kettő 1 és 3 rubel értékű kincstári bankjegyek előoldalához, viszont megfigyelhető eltérések vannak az ornamentumban. A hátoldala felső részén megfigyelhető a „Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége” felirat rövidítése orosz nyelven, azaz „СССР”. A hátoldal közepén látható a sarló és kalapács, alattuk pedig a pénz értéke orosz nyelven és arab számmal. Az egész hátteret egy zöld, kék és vörös ornamentum díszíti.⁷⁶

A többi 1947-ben kibocsátott bankjegyek mindegyik előoldalának a jobb részén Vladimir Lenin látható, hasonló stílusban, mint az 1937-ben kibocsátott cservonyeceken. A többi részek viszont eltérőek az előoldalakon és a hátoldalakon is.⁷⁷

Az 1947-es 10 rubel előoldalán, mint már említve volt Vladimir Lenin látszik a jobboldali részén, látható a sarló és a kalapács, amely elválasztja a „СССР” feliratot, alatta pedig egy keretben egy tízes, a keretet több levél állja körül. A hátoldal jobb felső sarkában a Szovjetunió címere van. Középen a névértékek és egy levelekből álló keret, jobb részen pedig a tizenöt nyelven jelzett névérték.⁷⁸

⁷³Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 316 – 318 с.

⁷⁴ Берегсасі Аніко – Черничко Степан: Гроші та (мовна) політика: Візуальна конструкція мовної політики на банкнотах на території сучасного Закарпаття.: Termini Egyesület Törökbálint, 2020. 54 – 57 с.

⁷⁵ Берегсасі Аніко – Черничко Степан: Гроші та (мовна) політика: Візуальна конструкція мовної політики на банкнотах на території сучасного Закарпаття.: Termini Egyesület Törökbálint, 2020. 59 – 60 с.

⁷⁶ Zbyšek ŠUSTEK. Propaganda a ideologizácia ikonografie platidiel európskych autoritatívnych a totalitných štátov v 20. storočí, 2017. 214 о.

⁷⁷ Zbyšek ŠUSTEK. Propaganda a ideologizácia ikonografie platidiel európskych autoritatívnych a totalitných štátov v 20. storočí, 2017. 214 о.

⁷⁸ <https://denzadnem.com.ua/shepetivshhyna/143?utm>

Az ugyanabban az évben kibocsátott 1947-es 25 rubel előoldala majdnem identikus a 10 rubel előoldalával. A különbség, hogy más a névérték és be van keretezve, különböző kisebb fajta eltérések is megfigyelhetők. A hátoldala lila, kék és világos zöld, nagyon ki van dolgozva. A bal oldali sarokban a szovjet címer a tizenhat szalaggal. A közepén látható a pénz értéke arab számokkal, oroszul és több nyelven is. Ugyanabból a bankjegysorozatban lévő 1947-ben kibocsátott 50 rubel előoldalán a szovjet címer figyelhető meg a felső részen, alatta a pénz értéke orosz nyelven írva. A hátoldalon a bal rész üres, csak a gyártási szám van feltüntetve, a jobb részén pedig a pénz értéke tizenhat nyelven és arab számokkal látható.⁷⁹

A bankjegysorozat legnagyobb értékű papírpénze a 100 rubel előoldalán Vladimir Lenin alatt a sarló és a kalapács van, felette pedig a vörös csillag, a bankjegy közepén a Szovjetunió címere és a pénz értéke oroszul és számmal is le van írva. A háttérben pedig narancssárga és kék madártollak láthatóak, továbbá a hátteret még zöld és rózsaszín is díszíti. A hátoldalona bal oldali rész üres, jobb oldalt pedig a pénz értéke látható többször is leírva számokkal és orosz nyelven, továbbá látható a Kreml képe, a Moszkva folyó túlsó partjáról.⁸⁰ Ennek a bankjegysornak van még egy változata, amelyben minden bankjegyen a Szovjetunió címerében már csak 15 szalag van és a bankjegyen már csak 15 nyelv látható. Ez annak következtében történt, hogy 1956-ban a Karél-Finn Szovjet Szocialista Köztársaságot lefokozták és így csak autonóm köztársasággá, tehát a Szovjetunió a tizenhat köztársaságából már csak tizenöt köztársaság lett, ennek megfelelően levették a Karél-Finn szalagot a Szovjetunió címeréről, tehát a bankjegyen lévő címerekről is lekerült. Mivel nem történt pénzreform, ezért ugyanazt a bankjegysorozatot nyomtatták, amelyet 1947-ben, ugyan azzal az előoldallal és hátoldallal még a dátum is 1947 volt, csak a Szovjet címeren már 15 szalag volt a 16 helyett és nem volt feltüntetve a névérték karél nyelven.⁸¹

A rubel vásárlóereje növekedése lehetővé tette, hogy 1950 márciusában, a külföldi valutához képest emelkedjen a váltási ár, és arany alapokra lehessen áttéríteni. Ennek következtében az Egyesült Államok dollárjának a valutaárfolyama 1:4 arányban lett meghatározva, azaz 1 dollár 4 rubelért. A reformok utáni rubel árfolyamának a megemelése a lakosság vásárlóerejének a csökkentésére összpontosult. Az országban való fenntartására ennek a folyamatnak nem volt gazdasági alapja. A reformot követően az árstabilitás nem volt megvalósítva, 1947-1958 között az árak folyamatos növekedésnek indultak, a búza ára 94 rubelről, 602 rubelre növekedett, a tej ára 255-ről 1139-re, a sertéshúsé 705-ről 8085-re, a burgonya ára pedig 46 rubelről 419 rubelre növekedett, ezek a számítások mind tonnánként vannak feltüntetve. A gazdaságirányítási módszerek a kezdetekben még

⁷⁹ Шейміна Н. М. Проведення грошових реформ у СРСР 1922-1991 рр. (за музейною колекцією), 2012. https://www.museum.dp.ua/uk/article0621/?utm_source

⁸⁰ Шейміна Н. М. Проведення грошових реформ у СРСР 1922-1991 рр. (за музейною колекцією), 2012. https://www.museum.dp.ua/uk/article0621/?utm_source

⁸¹ Бергсасі Аніко – Черничко Степан: Гроші та (мовна) політика: Візуальна конструкція мовної політики на банкнотах на території сучасного Закарпаття.: Termini Egyesület Törökbálint, 2020. 57 o.

lehetővé tették a felvásárlási árak emelését a kiskereskedelmi árak csökkentése mellett. Az 1950-es évek második felében viszont ez a rendszer már nem annyira volt hatásos, egyértelművé vált, hogy az államban gazdasági reformot kell végrehajtani. 1956-ban meg is lett vitatva a pénzreform szükségessége, ennek következtében elkezdődtek a felkészülés arra, hogy a reformot végrehajtsák. Több változatot is megvizsgáltak, az egyik változat tervezője egy Djacsenko nevű közgazdász volt. Djacsenko azt javasolta, hogy az árrendszer alapját a kereslet és kínálat közötti arány képezze, figyelembe véve a változásokat, annak megfelelően igazítsák a pénzkibocsátást az áruforgalomhoz. 1959-ben bizottságot hoztak létre, hogy a nemzetgazdaságban kiszámítsák a javak és a szolgáltatások értékeit. Ezen kérdések megoldására csak 1961-ben került sor. A következtetések elégtelennek bizonyultak. Az 1960 május 4-én a Szovjetunió Minisztertanácsának 470. számú határozatában publikálták a pénzreform tervét. A pénzreform az árak stabilitását és a meglévő bankjegyek új papírpénzekre való átváltását írta elő. A reformnak a fő célja az volt, hogy ellenőrizze a forgalomban lévő valutamennyiséget és korlátozza a pénzkibocsátást, ezeknek az eléréséhez meg kellett volna változtatni a pénz szerepét a gazdaságban, mivel ezt nem sikerült megvalósítani, így csak az új rubel bevezetése lett sikeresen végrehajtva. Az új arányok szerint 1 amerikai dollár egyenlő lett 0,9 rubellel. A Szovjetunió termékének és az amerikai termékek árainak az összehasonlításainak alapján állapították meg ezt az értéket. A rubel pénzegység névértékének a megváltoztatása 1961-ben valósult meg, miszerint 10 régi rubel egyenlő lett 1 új rubellel. Az új bankjegyek, amelyek forgalomba lettek bocsátva azok az 1, 3 és 5 rubel névértékű állami kincstári bankjegyek és a 10, 25, 50 és 100 névértékű állami bank bankjegyei. A valuta váltás 1961 januártól egészen áprilisig volt folyamatban, ennek következtében a piacon meglévő bankjegyek mennyisége nagy mértékben csökkent. A fizetések, a nyugdíj, a termékek ára, a bankokban és kártyákon lévő pénz, továbbá a vállalatok, szervezetek és intézmények pénzügyi helyzete is megfelelőképpen át lett számolva, azaz a 10 régi rubel helyett 1 új rubel arányban. Az összes bankjegyen megfigyelhető a Szovjetunió 1956-os címere, amin tizenöt szalag van a tizenhat helyett. A 10, 25, 50 és 100 értékű bankjegyek előoldalán Vladimir Lenin mellszobrának a képe látható.⁸²

Az 1961-es papírpénz sornak a legkisebb névértékű állami kincstári bankjegye az az 1 rubel, aminek az előoldalán megfigyelhető a szovjet címer a „СССР” felirat és a pénz értéke számmal és orosz nyelven is. A hátoldala zöld, piros és sárga színekben van díszítve megfigyelhető a pénz értékének az ábrázolásai, több helyen is, számmal és 15 nyelven. (10. ábra)

Az ugyanebből a bankjegy sorból származó 1961-es 3 rubel. Előoldalán a papírpénz értéke látható számmal és orosz nyelven felmutatva. Látható a Kreml képe hasonlóképpen ábrázolva, mint az

⁸² Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 318 – 320 с.

1947 es 100 rubel hátoldalán. A hátoldal kék, piros, sárga és zöld színekkel van ábrázolva, megfigyelhető a több nyelven leírt pénzürték. (11. ábra)

Az ugyanebből a szériából kibocsátott 1961-es 5 rubel értékű állami kincstár bankjegyének az előoldalán megfigyelhető a Moszkvai Kremlnek a Szpanszkaja tornya, a papírpénz értéke oroszul és számokkal is, az előoldal kék színű. A hátoldala főbb része kék színű, de megfigyelhető a rózsaszín, narancssárga és lila árnyalatok is, látható a pénz értéke tizenöt nyelven és számokkal is. (12. ábra)

Az legkisebb értékkel rendelkező állami bank által kibocsátott bankjegy a 10 rubeles előoldalán látható a névérték számokkal és orosz nyelven leírva. A bal oldali részen Vladimir Lenin mellszobrának a képe figyelhető meg, amely a bankjegy közepére néz. Maga a bankjegy vörös színű. A hátoldala nagyrésze vörös, de zöld és kék árnyalatok is megfigyelhetők, több nyelven és számokkal is felvan mutatva a pénz értéke. (13. ábra)

A 25 rubeles bankjegy előoldalának a jobb oldalán Lenin mellszobra van, amely az előoldal közepére néz, a címer és a névérték is látható. A hátoldalon megintcsak a pénz értéke van leírva tizenöt nyelven. Maga a bankjegy lila színű, a hátoldalon viszont zöld és rózsaszínű árnyalatok is láthatóak. (14. ábra)

Az 50 rubeles előoldala hasonlít a 25 rubel előoldalának a felépítésére, viszont valamennyire eltérők az elrendezések. A bankjegy maga zöld színű. A hátoldalon a Kreml képe, a többnyelvűség, a hátoldalon még a kék és rózsaszínű árnyalatok is láthatóak. (15. ábra)

Az állami bank által kibocsátott 1961-es sornak a legnagyobb címletű bankjegye a 100 rubeles volt, amely barna színű, az előoldala hasonlít a 25 és 50 rubelek felépítésére. A hátoldala közepén található egy részletes metszet a moszkvai Kreml egyik híres tornyáról, a Vodozvodnaja toronyról. Látható a többnyelvű értékfeliratok. (16. ábra)

A pénzreform, amelyet 1961-ben a Szovjetunió végrehajtott, nem váltotta be a vezetőség reményeit. A befejezése után a valuta értéke rögtön leesett. Megfigyelhetővé vált az árak növekedésének a kezdete és az inflációhoz vezető folyamatok. A rubel vásárlóereje szintén esett, ennek fényében az államon belül és külföldön is lecsökkent a rubel használatának a lehetősége. Az államon belül nőtt a külföldi valuta kereskedelme a fekete piacokon. A rendvédelmi szervek üldözték a külföldi valutával kereskedő embereket. Az 1970-80-as évek folyamán az állam gazdasági helyzete még jobban romlott. Annak ellenére, hogy beszámolók adatai a tervek teljesítését és túlteljesítését tanúsították. Az állam a teljes deficit irányába indult el.⁸³ 1985-ben a nemzeti jövedelemhez viszonyítva feleannyi élelmiszeripari és ipari terméket állítottak elő mint 1965-ben, viszont a pénz mennyisége drasztikusan nőtt. A pénzüjvedelem viszont nem felelt meg az áru kínálatnak, ennek következtében a gyarapodtak a lakosság megtakarításai a takarékpénztárakban, amely az 1988. évre már 30 milliárd rubelre nőtt. Ehhez az egészhez még az 1988-as bankjegyek kibocsátása is hozzájárult,

⁸³Igor Birman. The financial crisis in the USSR: Soviet Studies, 1980. 84 – 105 pp.

amely az előző évhez képest a kétszeresét tette ki. A gazdaság kedvezőtlen fejlődése a fogyasztási cikkek kínálatában drasztikus áremelkedéseket idézett elő, miközben a fogyasztási cikkek gyártása lemaradt a lakosság vásárlóerejétől. Az államadósság növelése és az államháztartási hiány is tovább rontotta a gazdasági rendszert. Az államgazdaság rendszere egyre gyorsabban haladt a krízishelyzet irányába. Az 1985-ös években Mihail Gorbacsov lett a Szovjetunió főtitkára, aki próbálta az államkrízist megakadályozni, az úgynevezett „peresztrojka” reform által. A „peresztrojka” reform a Szovjetunió megújítását vette célpontba. Első lépésként kinyilvánították, hogy a társadalmi gazdasági fejlődésre tesznek hangsúlyt, amelyet a modern technika és a tudomány segítségével megváltoztatják a gazdaságot és az irányítási rendszert. A megvalósításra több mint 200 milliárd rubel felhasználása volt tervben. A Szovjetunió külső és belső romlása viszont akadályozta az állam gazdasági reformját. A szovjetbarát kormányok, kommunista mozgalmak és több évig tartó afganisztáni háború pénzügyi támogatásai, továbbá az Egyesült Államok elleni katonai és politikai szembenállás negatív hatással volt a Szovjetunió gazdaságára. Az 1986. április 26-án bekövetkezett csernobili atomkatasztrófa felszámolása is nagy terhet rakott az ország gazdaságára, ugyanis a folyamat során 20 milliárd rubelnyi összeg volt rászánva. A lakosság pénzjövedelmének a növekedése és a párhuzamban lévő fogyasztási cikkek gyártásának és termelésének a csökkenése drasztikusan rontotta a fogyasztó piacon a helyzetet. 1990-ben a forgalomban lévő többlet pénz 171 milliárd rubel volt. Az infláció lassan hiperinflációba növekedett át. Az országban a különböző árucikkek kezdtek eltűnni. A rubel vásárlóerejének az aránytalansága elkezdett növekedni. Ukrajnában az 1990-es években ez a mutató az 1985-ös évhez képest drasztikusan csökkent. 1991 elejétől a Szovjetunió miniszterelnöke V. S. Pavlov pénzügyminiszter lett. A gazdasági helyzet stabilitása érdekében elszánt, de viszont hatástalan intézkedéseket vetett be. Az állam gazdaságát már semmi nem menthette meg. Január 23-án be lett jelentve, hogy az 50 és 100 névértékű bankjegyeket kivonják a forgalomból ezt a folyamatot három napra tervezték, ám később kétszer is meghosszabbították a határidőt. Korlátozták a lakossági megtakarításokból történő pénzfelvételt az állami takarékpénztáraknál. Egyszerre csak 500 rubelt lehetett levenni. Az intézkedések és az infláció következtében megnőtt az emberek bizalmatlansága a rubelhez. 1991-ben kibocsátott egy új rubel bankjegysort, amelyek a korábbi verzióval csak annyiban különböztek, hogy más volt az árnyalatuk némelyik helyeken, más volt a kibocsátás dátuma, és egyes díszítőelemeik. (17. ábra) A Szovjetunió összeomlása után a pénzügyi rendszere is összeomlott, ezáltal a korábbi köztársaságok nagyrésze nem használta tovább a rubeleket, csak a saját nemzeti bankjegyeit.⁸⁴

1.5 A független Ukrajna forgalmi bankjegyei Kárpátalján a 20. században

⁸⁴Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 321 – 325 с.

Egészen már 1990-ben a gazdasági válságjelenségek és az árupénz gazdálkodásnak az ingadozása, arra kényszerítette az USZSZK Minisztertanácsát, hogy intézkedéseket hozzon a belső piac védelmének az érdekében. Ezek az intézkedések annak következtében jöttek létre, hogy a lakosság pénzjövetele drasztikusan megemelkedett, viszont a gyártott áru gyártása csökkent. A Szovjetunió köztársaságainak az árak aránytalanságai és a pénzügyi összegek növekedése miatt, tömeges anyagi javak kiviteléhez vezetett. A lakosság életét negatívan befolyásolta az alapvető termékek hiánya. Az USZSZK Legfelsőbb Tanácsa kormányzati lépések jogalapján 1990. júliusán beadta az elfogadott Ukrajna állami szuverenitásáról szóló nyilatkozatot. Ennek következtében kijelentették a köztársaság önállóságát az árképzés, a pénzügyek, a vám és adórendszer, az állami költségvetés kialakítását, továbbá az önálló bankrendszer megteremtését. Az állam döntést hozott a saját bankjegyek bevezetéséről és az akkoriban még USZSZK legfőbb hitelintézetévé az Ukrán Nemzeti Bankot nyilvánították. Szabályozták a bankrendszer és a pénzügyi rendszer fejlesztéseit. A Minisztertanács határozatot fogadott el, az USZSZK fogyasztói piacának a védelméről, ennek következtében 1990 novemberétől bevezették az egyszerhasználatos kuponokat. 1990 novemberében a Legfelső Tanács elfogadta a piacgazdaságra való áttérés koncepcióját, ennek a folyamatnak az egyik főbb része, amely nélkül lehetetlen lett volna végrehajtani bármilyen gazdasági reformot, az a nemzeti pénznem bevezetése kellett, hogy legyen.⁸⁵

1991. augusztus 24-én elfogadták Ukrajna függetlenségi nyilatkozatát, amelyet később az 1991. december 1-ei népszavazáson az egész nép alátámasztott. Az Ukrán piacon az amerikai dollár, a német márka és más nemzetek valutája volt jelen. 1991. szeptember 3-án Ukrajna területén bevezették a többször használható kuponokat. A kupon arra volt hivatva, hogy felvesse magára a hiperinfláció hatásait. Az új Ukrán bankjegyeket 1992. január 1-én bocsátották forgalomba.⁸⁶ A kezdetekben ezeket a bankjegyeket csak az élelmiszeripar és az iparcikkek vásárlására lehetett felhasználni, csak később kezdték el elfogadni a kuponokat a banki elszámolások során. A kuponok előállításának a megszervezése és a piac megfelelő mennyiségű készpénzzel való ellátása azokkal, jelentős feladatot adott az Ukrán kormány számára. Abban az időben még nem volt meg a megfelelő gyártáskapacitás, amely képes lett volna a bankjegyek előállítására. Ennek kapcsán 1991. szeptember 8-án az Ukrán állam határozatot fogadott el a nemzeti valuta előállításához szükséges kapacitások létrehozásáról, amelynek következtében V. Borinovszkij vezetésével egy munkáscsoportot hoztak létre. A határozat célja az új ipari és az építés alatt álló létesítmények használatba bocsátása volt. Megbízatást kapott az Ukrán Nemzeti Bank, hogy szerződést kössön egy külföldi céggel, amely biztosítja majd a többször használható, védelemmel ellátott kuponoknak az előállítását. Ennek következtében az Ukrán Nemzeti Bank szerződést kötött a „Francois Charles Obertur” francia céggel, a szerződés 2 milliárd kupon

⁸⁵Ugyanott. 327 – 328 c.

⁸⁶Шевчук Олексій. Грошовий обіг в Україні в 1991 – 1992.: Купоново-Карбованці та вихід із «Рубльової Зони», 2020. 168 – 169 c.

előállításáról szolt. A későbbiekben növelték a kuponok kibocsátását annak segítségével, hogy bevonták a „Thomas De La Rue Company Limited” angol céget. Mintegy 5 milliárd karbovanec névértékű kupon került forgalomba. A pénzügyi reform megoldása képpen a kormány egy tizenhat főből álló bizottságot hozott létre. A bizottság tagjai az Ukrán Nemzeti Bank elnöke V. P. Matvijenko, a pénzügyminiszter, a belügyminiszter, a nagyobb bankok vezetői, az ukrán miniszterelnök-helyettes és más vezetők voltak. Az egyszerhasználatos kuponok megszüntetésére is sor került 1991 augusztus és december közötti időszakban. Havonta a lakosság minimun egyszer kapott új karbovanec névértékű kuponokat, a nettó havi jövedelmének a 25%-át kapta meg kuponban az összes többit még szovjet rubelben. Kevés idő elteltével ezt 50%-ra emelték, a továbbiakban 1992. márciusától pedig a fizetés 70% -át adták kézbe kuponban. Mivel a szovjet rubel továbbra is forgalomban maradt, ezért az negatívan hatott a pénzügyi rendszer kialakulására. Ez azért volt hátrányos Ukrajna részére, mert az orosz bank, olyan lépéseket hajtott végre szovjet rubelfelszámolása érdekében, amelyeknem kedveztek azoknak az ukrán vállalatoknak, amelyek szoros kapcsolatban álltak orosz partnereikkel. Ennek következtében az állam bővítette a többszörösen használható kuponok felhasználási lehetőségeit. Ez Ukrán Nemzeti Bank és a Miniszteri kabinet 1992 áprilisában elfogadta azt a határozatot miszerint a többször használható kuponoknak a forgalmát ki kell terjeszteni, ennek a határozatnak értelmében 1992. áprilisától az állam területén kizárólag csak kuponokban lehetett végezni a tranzakciókat. Viszont a lakosság kérésére, az emberek számára meghagyták azt, hogy a nekik járó összeg 30%-át még szovjet rubelben kapják meg. A termékek értékesítését már csak ukrán pénzértékben lehetett elvégezni, viszont még egy ideig a gyógyszerek, sajtótermékek a vendéglátás és más bizonyos terméktípusok és szolgáltatások esetében még engedélyezve volt a szovjet rubel használata. Ezek a döntések a kormány határozatlanságát jelképezték, ugyanis az ukrán kormány nem folytatott önálló pénzügyi politikát. Ez a hozzáállás negatívon hatott az ukrán gazdaságra és hátráltatta a hrivnyának a bevezetéséhez szükséges kapcsolatok kiépítését. Az akkori ukrán elnök Leonyid Kravcsuk álltal1992. novemberében aláírt,„Ukrajna pénzügyi rendszerének reformjáról” szóló elnöki rendeletének köszönhetően Ukrajnában 1992. november 12-étől megszűnt a szovjet rubel forgalma az Ukrán állam területén, így az ukrán karbovanec lett az ideiglenes nemzeti valuta és fizetőeszköz. A pénzügyi reform állami bizottsága kapta meg azt a feladatot, hogy végrehajtsa a gazdasági reformokat, a bizottság tagjai között Vadim Hetman az Ukrán Nemzeti Bank elnöke Leonyid Kucsma, továbbá még több magas rangú tisztviselő volt. 1992. november 13 és 15 között az állampolgároknak megadták azt a lehetőséget, hogy a szovjet rubelt 1 az 1 arányban átválthassák ukrán karbovanecra.⁸⁷

A gazdasági reformot követően 1992. január 10-én új bankjegyeket bocsátottak forgalomba 1, 3, 5, 10, 25, 50 és 100 karbovanec névértékben. Ezek a papírpénzek rossz minőségű papírokra voltak

⁸⁷Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 328 – 332 с.

nyomtatva, nem szerepelt rajtuk a sorozatszám. Az első kibocsátás bankjegyeinek az előoldala és a hátoldala is megegyezett. Az előoldalaikon bal oldali részt látható a fővárosban lévő szobornak egyik része ahol Kijevnek a legenda szerinti megalkotójának a húga „Либідь-Lébigy” szerepel. Látható a névérték ukránul és számmal, továbbá a gyártási dátum. Mindegyik bankjegy hátoldalán a szentSzófia székesegyház és a négy sarokban a névérték arab számokkal látható. A bankjegyekben csak a színek és a címlet volt eltérő. Az 1 karbovanec sárga, a 3 sötétzöld, az 5 kék, a 10 rózsaszín, a 25 lila, az 50 világoszöld és a 100 bordó színű. (18. ábra) Az infláció növekedése következtében 1992-ben kibocsátásra kerültek a 100, 200, 500 és 1000 karbovanec címletű bankjegyek, ezek a bankjegyek valamennyire már eltértek a korábban kibocsátott karbovanecektől. Az előoldalukon már az egészen jól látható afővárosban lévő Kijev legendás megalapítóinak a szobrára és már látható a bankjegy sorozatszáma is. A hátoldaluk viszont lényegében megfelel a korábban kibocsátott karbovaneceknek. Az 100 karbovanec narancssárga és lila színű, a 200-as lila, az 500-as lila és kék és az 1000-es lila színű. A infláció folytatódásának eredményeként 1993-ban egyre magasabb névértékű bankjegyeket kezdett kibocsátani az állam, így először a 2000 és 5000 címletű bankjegyek jelentek meg, amelyeknek ez előoldalán és a hátoldalán nincsenek nagy elváltozások, viszont ezek voltak az első bankjegyek amiken az ukrán címet a „trizubot” lehetett látni.⁸⁸ A 2000 karbovanec világoskék és sötétkék, míg az 5000-es világoskék, piros és narancssárga színű. 1993 második felében forgalomba kerültek a 10 000, 20 000, 50 000, és 100 000 karbovanec papírpénzek. Amelyek kinézete már eltért a korábbi karbovanecekétől. Az 10 000, 20 000, 50 000 és 100 000 címletű karbovanecek előoldalán I.Vlagyimir kijevi nagyfejedelem szobra, a névértékek, a „trizub” és a kibocsátás dátuma látható. A hátoldalukon pedig az Ukán Nemzeti Bank egy része a trizub és a névértékek láthatóak. A 10 000 karbovanecnek világoskék és világoszöld színe van, a 20 000 karbovanecnek világoskék, narancssárga és lila, az 50 000-nek narancssárga, kék és kevés részben zöld, a 100 000-nek pedig sötétzöld és narancssárga, a hátoldala pedig szürke színű. (19. ábra) Ezeknek a bankjegyeknek volt még egy változatuk a miket 1994 és 1995-ös években bocsátottak ki, csak annyi volt e különbség bennük, hogy a sorozatszámok és a sorszámok formátuma eltért az elődjüktől. Az 1994-1995-ös években folytatódott az államon belüli infláció és a pénzpiac sem stabilizálódott. Ezekben az időszakokban bocsátották ki a legnagyobb karbovanec névértékű bankjegyeket, amelyek a 200 000, 500 000 és 1 000 000 címletű papírpénzek voltak. Ezeket a bankjegyeket már sokkalta magasabb minőségben készítették el, detalizáltabbak és több színűek lettek, valamint megváltozott a külsejük is. Az 1994-ben legyártott 200 000 és 500 000-es karbovanecek előoldala és hátoldala megegyezett egymással, csak színben és névértékben tért el egymástól. Az 1995-ben legyártott karbovanec már eltért tőlük. Az 1994-ben legyártott két bankjegy előoldalának már a jobb oldalán látható I.Vlagyimir kijevi

⁸⁸ Берегсасі Аніко – Черничко Степан: Гроші та (мовна) політика: Візуальна конструкція мовної політики на банкнотах на території сучасного Закарпаття.: Termini Egyesület Törökbálint, 2020. 66 – 67 с.

nagyfejedelem szobra, a hátoldalukon megfigyelhető az Ukrán Nemzeti Opera épülete. Az első bankjegy kék, szürke és bordó színekkel, a második pedig kék, lila, szürke, sárga és zöld színekkel van detalizálva. Az 1995-ben kibocsátott papírpénz előoldalán pedig Tarasz Sevcsenkó Kijevben lévő szobra látható, az előoldal maga lila, rózsaszín, kék, piros, szürke és narancssárga színekkel van detalizálva. A bankjegy hátoldalán látható a Kijevi Nemzeti Egyetem főépülete.⁸⁹ 1992 és 1996 között Ukrajna egy hiperinfláción esett át. A bankjegyek jelenléte a forgalomban drasztikus számokkal növekedett. 1992 és 1995 között a forgalom 1366-szorosára nőtt meg, ennek következtében a forgalomban már több mint 4 kvadrilliónyi karbovanec volt. Az infláció néha több volt mint 5000%. Az árak emelkedését már az állam sem tudta megfigyelni és kontrolálni. 1996-ra az árak már a 95 000-szeresre nőttek. Ennek következtében a kisebb névértékkel rendelkező karbovaneceket ki kellett vonni a forgalomból, mivel elvesztették a vásárlóerejüket. Az Ukrán Nemzeti Bank tehát 1993 decemberében kivonta a forgalomból az 1, 3 és 5 karbovanec névértékű bankjegyeket. Az inflációt követően a karbovaneceket lassan kivonták a forgalomból, 1994-ben a 10, 25 és 50 értékű karbovaneceket, 1995-ben pedig a 100, 200 és 500 karbovaneceket. A valuta instabilitása következtében az állam területén inkább nemzetközi valutát használtak, leginkább az amerikai dollárt. A gazdaságban megjelent egy olyan fogalom, hogy „dollarizáció” amely 1992-ben vette kezdetét. Amikor a vállalkozóknak megengedték, hogy szabadon számolhassanak el nemzetközi valutában is. Ezeknek az intézkedéseknek és a megint bekövetkező inflációtól való félelmek következtében az emberek már az elejétől nem bíztak meg a karbovanecben, a megtakarításaikat inkább dollárban tartották, a pénzügyi tranzakciók szintén dollárban történtek, sőt még volt olyan, hogy néhány termékek árát is dollárban tüntették fel, ez az úgynevezett „dollarizáció” egészen 1995-ig tartott, végül betiltották a külföldi valutáknak a használatát. Az infláció során a karbovanec és az amerikai dollárközti árfolyam folyamatosan elkezdett növekedni, így 1992-ben 1 amerikai dollár 403 karbovanecet ért, addigra már 1996-ra 1 amerikai dollár már 176 000 karbovanecbe került.⁹⁰

Az 1996-os évekre az ukrán gazdaság mérsékelten stabilizálódott és jó irányba kezdett haladni. Ez arra utalt, hogy Ukrajna a pénzreformen keresztül a saját nem ideiglenes bankjegyét is betudta vezetni, az úgynevezett hrivnyát. A pénzreformra való felkészülések már 1995. nyarán elkezdődtek. A gazdasági reformokra való előkészületeket és annak az elvégzését a megalakult pénzügyi reform előkészítésének állami bizottságának a feladata volt, amelynek 1995-és 1996 között, az Ukrán Nemzeti Bank elnöke Viktor Juscsenko is tagja volt, valamint Ukrajna miniszterelnökei Jevhen Marcsuk és Pavlo Lazarenko és más befolyásos emberek. Azonban az egész teher az Ukrán Nemzeti Bankra hárult. 1996-ban Viktor Juscsenko vezetésével létrehozták a testületeket, amelyek kidolgozták a

⁸⁹Мовчан В.В. МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ, ПРОГНОЗНІ СЦЕНАРІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГРОШОВОЇ ОДИНИЦІ УКРАЇНИ: Херсон – Хмельницький, 2024. 341 с.

⁹⁰Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 332 – 334 с.

gazdasági reform véghezviteléhez szükséges szabályozási dokumentumokat és törvénytervezeteket. Az előkészítések folyamatában 92 ezer pénzváltó bizottságot és több mint 10 ezer pénzváltó pontot hoztak létre az állam területén, annak érdekében, hogy a karbovanec átváltsák hrivnyába. Ukrajna bankrendszere 1996 szeptemberére már felkészült a gazdasági reformra, amelynek az alapelveit az akkori elnök Leonyid Kucsma közölte. A rendelet következtében Ukrajnában 1996 szeptember 2-ától végrehajtották a pénzreformot, bevezették a nemzeti valutát a hrivnyát, amely 100 kopekre osztódott.⁹¹ A bankjegyek 1, 2, 5, 10, 20, 50 és 100 hrivnya névértékben lettek forgalomba bocsátva, ezzel párhuzamosan megszüntetve a karbovanec kibocsátását. A karbovanec viszont még cserélhető volt hrivenyre 100 000 karbovanec 1 hrivnya árfolyamban. A forgalomban viszont még párhuzamosan volt használva a karbovanec és a hrivnya is egy ideig, később a karbovanecet lassan kivonták a forgalomból. A gazdasági reformok után törvényt hoztak, hogy minden árucikket, béreket, ösztöndíjakat és más gazdasági juttatásokat kötelesség volt átszámolni hrivnyára, a fizetéseket is hrivnyában kellett fizetni. A pénzreformot követően forgalomba bocsátották a korábban megtervezett 1, 2, 5, 10, 20 hriveny értékű 1992-es példányú bankjegyeket, továbbá az 1994-es 1, 50 és 100 hriveny értékű papírpénzeket.⁹²

Az 1992-es mintájú 1 hrivnya előoldalán I. Vladimir kijevi nagyfejedelem arcképe látható és a névértékek számokkal és ukrán nyelven. A hátoldalán az ókori görög város Chersonesos maradványai láthatóak, amelyek a Krími félszigeten tartózkodnak. Jobb és baloldali részen pedig aranykupolák, amelyek a kereszténységet szimbolizálják. A papírpénz sárga színű.⁹³

Az ugyanebben a példánysorban gyártott 2 hriveny bankjegy előoldalát gazdag ornamentumokkal díszített keret veszi körbe. A közepén Bölcs Jaroszláv képe látható. A kereten belüli részt zöld, lila és sárga árnyalatok díszítik. A hátoldalán a Szent Szófia-székesegyház képe figyelhető meg. A bankjegy barna színű.⁹⁴

Az 1992-es 5 hriveny papírpénz maga kék színű. Az előoldalán Bohdan Hmelnickij képe látható, az előoldalt egy kék ornamentum veszi körbe, amelynek a közepét piros, sárga és zöld színek díszítik. A hátoldalán Bohdan Hmelnickij családi temploma a szubotovi templom képe figyelhető meg.⁹⁵

Az ugyanabban az évben eltervezett, de még forgalomba ki nem bocsátott 1992-es 10 hriveny előoldalának a közepén az ukrán hetymán Ivan Mazepa képe található. Az előoldalt körbeveszi egy

⁹¹I. В. Сало. Грошова реформа 1996 р. – введення національної валюти України – гривні: Вісник Української академії банківської справи, 2013. 24 – 30 о.

⁹²Шуст Р. М. 338 – 344 с.

⁹³Сергієнко О. М. – Ортієгло О. А. Дизайн грошових банкнот як твір мистецтва, що несе у собі історичну та культурну цінність. 3 с.

⁹⁴Сергієнко О. М. – Ортієгло О. А. Дизайн грошових банкнот як твір мистецтва, що несе у собі історичну та культурну цінність. 3 с.

⁹⁵Сергієнко О. М. – Ортієгло О. А. Дизайн грошових банкнот як твір мистецтва, що несе у собі історичну та культурну цінність. 3 – 4 с.

virággal gazdagon díszített ornamentum. A közepe világoskék, zöld és sárga színű. A bankjegy hátoldalát szintén virágokkal díszített ornamentum veszi körbe. A közepe világoskék, szürke és arany színű. A közepén a kijevi Pecserszka Lavra látható, amelynek némelyik a kupoláit arany színben tüntetik fel.⁹⁶

Az utolsó bankjegy, amelyet 1992-ben terveztek meg és a későbbiekben forgalomba is került az a 20 hrivny értékű papírpénz. Az előoldalán Ivan Frankó híres költő és író képe látható. Magát a bankjegyet egy sötétbarna színű ornamentum veszi körbe, a közepe pedig zöld, sárga és világoskék árnyalatú. A hátoldalon a Lvovi Operaszínház képe figyelhető meg, ismét egy sötétbarna ornamentum veszi körbe a hátoldalt is, a közepe szintén zöld, sárga és világoskék árnyalatú.⁹⁷

A két évre rá megtervezett 1994-es 1 hrivny értékű bankjegy előoldalán és a hátoldalán ugyanazok a képek vannak, viszont már hiányzik az ornamentum, amely a bankjegyet körbeveszi és megváltozott az előoldal és a hátoldal elhelyezkedéseinek tematikái is, a színek viszont ugyanazok maradtak.

Az ugyanabban az évben megtervezett 1994-es 50 hrivny értékű bankjegy maga rózsaszín, világoskék és sárga színű. Az előoldalán Michailo Hrushevskij (Михайло Грушевський) portréja látható, a hátoldalon pedig az ukrán parlament épülete látható.⁹⁸

Az 1994-ben megtervezett 100 hrivny előoldalán Tarasz Sevcenko, az ukrán irodalom legikonikusabb költőjének a portréja látható, a hátoldalán a kijevi Szent Szófia-székesegyház képe figyelhető meg, és I. Vlagyimir kijevi nagyfejedelem szobrának a hátoldala látható.⁹⁹

Az ukrán bankjegyeket eleinte Kanadában és más külföldi országokban nyomtatták. Ezért az ukrán államnak gazdasági szempontból az elsődleges célja az volt, hogy saját területén hozzon létre pénzjegynyomdákat. 1994-ben működésbe lépett az első államon belüli nyomdai gyártósor, ennek következtében a külföldi országokban lévő ukrán bankjegyek gyártása megszűnt. A bankjegyek gyártásának a továbbfejlesztése folytatódott, így 1994 és 1995-ben két automatikus bankjegysorfeldolgozó és három nyomdagépsor lett üzemeltetve. Az államon belüli pénzgyártás megvalósításában fontos szerepet játszott a zsitomiriterületi Malin városban megnyílt Bankjegyipargyár. Ennek következtében az Ukrán Nemzeti Bank megkezdte az újabb hrivnya bankjegysor kibocsátását, amiről 1997. augusztus 14-én határoztak, ennek eredményeként kibocsátásba került az 1995-ös példányú 1, 2 és 20 hrivny és az 1994-es kibocsátású 5 és 10 hrivny és az 1997-es példányú 1998-as 5 hrivny. Az elkövetkezendő század elején még ki lett bocsátva a

⁹⁶ Сергієнко О. М. – Ортієгло О. А. Дизайн грошових банкнот як твір мистецтва, що несе у собі історичну та культурну цінність. 4 с.

⁹⁷ Сергієнко О. М. – Ортієгло О. А. Дизайн грошових банкнот як твір мистецтва, що несе у собі історичну та культурну цінність. 4 с.

⁹⁸ Сергієнко О. М. – Ортієгло О. А. Дизайн грошових банкнот як твір мистецтва, що несе у собі історичну та культурну цінність. 4 с.

⁹⁹ Сергієнко О. М. – Ортієгло О. А. Дизайн грошових банкнот як твір мистецтва, що несе у собі історичну та культурну цінність. 4 с.

2000-es évekbeli 10, 20, 25 hriveny, a 2001-es 2, 5, 200 hriveny, továbbá a 2006-os 500 hiveny és a 2019-ben forgalomba került 1000 hriveny.¹⁰⁰

¹⁰⁰Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 344 – 346 с.

II. Fejezet. Forgalmi pénzérték Kárpátalján a 20. században

A numizmatika Magyarországon beleértve Kárpátalja területét is több évszázados múltra tekint vissza, tudományos igényű művelését Schönvisner István (1738-1818) kezdte, akit Mária Terézia 1778-ban nevezett ki a pesti Királyi Magyar Tudományegyetemen az érem és a régiségtan professzorává. Schönvisner jelentős régészeti és numizmatikai munkásságot fejtett ki, nevéhez fűződik többek között a Széchényi Ferenc gróf által megalapított Magyar Nemzeti Múzeum első éremgyűjteményi katalógusának elkészítése.¹⁰¹

A dualista Osztrák-Magyar Monarchia, amely 1867-ben alakult meg jelentősen megváltoztatta az állam gazdasági rendszerét. A megálapodások következtében bevezették az egységes pénzverési alapelveket a birodalom területén belül, ezzel meghatározták a pénzértékre került szimbólumokat is. Ennek következtében minden névértékben két fajta pénzértéket csináltak, az osztrák verzióknak az előlapján a pénz értéke, és az Osztrák kétszoros címere, a kisebb névértékű pénzen pedig az Osztrák korona figyelhető meg, a feliratok latin nyelven a kisebb névértékű érméken pedig német nyelven szerepelnek. A hátlapon I. Ferenc József fiatal kori arca látható és latinul a király neve és a titulusa. Ezek az érmék több fajta névértékkel rendelkeztek a legkisebbtől felmenőleg, „Kreuzer” „Florin” „Vereinsthaler” és „Ducat”. Az úgynevezett „Ducat” aranyból készült, míg a kisebb névértékű pénzek ezüsből és rézből. A magyar verziók kisebb címletekkel rendelkező pénzértékein, amik rézből készültek nekik előlapjukat levelek veszik körbe és az értékük csak számmal van leírva, a hátlapjukon pedig magyarul le van írva az a szöveg, hogy „Magyar Királyság Váltópénze”, továbbá a Szent Koronát két angyal tartja és alatta pedig a Magyar Királyság címere látható. A nagyobb címletű, de kis ezüst tartalmú érmék előoldalán a magyarul írt „VÁLTÓ PÉNZ” a pénzek értéke számmal megjelölve, alattuk pedig a „KRAJCSÁR” felirat látható. Az előlapon továbbá látható a Szent Korona és a gyártási dátum. A hátlapjukon pedig I. Ferenc József király portréja és az ő titulusai is láthatóak, amelyek magyar nyelven vannak leírva. 1868-at követően a magyar területeken a körmöcbányai és a karlsbadi pénzverdék tevékenykedtek, a karlsbadit viszont 1871-ben bezárták, így továbbra csak a körmöcbányai működött, az osztrák területen pedig a bécsi pénzverde tevékenykedett. A Osztrák-Magyar Monarchia pénzeinek a paraméterei megegyeztek az 1857-ben bevezetett szabályokkal. A változások főként csak a 10 és 20 krajcsáros érméknél történtek, amelyeket nagy mennyiségben bocsátottak ki 1868 és 1872 között.(20. ábra) Az 1870. szeptemberi törvény alapján kivonták a forgalomból a 6 krajcsáros rézpénzeket. Ezeket az új 10 krajcsáros érmével helyettesítették. 1867 és 1891 között a birodalom pénzverdái réz és ezüstpénzeket vertek legalább 350 millió forint összértékben. Jelentős volt az aranypénzek verése is. ¹⁰²A gazdaság eleinte növekedett, de később

¹⁰¹Gyöngyössi Márton. <http://www.numismatics.hu/tudastar/mi-a-numizmatika/>(Letöltve: 2025. május 1)

¹⁰²Clements Jobst – Thomas Scheiber. Austria-Hungary: from 1863 to 1914: Oesterreichische Nationalbank. 1 – 4 o.

drasztikusan csökkent, ezért a 19. század végére az Osztrák-Magyar Monarchia területén szükségessé vált egy újabb pénzreform lebonyolítása. A pénzreform annak következtében lett aktuális, mivel az 1857-es ezüstalapokra épült gazdasági rendszer összeomlott az ezüst árának a drasztikus csökkenése miatt. 1892-re az aranyhoz viszonyított ezüstnek az ára több mint 50%-al csökkent. Annak érdekében, hogy a reformot sikeresen végrehajthassák fel kellett számolni az államháztartási hiányokat, képezni kellett az aranytartalékokat, valamint az általános gazdasági fejlődést is megkövetelte. A reform előkészítéseként 1892 áprilisában meghosszabbították a pénz átváltásának határidejét az osztrák valuta pénzérmeire december 31-ig. Valamint felvilágosították a lakosságot, hogy készüljenek fel a gazdasági reformra.¹⁰³

2.1 Az Osztrák-Magyar Monarchia forgalmi pénzérméi Kárpátalján.

Az 1892-es gazdasági reformot követően 1900-ra az Osztrák-Magyar Monarchia teljesen átált az aranyvaluta alapra, ennek következtében a korona lett a valuta legmagasabb címlete, amelyet aranyban is gyártottak. A korona címletű pénzérméket a későbbiekben át lehetett váltani ugyanannyi névértékű bankjegyekre és vissza is lehetett váltani. A reformoknak köszönhetően új pénzérmék lettek kibocsátva a Monarchia magyar oldalán is, a régi pénzérméket viszont fokozatosan kivonták a forgalomból. Így a pénzérmének új variációi kerültek be Kárpátalján is a forgalomba, amely a fillér és a korona címletű érmék voltak. Egy korona száz fillérbe volt váltható. A reform utáni pénzérmék a világ egyik legrégebbi pénzverdében a Körmöcbányai pénzverdében készültek, amely a mostani Szlovákia területén van elhelyezve. A Körmöcbányai pénzverdében készült érméken megfigyelhető a pénzverde jele a K.B. verdejel. A pénzreformot követően kibocsátásra kerültek az 1, 2, 10 és 20 fillér értékű és az 1, 10 és 20 korona értékű érmék. A fillérek előlapján látható a névértékük, a pénzverde jele és egy babérkoszorú amelynek a közepén egy masni van és amely majdnem körbeveszi az előlapot. A hátapon a Szent Korona látható, alatta a gyártási dátum és az alatt pedig egy csillag, amely elválasztja a felíratot, amely körbeveszi a hátoldalt, a felíraton az áll magyar nyelven, hogy „Magyar Királyi Váltópénz”. Az 1 és 2 filléresek bronzból készültek, de viszont a 10 és 20 fillér már nikkeltből.(21. ábra) Az 1 korona, amely nagy százalékban ezüsből készült. Az előlapján a Szent Korona, a névérték, alatta pedig a gyártási dátum látható, megfigyelhető egy olivakoszorú, amely a filléreken is van, viszont másabb a masni, amely összefogja a koszorút. A hátlapján I. Ferenc József arcképe látható, felette pedig a titulusi magyar nyelven leírva röviden „FERENCZ JÓZSEF I.K.A.CS.ÉS.M.H.S.D.O.AP.KIR” amely azt jelenti, hogy Ferencz József Isten kegyelméből Austria császára és Magyarország, Horvátország, Szlavonia, Dalmátországek apostoli királya.(22. ábra) A 10 és 20 korona értékű pénzérmék aranyból készültek, a 20 korona dupla annyi súllyal rendelkezett mint a 10 korona, az előoldalukon a pénzérme értéke, valamint a „Magyar Királyság” felirat és a Magyar

¹⁰³Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007.228 – 230 с.

Királyság címere amelyet két angyal tart látható. A hátoldalon az uralkodó álló képe látható, amelyen Szent Korona van a fején a bal kezében az Országalma, a jobb kezében pedig a magyar királyi jogar és Szent István kardja is látható a derekán, tehát a magyar koronázási jelvények láthatóak, az uralkodót ábrázoló kép alatt a gyártási dátum, felette pedig a titulussai, amelyek majdnem körbeveszik az érme hátlapját. Ezeket az érmekeket egészen 1914-ig gyártották, kivéve a 2 fillér, a 10 korona és a 20 korona értékű érmekeket, azokat egészen 1915-ig gyártották.¹⁰⁴ Az 1 koronát pedig csak 1906-ig gyártották. A gazdasági reformhoz egyeztetve 1900-ban kibocsátották az első 5 korona értékű pénzérmét, amelynek a tartalma 90% ezüstből van. Az előlapjának az alján egy fele oliva és fele tölgyfalevélkoszorú látható amelyből búzakaralások ágaskodnak ki, a közepét pedig egy masni tartja össze, látható a névérték, alatta pedig a gyártási dátum, a Szent Korona is látható amelyet két angyal tart. A hátlapján az uralkodó arcképe és a titulussai láthatóak. Az 5 koronát 1900-tól egészen 1909-ig bocsátották fokozatosan kifelé. A reformokat követően a gazdaság stabilizálódott és pozitív irányba haladt, egészen annyira, hogy 1907 és 1908 között igaz kevés mennyiségben de kibocsátották az arany 100 koronát, amely úgy néz ki mint a 10 és 20 korona, viszont tízszer nagyobb a súlya mint a 10 koronának. 1912-ben egy másik verziót is kibocsátottak az 1 korona pénzérméből, amelyen nagy elváltozások csak I. Ferenc József arcképén láthatóak, viszont ez a korona egészen 1916-ig került kibocsátásra. Szintén 1912-ben még kibocsátásra került a 2 korona értékű ezüstpénz amely csak rövid ideig 1914-ig volt gyártva. A díszítése hasonlóan a korábban gyártott 5 korona látszatára, csak a névérték eltérő. (23. ábra)

A Osztrák-Magyar Monarchia első világháborúba vonulása véget vetett az arany alapnak. A bankjegyeket már nem lehetett konvertálni arany koronába. A világháború következtében változások történtek a pénzverésben is. A háború előtt összegyűlt nemesfémraktárak még lehetővé tették azt, hogy egészen 1916-ig folytatódjon az ezüst 1 koronás és az arany 10 és 20 koronások verete. Ezeket a lépéseket azért hozták meg, hogy még elnyerjék a lakosság bizalmát az arany koronában. Azonban az infláció és az árucikkek hiányossága következtében a lakosság az arany és az ezüstérméket inkább meghagyta magának, mintsem, hogy elköltse ennek következtében a világháború idején már nehezen lehetett látni forgalomban lévő ezüst vagy arany érmekeket. Az országban már a kezdetekben érezhető volt az infláció, amelyet az érmeke segítségével is meg lehet figyelni, ugyanis az 1914-es 10 fillér már nikkal és sárgazézből készült. Az 1914 és 1916 között gyártott 10 filléres kinézetben csak annyiban tér el az elődjétől, hogy az előlapján a babérkoszorú helyett két ág látható. Növekedett az mindennapi élelmiszer és termékek árai. Így például 1916 elejére a kukoricaliszt egy kilogrammja 28 fillérről 48-ra, a búzaliszté pedig 48-ról 80 fillérre nőtt.¹⁰⁵

¹⁰⁴ <https://en.numista.com/catalogue/pieces33163.html>

¹⁰⁵ Шуст Р. М. Нумізмати́ка: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 234 – 235 с.

I. Ferenc József halálát követően, amely 1916-ban következett be, IV. Károly lett megkoronázva és ő lett a Magyar Királyság hivatalos királya is. IV. Károly nehéz időkben vette át a trónt, ugyanis az országban már több mint két éve ment a háború és az akkori gazdaság kezdett összeomlani, ennek folyamán elkerülhetetlen volt az infláció.¹⁰⁶ Mivel minden pénz és nyersanyag a hadiparra ment, azaz a legtöbb a fegyverek előállítására, ennek következtében már 1915-ben kibocsátásba került a 10 filléres amely vasból készült. A IV. Károly idején kibocsátott érmékből megfigyelhető, hogy az infláció tovább súlyosodott és a hadipar finanszírozása egyre csak nőtt, ugyanis az ezüst és aranyérmék gyártása megszűnt és az 1915-ben kibocsátott vas 10 fillér példájára kibocsátottak még 2 és 20 fillér értékű vas érméket is. A 2, 10 és 20 fillérek hátlapjai semmiben nem különböznek az elődjeiktől, viszont az előlapjai hasonlítanak az 1914 és 1916 között kibocsátott 10 filléres előlapjára. A vas 10 fillérest egészen 1920-ig és a 20 fillérest pedig egészen még 1922-ig került forgalomba bocsátásra. (24. ábra)

2.2 A két világháború közötti Csehszlovákia forgalmi pénzérméi Kárpátalján

Az 1920 június 4-én aláírt Triannonni békeszerződést követően alátámasztódott, hogy Kárpátalja területe az új megalakult Csehszlovákia részeként fog tovább létezni, innentől fogva tehát Csehszlovákia gazdasági befolyása alá került. Kárpátalja átcsatolása Csehszlovákiához még több variációt nyújt Kárpátalja numizmatikai körében.¹⁰⁷

Az akkori úgynevezett „Podkarpatska Rusz” (Kárpátalja) és Csehszlovákia többi részén egészen 1922-ig még az elinflálódott korona és a vas fillér volt forgalomban, amely továbbra isinflálódott. A még mindig Csehszlovákiában forgalomban lévő Osztrák-Magyar korona azt sugalta, hogy drasztikus problémát jelentett a fiatal állam számára az, hogy saját pénzérmét tudjan veretni. A probléma oka az volt, hogy a Körmöcbányai pénzverde ugyan átkerült Csehszlovákiához, amely mellesleg az egyetlen pénzverde volt amivel Csehszlovákia akkoriban rendelkezett, viszont már minden felszerelését vagonokban Budapestre szállítottak, így lehetetlenné vált a pénzérme gyártása a pénzverdében. 1921-ben viszont új gépezetek lettek vásárolva annak érdekében, hogy a Csehszlovák Köztársaság saját érmét tudjon kibocsátani és ugyanazon az éven már elkezdődött a Csehszlovák érmék gyártása. Az első érmék amelyek megjelentek a forgalomban a 20 és 50 heller névértékű pénzérmék voltak, amelyek réz-nikkelből készültek. Majd későbbiekben 1922-ben forgalomba került a bronz 10 heller és réz-nikkel 1 korona, ezt követően 1923-ban a cinkből készült 2 filléres és a sárgazézből készült 5 heller. 1925-ben megjelent a réz-nikkel 5 korona, amelyet a későbbiekben 1928-ban egészen 1932-ig már fél ezüst tartalommal gyártottak. A cinkből készült 2 hellért csak 1925-ig verték, utána abbahagyták annak kibocsátását. Az 5, 10, 20 hellért egészen 1938-ig gyártották, az 50

¹⁰⁶ Bodó Péter. Az utolsó koronázás-105 évvel ezelőtt lett magyar király IV. Károly, 2021.

https://pestbuda.hu/cikk/20211230_az_utolso_koronazas_105_evvel_ezelott_avattak_kirallya_iv_karolyt

¹⁰⁷ Kárpátalja története örökség és kihívások. Szerk: Brenzovics László, Csátary György: II. RF KMF – „RIK-U” Kft. Beregszász – Ungvár, 2021. 51 o.

hellért viszont csak 1931-ig. 1930-tól egészen 1933-ig pedig 10 korona névértékű ezüst pénzérmeket gyártottak, 1933-1934-ben pedig ezüst 20 koronások is gyártásba és kibocsátásba kerültek. Szintén rövid ideig 1932 és 1933-ban kibocsátották a 25 heller címletű érmet. A csehszlovák gazdasági stabilitás létrehozta azt a lehetőséget, hogy 1923-ban aranydukátokat is lehessen kibocsátani az államon belül, amelyet egészen 1938-ig gyártottak a Körmöcbányai pénzverdében.¹⁰⁸ Az aranyérmét nagy mennyiségben verték, 1925-ben például 66,279 darab érme került kibocsátásba. A kibocsátott dukátok névértéke 1, 2, 5, és 10 névértékűek. Viszont ezek az aranyérmék nem voltak forgalomban. 1926-tól kezdődik a csehszlovák gazdaság teljes stabilitása és fejlődése, a Csehszlovák Köztársaság parlamentárius államává vált, ugyanebben az évben megnyílt a Csehszlovák Nemzeti Bank, Kárpátalján a banknak kettő fiókja is volt Munkácson és Ungváron. 1929-ben az első világháború óta érvényben lévő valutakorlátozások megszűntek és szabadon lévő valutaváltást vezettek be a csehszlovák korona és az arany között.¹⁰⁹

A legapróbb pénzérme a 2, 5 és 10 heller címletű előlapján a prágai Károly híd látható és a névérték egy körben. A hátlapon pedig a Csehszlovák Köztársaság felirat látható cseh nyelven, a címer alatta pedig a gyártás dátuma.(25. ábra) A 20 heller előlapján egy sarló és egy öt búzakalászból álló csokor látható, amely függőlegesen van. A hátlapja hasonlít az apróbb 2, 5 és 10 hellerek hátlapjára, annyi az eltérő, hogy a gyártási dátum alján egy kocka látható.(26. ábra) A 25 heller előlapja eltér a többi előlaptól, hullámokkal van díszítve, a hátlapján pedig a cseh oroszlán nagyobb mint a többi érme hátlapján.(27. ábra) Az 50 heller címletű pénzérme az előlapján a névérték látható és alatta pedig egy merőleges csokor amely búzakalászból és két ágból áll ki. A hátoldala megegyezik a 20 helleres hátoldalával viszont a köztársaság felirat a csehszlovák alatt helyezkedik el.(28. ábra) Az 1 korona előlapján egy nő látható sarlóval és búzakevével a kezében, amely a mezőgazdaságot reprezentálja. A hátoldala megegyezik a 2, 5 és 10 helleres pénzérme hátoldalával.(29. ábra) Az 5 korona, beleértve a későbbiekben gyártott ezüst 5 korona előlapján egy gyár látható, amely az ország industrializációját reprezentálja. A hátlapja megegyezik az apróbb címletű hellerekkel.(30. ábra) Az ezüst 10 csehszlovák korona előlapján egy nő látható amely egy fa előtt áll, egy búzakeve és egy eke látható, amely reprezentálja a mezőgazdaságot. Az előlap bal alsó sarkában egy kalapács és egy kerék látható, amely az ország industrializációját és fejlődését reprezentálja, az előlap alján pedig a Prágai Hradcsin vár látható, amely reprezentálja az ország kulturális örökségét. A 10 csehszlovák korona hátlapján a címer látható, amelyen már több terület címere is látható amelyek a Csehszlovák Köztársasághoz tartoztak, látható Kárpátalja címere is.¹¹⁰ Az arany 1 és 2 csehszlovák dukát előlapján az állam címere látható, amely egy pajzsban van, alatta a gyártási dátum, felette pedig a Csehszlovák Köztársaság felirat cseh

¹⁰⁸ Balassa Zoltán. Felvidék ma, 2010. <https://felvidek.ma/2010/01/22/kormocbanya-2/>

¹⁰⁹Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 289 – 291 с.

¹¹⁰Michaela Havlíčková. Digitalizace numismatické sbírky Městského muzea a galerie v Hlinsku: Hradec Králové, 2014. 29 – 30 o.

nyelven. Az hátlapján a cseh fejedelem Szent Vencel ábrázolása látható, és cseh nyelven az a szöveg, hogy „NEDEJ ZAHYNOUTI NÁM I BUDOUČIM”, amely azt jelenti, hogy „Ne hagyd elpusztulni minket és utódainka”.¹¹¹ Az 5 és 10 címletű arany csehszlovák dukát előlapján szintén a csehszlovák címer látható, viszont a pajsz formátuma és a felirat is másabb. A hátlapjukon Szent Vencel lovan álló ábrázolása látható és szintén az a felirat látható cseh nyelven, amely az 1 és 2 dukát hátlapján van, viszont dőlt betűkkel.

2.3 A Horthy korszak forgalmi érméi Kárpátalján

Kárpátalját 1939 folyamán visszacsatolták a trianonn utáni Magyar Királysághoz. Ennek köszönhetően a Kárpátaljai numizmatikai variációja még jobban bővült. 1939- elején még a csehszlovák heller és korona volt forgalomban, azonban a végén ezt már hamar kicserélte az 1925-ben bevezetett magyar pengő, amely 100 fillérre osztódott. Ellentétben a bankjegyekkel amik már 1925-ben lettek kibocsátva, az érmék csak 1926-ban kerültek kibocsátásra. A Budapesti pénzverdében bronz 1 és 2 filléres, réz-nikkel 10, 20 és 50 fillérest, továbbá 1, 2 és 5 ezüst koronákat verettek. Ezek az érmék tehát Kárpátalján is forgalomba kerültek.¹¹²

A legkisebb címletű 1 és 2 filléresek előlapja és hátlapja megegyezik egymással, csak a címletük, a méretük és a súlyuk tér el. Az előlapjukon a névérték látható számmal, aláírva pedig a „fillér” szó, alatta pedig a Budapesti Pénzverde jele röviden „BP.”. A hátlapjukon pedig a „Magyar Királyság” felirat, a gyártási dátum és a Szent Korona látható. Az 50 fillér értékű pénzérme előlapja és hátlapja szintén hasonlít az 1 és 2 fillérek stílusára. (31. ábra) A 10 és 20 filléres előlapján, a pénzérme értéke alatta a „fillér” felirat, a felső részen pedig a Budapesti Pénzverde neve lerövidítve „BP” látható. A hátlapjukon a Szent Korona és a gyártási dátum egy körben van amiből sugárszerű vonalak jönnek ki, és a „Magyar Királyság” felirat is megfigyelhető. Látható, hogy az előlapjuk és a hátlapjuk struktúráisan eltér az 1, 2 és 50 fillér címletű pénzérméktől. (32. ábra) Az ezüst 1 pengő előlapján a névértéke és a „BP” felirat látható, továbbá egy koszorú, amelynek a közepén egy masni van. A hátlapon a „MAGYAR KIRÁLYSÁG” felirat szerepel, látható még a Magyar Királyság címere, alatta pedig egy tölgyfa és egy oliva ága, amelyek keresztezik egymást, továbbá látható a gyártási dátum is. (33. ábra) Ezeket a pénzérméket 1926-tól egészen 1940-ig folyamatosan gyártottak, kivéve az 1 fillért és az 1 pengőt, amelyeket 1939-ig vertek.

A továbbiakban 1929-ben kibocsátásra került az első 2 pengő értékű ezüst pénzérme. Az előlapjának a szélén a „Magyar Királyság” és a „2 Pengő” feliratok láthatóak, közepén pedig a Szent Korona amelyet két angyal tart és alatta pedig a címer, alatta pedig a „BP.” Felirat és egy oliva és tölgyfaág látható, a két ág keresztezi egymást. A hátlap szélén a „Magyarország Védasszonya” felirat

¹¹¹ <https://zlataky.hu/aranyerme-szent-vencel-csehszlovakiai-dukati-1923>

¹¹² Пуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 298 – 299 с.

és a gyártási dátum látható, középen pedig Szűz Mária a kis Jézussal a kezében, valamit látható, hogy Szűz Mária a magyar koronázási jelvényeket viseli. (34. ábra)

Magyarországnak a második világháborúba belépésének következményei meglátszanak az akkoriban gyártott pénzérméken is. Mivel a háborúba lépéssel a fillér és a pengő elkezdett inflálódni, szintén nagy hatással volt erre a visszaszerzett területek pénzérmékkel való ellátása és a hadipar finanszírozása is. Így 1940-ben az 1 fillérest már nem gyártották, továbbá 1940-ben megszüntették, a bronz 2 filléres és a réz-nikkel 10, 20 és 50 fillérek gyártását. 1940-ben a bronz 2 filléres helyett az acél 2 filléres volt gyártva egészen 1942-ig, 1943-tól 1944-ig a 2 fillért pedig cinkből gyártották. A réz-nikkel 10 fillért átváltotta a vasból készült 10 filléres. 1941-től a 20 fillér is vasból készült, az 1 és 2 pengő pedig ezüst helyett már alumíniumból lett gyártva.

Az acél és a cinkből készült 2 filléresek kinézetre nem különböztek a korábban gyártott bronz 2 fillérestől.(35.ábra) Szintén ahogyan a vas 10 filléres sem különbözött a korábban gyártott réz-nikkel 10 fillértől.(36.ábra) Viszont az elsőnek 1941-ben kibocsátott vas 20 fillér már eltért a korábbi réz-nikkelből készült 20 fillértől, ugyanis a vas fillér közepén egy lyuk látható, ezzel is meglátszik, hogy az érméből ki spórolták a gyártási anyagot, az érmenek köszönhetően megfigyelhető, hogy 1941-re az infláció és a hadipar fenntartása egyre csak növekedett, ugyanis az egész gazdaság a hadipar fenntartására dolgozott.(37.ábra) Az alumínium 1 pengő, amelyet 1941-től 1944-ig bocsátottak ki, az előlapján a névérték a „BP.” Felirat és a gyártási dátum látható amelyet szinte körbevesz egy olivakoszorú, a hátlapján pedig a Magyar Királyság címere és a „MAGYAR KIRÁLYSÁG” felirat látható.(38.ábra) A 2 pengő amelyet 1941-től, 1943-ig gyártottak, az előlapján a „ 2 PENGŐ” felirat látható, amely egy körben van, a szélét pedig egy olivakoszorú díszíti, beleértve látható a „BP.” Felirat is. A háltapon a Magyar Királyság címere látható, amely egy körben van. Az érme szélén pedig a „MAGYAR KIRÁLYSÁG” felirat és a gyártási dátum látható.(39. ábra)

2.4 A Szovjetunió forgalmi pénzérméi Kárpátalján.

A szovjet handsereg megszállása következtében Kárpátalja egészen 15 hónapig „Kárpátontúli Ukrajna” néven ismert átmeneti államalakulat volt. Ebben az időszakban létrejött a Néptanács, amely a legfőbb államhatalmi szerepet töltötte be az akkori Kárpátontúli Ukrajnában. Ennek következtében a Néptanács foglalkozott a Kárpátontúli Ukrajna gazdaságával is. 1946. január 22-én viszont a Kárpátontúli Ukrajnát az USZSZK-hoz csatolták. ¹¹³

A Kárpátontúli Ukrajna területének a kezdő hónapjaiban az elinflálódott magyar fillér és korona, és a sovjet kopejka volt a forgalomban lévő érme. A szovjet kopejka háborús érméit, már a háború előtti időszakokban 1937-től kezdték el gyártani és kibocsátani. A második világháborút követően nem nézve a nyersanyagok szükségletére, a Szovjetunió nem változtatta meg a nyersanyagok összetételét az érmék készítésében. Ennek következtében a világháború időszakában is a Szovjetunió

¹¹³Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Kárpátalja 1919 – 2009: történelem, politika, kultúra,2010. 233 o.

területénki lettek bocsátva olyan érmék mint az aluminium-bronz összetételű 1, 2, 3 és 5 kopejka, és a 10, 15 és 20 réz-nikkel tartalmú kopejkák. Ebből kifolyólag a magyar korona mellett a Kárpátontúli Ukrajna területén ez a pénzürem is forgalomban volt. Az apróbb 1937 és 1948 között gyártott kopejkások, azaz az 1, 2, 3 és 5 kopejkások, előlapján a névértékük látható nagy számmal felmutatva, alatta oroszul a kopejka megnevezés, utána a gyártási dátum és az alatt egy pont. Az előlapjuk szélén egy-egy búzakalász van, amelyek keresztezik egymást. A hátlapjukot a Szovjetunió címere és alatta a „СССР” felirat látható. A szovjet címer 11 szalaggal látható, amelyek jelképezik az államon belüli köztársaságokat. A nagyobb címletű 1937 és 1946 között gyártott 10, 15 és 20 kopejkások előlapjának a szélén búzakalász és makkok láthatóak, a közepén a pénzüreme értéke és alatta a kopejka jelentése orosz nyelven rövidítve „КОП”a névértéket jelölő írások egy pajzsban vannak, az előlap alján pedig látható a kibocsátás dátuma. A hátlapjukot, ugyanaz látható mint a kisebb címletű kopejkások hátlapján, a szovjet címer és a „СССР” felirat.(40. ábra)

Kárpátalja USZSZK-hoz csatolása következtében már csak a szovjet kopejka volt fogalomban mint pénzüreme. A Szovjetunióban történt 1947-es gazdasági reform az érmék kinézetét és struktúráját az előzőkhöz képest lényegében nem változtatta meg. A pénzüremék hátlapján való címer viszont megváltozott, ugyanis a tízenegy szalag helyett már, tízenhat szalag látható.¹¹⁴(41. ábra) 1957-ben kibocsátottak egy másik érmesort, amelyet csak abban az egy évben bocsátottak ki, ezeknek az érméknek a előlapja megegyezik a korábbi érmék előlapjával, viszont a hátlayan szereplő szovjet címerben, már csak 15 szalag látható, ez annak következtében jött létre, hogy a Karél-Finn Szovjet Szocialista Köztársaságot, lecsökkentették a státuszban. A későbbiekben az második világháború előtti és utáni bankjegyek és pénzüremék elinfláládása következtében, a Szovjetunió egy újabb pénzüreformot hajtott végre 1961-ben, a bankjegyekhez igazodva a pénzüremék is megváltoztak, ezáltal eltörölve a második világháború, emlékeit a pénzütárcákban. A pénzüremék új kinézetet öltöttek, valamint megjelent az 50 kopejka és az 1 rubel címletű érme is. Az új kopejkások 1961-re már le is váltották a korábbiakat. Az 1947-es valutareform ellentétében, amikor ugyanis a régebbi pénzüreméket is forgalomban hagyták, az 1961-es valutareform megkövetelte a régebbi pénzüremék forgalomból való kivonását, az 1, 2 és 3 címletű kopejka kivételével. A valutareform új pénzüreméinek az előállítására érdekében más összetevőket és ötvözeteket kezdtek el használni. Az 1, 2, 3 és 5 kopejka korábbi verziójában az aluminium-bronz ötvözetet használták, viszont a pénzüreformot követő, ugyanannyi névértékű kopekek előállításához már sárgarézt használtak. A réz-nikkelből készült 10, 15 és 20 kopejkásokat leváltotta a réz-nikkel-cink ötvözetből készült kopejkát, szintén abból az ötvözetből készült az 50 kopejka és az 1 rubeles érme.¹¹⁵

¹¹⁴B. Alexandrov. The Soviet Currency Reform: The Russian Review, 1949. 55-65 pp.

¹¹⁵Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007.317 – 320 с.

Az 1961-es valutareform következtében létrejött érmék előlapja és hátlapja megegyezik egymásban, kivéve ez 1 rubel hátlapja, amely már különbözik a kopejkák hátlapjától. A kopejkák előlapján megfigyelhető a névértéke számmal és orosz nyelven a kopejka elnevezés, továbbá a szélén látható egy búzakarálkoszorú. A hátoldalukon a Szovjetunió címere található, amely tízenöt szalaggal rendelkezik, továbbá látható a „СССР” felirat is.(42. ábra) Az 1 rubel értékű érme hátlapja abban tér el a kopejkások hátlapjától, hogy a „СССР” felirat teljesen szét van bontva, azaz „СОЮЗ СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК”, amely magyar nyelven azt jelenti, hogy Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, valamint a szovjet címert egy kis kockákból álló kör veszi körbe.(43. ábra) Ezek a szovjet érmék fokozatosan egészen 1991-ig kerültek forgalomba bocsátásra. A Szovjetunió összeomlása előtt 1991-ben megjelent még egy variációja a szovjet kopejkának és az 1 rubeles érmének, igaz a hátlapjuk és az előlapjuk kinézete nem tért el a korábbi érméktől, viszont a hátlapjukon megjelentek a Leningrádi (mai Szentpétervár) és a Moszkvai pénzverdék jele. Az orosz „Л”- Leningrádi pénzverdét jelent és az orosz „М” pedig a Moszkvai pénzverdét jelenti.(44. ábra)

2.5 A független Ukrajna első forgalmi pénzérméi

A független Ukrajna pénzügyi reformja során kulcsfontosságú volt a saját állami pénzérmék bevezetése is. A pénzérme gyártása előtt, vitatkoztak azon, hogy vajon, hogy is nevezzék el az állami pénzérmet. A „kopejka” szó, amely már megszokott volt a nép körében, már a cári oroszország és a szovjet időkben is, úgy tűnt mintha már nem alkalmas lenne erre a feladatra. Először az Ukrán pénzérmet „Илар-Сáh”-nak akarták elnevezni. Viszont az állam 1992-ben azt a határozatot fogadta el, hogy az Ukrán pénzérme a neve a megszokott „Kopejka” lesz. Ehhez igazodva eltervezték az 1, 2, 3, 5, 10, 15, 20, 25, és az 50 kopejka és az 1 hriveny pénzérme gyártását. Az első pénzérme gyártását az olasz „Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato” cégtől rendelték meg, ahol egy összegnyi pénzérme meg is volt gyártva. Azonban későbbiekben el lett határozva, hogy az állam az érmék gyártását inkább Ukrajna területén szeretné végrehajtani, amelynek következtében a Luhanszki lőszergyártó üzem lett, az első ukrán kopejka gyártója. Az angliai „Royal Mint Servis” pénzverde segítségével, megteremtették a megfelelő körülményeket a Luhanszki üzemben arra, hogy pénzérmeiket tudhassanak gyártani. Ennek következtében 1992 novemberében már elkezdődhetek a pénzverések. A pénzértékek átnézésében arra a következtetésekre jutottak, hogy csak az 1, 2, 5, 10, 25 és 50 kopejka, valamint az 1 hriveny pénzérme kibocsátása lenne a legmegfelelőbb. Az infláció növekedése miatt ezek az érmék még nem kerültek forgalomba, az állam megvárta a gazdaságilag stabilabb helyzetet és a rendes nemzeti valuta bevezetése (hriveny) korszakát. 1995-ben az Ukrán Nemzeti Bank eltervezte, hogy Kíjevben is épít egy pénzverdét, amelyet 1998-ra sikeresen megépített. Ukrajnában az 1996-os pénzreformot követve sikeresen bevezették a hriveny bankjegyeket, ennek következtében a kopejka és az 1 hrivenyes pénzérme is forgalomba került, 100 kopejka 1 hriveny

arányba került forgalomba.¹¹⁶A gazdaság stabilitása eredménye képpen 1997-ben megjelent az első Ukrán arany pénzérme.¹¹⁷

Az 1992-ben megtervezett kopejkák és 1 hriveny pénzérme hátlapjai megegyeznek, eltérés csak az 1 kopejkás hátoldalán látható, amelynek a jobb részén megfigyelhető a verdejel. Az érmék hátoldalán az Ukrán címer a „trizub” látható, továbbá a címer jobb és bal oldalán egy-egy búzakalász, a címer alján a gyártási dátum, felette pedig Ukrajna neve ukrán nyelven „Україна”. Az előoldalukon a kopejka felirat ukránul és a névérték látható, mindezt körbeveszi egy kanyabangita kör. Az 1, 2 és 5 kopejkások rozsdamentes acélból készültek, a 2 kopejkának vannak variációi amelyek alumíniumból is készültek. A 10, 25, 50 kopejkások és az 1 hriveny sárgarézből készült. (45 ábra.) Ezeknek a kopejkásoknak sok változatuk van, a legkiemelkedőbbek az a 10 kopekes, amelynek az előlapján a jobb oldali „K” betű mellett nem öt bogyó van hanem hat. Szintén megfigyelhető, hogy a bogyók sokkalta vastagabbak a hat bogyóval rendelkező előlapon mint az öt bogyóval rendelkező előlapon. Van egy kiemelkedő variációja a 25 kopejkának is, aminek az előlapján lévő mindegyik bogyóban bemélyült pontok láthatóak. Van még egy híres verziója a 10, 20 és 50 kopejkának, az úgynevezett „Angol veret” az angol veret különlegessége abban rejlik, hogy mindegyik felsorolt érme hátoldalán ugyan a címer megfigyelhető, viszont másabb mint a közönséges kopejkásokon, ugyanis a címerben a trizub, befele esik, a pajzs pedig kifelé jön, tehát fordítva van rátéve a címer. Ez viszont nagyon ritkán fordul elő és nagy értékű a gyűjtők körében. Még egy feltűnő elváltozást lehet megfigyelni némelyik kopejka hátoldalán, láthatni lehet azt, hogy a címer az ukrán felirat és a gyártási dátum is vastagabb a szokottnál.¹¹⁸

¹¹⁶I. В. Сало. Грошова реформа 1996 р. – введення національної валюти України – гривні: Вісник Української академії банківської справи, 2013. 24 – 30 о.

¹¹⁷Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 334 – 348 с.

¹¹⁸Мовчан В.В. МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ:СУЧАСНІ РЕАЛІЇ, ПРОГНОЗНІ СЦЕНАРІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГРОШОВОЇ ОДИНИЦІ УКРАЇНИ: Херсон – Хмельницький, 2024. 342 с.

III. Fejezet. Forgalmi Emlékérmék Kárpátalján a 20. században.

3.1 Emlékérmék Kárpátalján a 20. század első felében

A 20. század kezdetén az Osztrák-Magyar Monarchia pénzverdái kevés mégis jelentős emlékérmet gyártottak és bocsátottak forgalomba, amelyek Kárpátalja területére is elkerültek. A 20. század elejére eső I. Ferenc József megkoronázásának a 40. évének megemlékezésének tiszteletére, 1907-ben több emlékérmet is kibocsátottak, 5 és 100 korona értékben. Az ezüst 5 korona emlékérme hátlapja nem sokban tér el az 1900-1909-es 5 korona hátlapjától. Az eltérés csak annyiban figyelhető meg, hogy az uralkodó arcképe egy körbe van beletéve és a hátlap szélén az alján látható a gyártási dátum, a felirat viszont ugyanaz mint a sima ezüst 5 koronáson. Az előlapja viszont már eltér a sima ezüst 5 korona előlapjától, a közepén egy körben látható az uralkodó megkoronázásának a képének egy része. Az előlap szélén a „MEGKORONÁZTATÁSÁNAK NEGYVENEDIK ÉVFORDULÓJÁRA 1867-1907” felirat látható. Az arany 100 korona emlékérme hátlapja és előlapja, megegyezik az ezüst 5 korona emlékérme. ¹¹⁹(46. ábra)

Az 1920-ban aláírt trianoni békeszerződés következtében Kárpátalja átkerült a Csehszlovák Köztársaság területére, ebből kifolyólag a Csehszlovák pénzverde által kibocsátott forgalmi emlékérme, Kárpátalján is forgalomban voltak. ¹²⁰ Az első ezüst forgalmi emlékérmet a Csehszlovák Köztársaság 1928-ban bocsátotta ki, maga a Csehszlovák Köztársaság függetlenségének a tízedik évfordulója megemlékezésére. Az ezüst 10 csehszlovák korona emlékérme az előlapjának a közepén egy körben a „10 Kč” felirat látható, amely a pénzérme névértékét jelöli, továbbá egy pajzsban a Csehszlovák Köztársaság címere is megfigyelhető. Az előlap szélén pedig a „REPUBLIKA ČESKOSLOVEKA 1918-28-X-1928.” felirat található. Az emlékérme hátlapjának a szélén a „TOMÁŠ G. MASARYK” felirat látható, a közepén pedig Tomáš Masaryk a Csehszlovák Köztársaság első elnökének az arcképe található. A Csehszlovák Köztársaság 1937-ben kibocsátott még egy ezüst emlékérmet, amely 20 korona értékű, ez az emlékérme Tomáš Masaryk halálának a megemlékezésére lett kibocsátva. Az 1937-ben kibocsátott ezüst 20 cseh korona emlékérme előlapjának a közepén egy nagy Csehszlovák Köztársaság címer látható, a szélén pedig a „REPUBLIKA ČESKOSLOVEKA” és a „20 Kč” felirat figyelhető meg. A hátlap közepén Tomáš Masaryk arcképe látható és a szélén a bal oldalon az „1850-1937” dátum látható, amely Masaryk életéveit mutassa be, jobb oldalt pedig a „T. G. MASARYK” felirat figyelhető meg. ¹²¹

¹¹⁹ Шуст Р. М. Нумізмати́ка: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 232 с.

¹²⁰ Kárpátalja története örökség és kihívások. Szerk: Brenzovics László, Csátáry György: II. RF KMF – „RIK-U” Kft. Beregszász – Ungvár, 2021. 16 o.

¹²¹ Michaela Havlíčková. Digitalizace numismatické sbírky Městského muzea a galerie v Hlinsku: Hradec Králové, 2014. 27 – 31 o.

Kárpátalja 1939-ban a Magyar Királysághoz lett csatolva, ennek következtében az új forgalmi pénzürmék az 1926-ban gyártott fillérek és pengők voltak, így későbbiekben a Magyar Királyságban gyártott emlékürmék is forgalomba kerültek Kárpátalja területén a 20. század első felében. Az első emlékürmé ami kibocsátásba került a Magyar Királyság területén belül az ezüst 5 pengő volt, amely Horthy Miklós kormányzatának a tízedik évfordulójára készült. Az 1930-ban készült ezüst 5 pengő emlékürmé előlapján, a „MAGYAR KIRÁLYSÁG” felirat látható, továbbá a Magyar Királyság címere, amelyet két angyal tart, látható még az „5 PENGŐ” felirat és a pénzverde „BP.” Felirata. A hátlap közepén Horthy Miklós arcképe figyelhető meg, amely jobb oldalra néz, a hátlap szélén pedig a „VITÉZ.NAGYBÁNYAI.HORTHY.MIKLÓS.KORMÁNYZÓSÁGÁNAK.10.ÉVFORDULÓJÁRA.1930” felirat látható. A Magyar Királyság 1935-ben kibocsátott kettő darab 2 pengő ezüst emlékürmét, az egyik 2 pengő emlékürmé a Pázmány Péter Tudományos Egyetem alapításának a 300. évének emléküre bocsátották ki, a másik 2 pengő ezüst emlékürmét II. Rákóczi Ferenc halálának 200. évfordulójának a megemlékezésére bocsátottak ki.

Az első 2 pengő emlékürmé előlapján a „MAGYAR.KIRÁLYSÁG” és a „2 PENGŐ” felirat figyelhető meg, valamint közepén a Magyar Királyság címere a gyártási dátum és pénzverde „BP.” Felirata látható. Az emlékürmé hátlapjának a közepén Pázmány Péter és két tanítványa figyelhető meg, a szél én pedig a „ A. 300. ÉVES. KIR. M. PÁZMÁNY. PÉTER. TUD. EGYETEM. ALAPÍTÁSÁNAK. EMLÉKÉRE ” felirat látható.

A második 1935-ben kibocsátottezüst 2 pengő előlapjának a közepén a Magyar Királyi címer látható virágokkal körbedíszítve, látható a „MAGYAR.KIRÁLYSÁG” és a „2 PENGŐ” felirat látható, továbbá a „B.P” felirat és a gyártási dátum látható. A hátlapján II. Rákóczi Ferenc arcképe és a „II. RÁKÓCZI.FERENC.1676-1735” felirat figyelhető meg.

A továbbiakban a Magyar pénzverde kibocsátott még egy ezüst 2 pengő értékű emlékürmét, amely Liszt Ferenc halálának az 50. évfordulójának a megemlékezésére készült. Ennek a 2 pengő értékű emlékürmének az előlapján a Magyar Királyság címere látható, alatta pedig egy oliva és tölgyfalevél koszorú, amelynek a közepét egy masni fogja össze, továbbá látható a megszokott „MAGYAR KIRÁLYSÁG” és a „2 PENGŐ” felirat, a gyártási dátum és a pénzverde jelképe is megfigyelhető, a hátlapján Liszt Ferenc arcképe figyelhető meg és a „ LISZT. FERENC. A. NAGY. MAGYAR. ZENEKÖLTŐ. EMLÉKÉRE 1811-1886” felirat tekinthető meg. (47. ábra)

A továbbiakban 1938-ban megjelent még egy ezüst 5 korona névértékű emlékürmé, Horthy Miklós 70. születésnapjának ünnepe alkalmából. Ezt az emlékürmét több példányban 1939-ben bocsátottak forgalomba. Az 5 pengő előlapján látható a Magyar Királyság címere, amelyet két angyal tart, továbbá látható a névérték, a gyártási dátum, a pénzverde jelölése és a „MAGYAR KIRÁLYSÁG” felirat is. A hátlapján Horthy Miklós arcképe látható az 1930-ban kibocsátott emlékürmé hátoldalától eltérően az arckép bal oldalra néz. A hátlap szélén a „ VITÉZ.

NAGYBÁNYAI. HORTHY. MIKLÓS. MAGYARORSZÁG. KORMÁNYZÓJA” felirat figyelhető meg.

A második világháború folyamán még egy 5 pengő névértékű emlékérmet bocsátottak ki a Magyar Királyság területén, amely Horthy Miklós 75. születésnapjának ünnepe alkalmából lett forgalomba bocsátva. Az érmét ezüst helyett alumíniumból gyártották. Az előlapja nem tér el a korábbi 1938-ban gyártott 5 pengő emlékérme előlapjától, csak a gyártási dátumban figyelhető meg az eltérés. A hátoldalon pedig csak a szélén lévő feliratban figyelhető eltérés, oda az van írva, hogy „VITÉZ. NAGYBÁNYAI. HORTHY. MIKLÓS. MAGYARORSZÁG. KORMÁNYZÓJA. SZÜLETÉSÉNEK. 75. ÉVFORDULÓJÁRA”.

3.2 A Szovjetunió forgalmi emlékérmei a 20. század második felében.

A Szovjetunió területén az 1961-es valutareformot követően a forgalmi pénzérme, majdnem minden évben kibocsátásra kerültek. A valutareformot követően 1965-ben kibocsátották az első forgalmi 1 rubel értékű emlékérmet, amely a Szovjetunió második világháborúban való győzelmének a 20. évfordulóját ünnepli.¹²²

Az első forgalmi emlékérme kibocsátását követően, szinte minden évben forgalomba került egy vagy több emlékérme is, ezek az emlékérme fontos történelmi események és datumok miatt lettek kibocsátva. Ezek az emlékérme nikkelsárgaréz ötvözetből készültek. Az emlékérme előlapjának a motívumai megegyeznek egymással, csak a felépítésükben figyelhető meg a különbség, mindegyik előlapján látható a Szovjetunió címere, a „СССР” felirat a névérték és a gyártási dátum. Az első forgalmi emlékérme hátlapján a berlini Treptow Parkban látható szobor képe figyelhető meg és a felirat, amely magyarra fordítva 20.év Győzelem a fasiszta Németország felett. Az első forgalmi emlékérme kibocsátását követően, 1967-ben kibocsátottak egy egész érmesort, amely az 1917-es októberi forradalom 50-ik évfordulója alkalmából készült, ebben az érmesorban 10, 15, 20, 50 és 1 rubel névértékű érme szerepelnek. 1970-ben Vadimir Lenin születésnapjára kibocsátottak egy 1 rubel értékű forgalmi emlékérmet, amelynek a hátlapján Vladimir Lenin arcképe látható. 1975-ben még egy forgalmi 1 rubeles emlékérmet bocsátottak ki, amely már a Szovjetunió második világháborúban való győzelmének a 30. évfordulóját ünnepli. A hátlapján a harminc év a nagy honvédő háború győzelme óta felirat látható, valamint a szovjet csillag és a Mamajev Kurgánon található szobor képe figyelhető meg. 1977-ben forgalomba került még egy emlékérme 1 rubeles, amely az 1917-es októberi forradalom 60. évfordulóját ünnepli. A hátlapján látható Lenin, egy rakéta és egy hadihajó és a megemlékezés dátuma 1917-1977. A moszkában rendezett 1980-as nyári olimpia emlékére már 1977-ben kezdték el gyártani a forgalmi 1 rubeles emlékérmeiket. Az 1977-ben gyártott olimpia 1 rubeles hátlapján az olimpia játékok és moszkva emblémája figyelhető meg, az 1978-ban gyártott hátlapján a

¹²²Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. 321 с.

Kreml és kicsiben az olimpia játékok és moszkva emblémái láthatóak. 1979-ben kibocsátottak kettő 1 rubelest, amelyek az 1980-as olimpiával kapcsolatosak. Az első 1979-ben gyártottemlékérme hátlapján a Moszkvai Állami Egyetem és szintén kicsiben az olimpia játékok és moszkva emblémái figyelhetők meg, a második emlékérme hátlapján a Sputnik és a Szojuz, valamint egy rakéta és kicsiben az olimpia játékok és moszkva emblémái láthatóak. Az olimpia évében 1980-ban még kettő 1 rubeles emlékértmet bocsátottak ki ennek az eseménynek a tiszteletére, az első hátlapján Jurij Dolgorukij szobra látható, a második hátlapján pedig egy kéz, amely az olimpiai fáklyát tartsa, valamint a Kreml és Moszkva egy része. 1981-ben kibocsátottak kettő darab 1 rubeles emlékértmet, az egyiket a Szovjet-Bulgár barátság emlékére, a másikat pedig az első ember (Jurij Gagarin) űrrepülésének 20 évfordulójának alkalmából. Az első érme hátlapján két kéz van ami kezet fog egymással és az akkori Bulgária és a Szovjetunió zászlaja látható. A másik érmének a hátoldalán a sarló kalapács, Jurij Gagarin űrruhában, a Sputnik és a Szojuz látható. Az 1982-ben kibocsátott 1 rubeles emlékérme, a Szovjetunió hatvanadik születésnapját ünnepli, a hátoldalán Lenin szobra látható a háttérben pedig napsugarak. 1983-ban három 1 rubeles emlékértmet is kibocsátottak. Az első emlékérme Ivan Fjodorov halálának a 400 évfordulója tiszteletére lett kibocsátva, a hátoldalán Fjodorov látható, a második Karl Marx tiszteletére készült, a hátoldalán Marx arcképe és szintén az életévének a dátuma látható. A harmadik pedig megünnepli az első nő űrhajós (Valentina Tereskova) űrben létének a 20. évét, az emlékérme hátoldalán maga Tereskova látható űrruhában. 1984-ben megincsak három 1 rubeles emlékérme került kibocsátásra. Az első Dmitri Mengyelejev 150. születésnapja alkalmából készült, a hátoldalon megfigyelhető maga Mengyelejev arcképe és életévei. A második emlékérme Alexander Popov 125. születésnapjának az emlékére készült, a hátlapján Popov arcképe és életévei láthatóak. A harmadik emlékérme Alexander Puskin 165. születésnapja alkalmából készült, a hátlapon látható Puskin arcképe és az ő életévei. 1985-ben már négy emlékértmet bocsátottak ki az államon belül, az első Vladimir Lenin születésének a 115. évfordulójára készült, amelynek a hátlapján Lenin és az életévei láthatóak. A második, a nagy honvédő háború győzelmének a 40. évfordulójára készült, a hátlapján a honvédő háborúban résztvevő hősök kitüntetése látható. A harmadikat a 12. ifjúsági világfesztivál megemlékezésére készült, amely Moszkvában vett részt, az emlékérme hátoldalán orosz nyelven látható az a szöveg, hogy az antiimperialista szolidaritásért, békéért és barátságért, továbbá megfigyelhető egy virág amelyben egy madár van, ez jelképezi a békét és a barátságot. A negyedik 1 rubeles emlékérme Friedrich Engels 165. születésnapja alkalmából lett elkészítve, a hátlapján Engels és az életévei láthatóak. 1986-ban kibocsátottak kettő darab 1 rubeles emlékértmet, az első 1 rubeles amit kibocsátottak a nemzetközi békenap alkalmából lett gyártva, a hátlapján egy babérkoszorú és kettő kéz látható amelyből mintha egy galamb repülne ki, a galamb ezáltal a békét szimbolizálja. A második emlékérme Michail Lomonosov 275. születésnapja alkalmából készült, a hátlapon Lomonosov arcképe és életévei láthatóak. A következő évben 1987-ben négy 1 rubeles forgalmi emlékértmet bocsátottak ki és forgalomba bocsátottak az első 3 rubeles emlékértmet és a

legnagyobb méretű 5 rubeles emlékértéket, az 5 rubeles emlékértéket továbbra is kibocsátották, viszont átmérőben az 1987-es forgalmi 5 rubeles emlékérték a legnagyobb. Az első kettő 1 rubeles emlékérték a Borogyinói Csata 175. évfordulójának az emlékértékére bocsátották ki, az első 1 rubel emlékértékének a hátlapján a csatában részt vett katonák illusztrációja figyelhető meg, a második a második 1 rubel emlékértékének a hátlapján pedig a Borogyinói csata emlékűve látható. A harmadik 1 rubeles értékét Konstantin Ciolkovszky 130. születésnapjának évfordulójára készítették, a hátlapján Ciolkovszky látható, továbbá egy rakéta és csillagok. A további 1, 3 és 5 névértékű emlékértékek gyakorlatilag egy érmet képeznek, amelyek az 1917-es októberi forradalom 70. évfordulója alkalmából lettek kibocsátva. 1988-ban még két 1 rubeles és három 5 rubeles emlékérték került forgalomba. Az első emlékérték hátlapján 1 rubeles Maksim Gorkij 120. születésnapjának alkalmából készült, amelynek a hátoldalán Gorkij arcképe, a neve és az életévei láthatóak. A második 1 rubeles Lev Tolsztoj 160. születésnapjának alkalmából készült, a hátlapján Lev Tolsztoj arcképe, a neve és az életévei láthatóak. Az első 5 rubeles hátlapján I. Nagy Péter cár Leningrádi (Szentpétervár) szobra található. A második 5 rubel hátlapján, a Kijevi Szent Szófia-székesegyház látható. A harmadik 5 rubel hátlapján, a Novgorodban található oroszország milleniumi emlékűve figyelhető meg. 1989-ben egészen öt 1 rubel értékű, egy 3 rubel értékű és három 5 rubel értékű emlékérték került kibocsátásra. Az első 1 rubel Tarasz Sevcsenkó 175. születésnapjának alkalmából készült, a hátlapján maga Sevcsenkó arcképe, a neve és az életévei figyelhetőek meg. A második 1 rubeles emlékértékét Modeszt Muszorszky 150. születésnapjának alkalmából bocsátották ki, a hátlapján maga Muszorszky arcképe, az életévei, a neve és egy kotta figyelhető meg. A harmadik 1 rubel emlékértékét Michail Lermontov 175. születésnapjának az évfordulójára lett forgalomba bocsátva, a pénzérték hátlapján Lermontov arcképe, valamint az életévei és a neve található. A negyedik Hamza Nijazi 100. születésnapjának a tiszteletére lett kibocsátva, a hátlapján Nijazi arcképe, a neve, az életévei és egy könyv található. Az ötödik a román költő Mihail Eminescu halálának 100. évfordulója tiszteletére lett kibocsátva, a hátoldalon Eminescu arcképe az életévei, továbbá a neve és az aláírása is megfigyelhető. Az 1989-es 3 rubeles emlékérték az örményi földrengés áldozatainak tiszteletére lett kibocsátva, a hátlapján öt kéz van, amelyek egy tálat tartanak amelyből füst jön ki, a kezek jobb és bal oldalán angyal szárnyak vannak. Az 1989-ben gyártott első 5 rubeles hátlapján a moszkvai Vaszilij Blazsennij-székesegyház látható. A második ugyanebben az évben gyártott 5 rubeles hátlapján a Szamarkadni Regiszán látható, a harmadik hátlapján, a Moszkvai Blagoveszenszki-székesegyház figyelhető meg. 1990-ben kibocsátottak még öt 1 rubel és három 5 rubel névértékű emlékértékét. Az 1990-ben gyártott első 1 rubeles emlékértékét Anton Csechov 130. születésnapjának tiszteletére készítették, az emlékérték hátlapján Csechov arcképe, az aláírása, az életévei, valamint két könyv, függöny és egy lámpa figyelhető meg. A második 1 rubeles emlékértékét Pjotr Csajkovszky 150. születésnapjának megemlékezésére bocsátották forgalomba, a pénzérték hátoldalán, Csajkovszky teljes képben, az aláírása, az életévei és a neve látható, továbbá a háttérben megfigyelhető egy kotta is. A harmadik 1 rubeles emlékértékét a

Szovjetunió leghíresebb marsallja Georgij Zsukov tiszteletére készítették, az érme hátlapján Zsukov képe az életévei, továbbá a neve és orosz nyelven az van írva, hogy a Szovjetunió marsallja. A negyedik 1 rubeles emlékérme Franciszk Szkarina 500. születésnapja alkalmából készült, a hátlapon látható Szkarina, amint egy tollal ír egy könyvbe. A következő ötödik 1 rubeles a lett költő Janis Rainis 125. születésnapja alkalmából kibocsátott emlékérme, hátlapján maga Rainis látható, a neve az életének évei és az aláírása. Az 1990-ben gyártott első 5 rubel, hátoldalán a Szentpétervári Téli Palota látható, a második hátoldalán a Jereváni Matedarán figyelhető meg, a harmadik hátlapján pedig a Moszkvai Uszpenszkij-székesegyház képe látható. A Szóvjétunió bukása előtt 1991-ben még forgalomba bocsátottak hat darab 1 rubeles, egy darab 3 rubeles és három darab 5 rubeles emlékérmet. Az első 1 rubeles érmét az afghanisztáni költő Alisher Navoi 550. születésnapjának az évfordulójára volt készítve, az érme hátoldalán Navoi látható. A második érme a híres orosz fizikus Pjotr Lebegyev 125. születésnapja tiszteletére készült, a hátoldalán Lebegyev és találmányai láthatóak. A harmadik 1 rubeles emlékérme Sergej Prokofjev 100. születésnapjának alkalmára készült, a hátoldalán prokofjev arcképe látható. A negyedik 1 rubeles érme a türkmén vallási vezető Magtumguly Pyragy emlékére gyártották, a hátoldalon maga Pyragy látható. Az ötödik 1 rubeles emlékérmet Konstantin Ivanov 100. születésnapja emlékére gyártották, a hátoldalon Konstantin arcképe figyelhető meg. A hatodik 1 rubel emlékérme Nizámi Ganjavi 850. születésnapja tiszteletére készült, a hátoldalon Ganjavi látható, amint egy lapra ír egy madártollal. Az 1991-ben kibocsátott 3 rubel emlékérme, a német fasiszta csapatok Moszkva alatti visszaverésének 50. évfordulójára készült, a hátoldalon a Kreml, a szovjet hadsereg, egy tankcsapda és egy léghajó látható. Az 1991-ben kibocsátott első 5 rubel emlékérme hátlapján a Moszkvai Archangelszkij-székesegyház figyelhető meg, a második hátlapján a Moszkvai Nemzeti Bank látható, a harmadik hátlapján pedig a Jereváni Dávid Szaszunszkij szobor figyelhető meg.¹²³ (48. ábra)

¹²³П. А. Ющенко. Історія України. Нові Радянські «Історичні ювілеї і дати» та їх відзначення в період наростання системної кризи комуністичного ладу: Науковий журнал, 2018. 138 – 143.

KÖVETKEZTETÉS

A 20. századbeli Kárpátalja gazdasága sokszínű, és a notafília és numizmatika kínálata hatalmas, gyakorlatilag ebben az évszázadban történtek meg a legnagyobb gazdasági fordulatok Kárpátalja területén. Kárpátalja területe a 20.században egészen öt ország az Osztrák-Magyar Monarchia, a Csehszlovák Köztársaság, a Magyar Királyság, a Szovjetunió és a független Ukrajna tagja volt, ebből kikövethetően Kárpátalja gazdasága is változott az adott ország gazdasági változásaival egyben. A gazdasági válságoknak, az inflációknak, a háborúknak és Kárpátalja öt országban való részvétele következtében, a notafília, azaz a bankjegy és a numizmatika, azaz a pénzérme és emlékérme választéka sokszínű. Ennek következtében a notalíliával és numizmatikával foglalkozó gyűjtők széles térben és körökben választhatnak, hogy milyen variációkkal, vagy esetleg melyik országnak a pénzerméivel és bankjegyeivel szeretnék bővíteni a gyűjteményüket.

Az első variáció az Osztrák-Magyar Monarchia pénzerméi és bankjegyei, amelyek az 1892-es valutareform következtében jöttek létre. A pénznemek választéka nagy kínálatban látható, koronában és fillérben is. Az Osztrák-Magyar Monarchia első világháborúba lépése, az infláció és a hadiköltségek szintén csak gyarapították a kínálatot. A világháború folyamán a korona bankjegyek egy más változatát láthatjuk, amelyek folyamatosan kerültek kibocsátásba, a pénzermék szintén hatalmas kínálatban láthatóak, amelyeket több variációban és különféle anyagból gyártottak. A bankjegyeken nem látható annyira az első világháború hatása, azonban az érmék megvizsgálásával észrevehető, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia gazdaságát a háborúba való belépés drasztikusan megváltoztatta, látható az infláció és a hadipar finanszírozásának a nyomai, hiszen mivel nem volt elég nyersanyag és a valuta is inflálódott, észrevehető, hogy a fillérek is megváltoztak, hiszen 1915 után ezeket a pénzerméket már nem nikkel-sárgaréz ötvözetből, hanem vasból készítették. Az első világháború veresége következtében az Ostrák-Magyar Monarchia megszűnt létezni és a Magyar Királyságot 1920-ra fokozatosan feldarabolták és a szomszéd országokhoz csatolták a területei nagyrészt, beleértve Kárpátalját is, amelyet az új megalakult Csehszlovák Köztársasághoz csatoltak át, ennek következtében a Csehszlovák gazdaság befolyása alá került.

Kárpátaljának a Csehszlovák Köztársasághoz csatolása következtében fokozatosan újabb bankjegyek és pénzermék kerültek forgalomba, ezáltal gazdagítva Kárpátalja notafíliai és numizmatikai sokszínűségét is. Megfigyelhető, hogy Kárpátalja gazdasága a Csehszlovák Köztársaság idején stabilizálódott és nagy mértékben növekedett iserről a kibocsátott bankjegyek és az érmék megfigyelése is tanuskodik. Az Monarchia fillérjét és koronáját kis idő elteltével átváltotta a csehszlovák heller és korona. Az érméken és a bankjegyeken megfigyelhető, hogy a Csehszlovák gazdaság folyamatosan növekedett ez különösen az 1928 után gyártott cseh 5 korona és a nagyobb névértékű érméken figyelhető meg, ugyanis azokat már ezüstből készítették. Valamint a Csehszlovák

időkből Kárpátalja területén két bankot is nyitottak, amelyek elősegítették a cseh hellerek és koronák forgalmaztatását a területen.

A későbbiekben 1939 folytán Kárpátalja területét visszacsatolták a Magyar Királysághoz, ezáltal Kárpátalja gazdasága a Magyar Királyság befolyása alá került, az első pár hónapokban Kárpátalján forgalomba kerültek azok a bankjegyek, amelyek direkt a visszacsatolt területek finanszírozására voltak gyártva. A továbbiakban viszont a Magyar Királyság területén 1926-ban kibocsátott fillérek és pengők kerültek forgalomba, amelyeket megfigyelve, látható, hogy a magyar gazdaság stabilizálódott az első világháborút követő negatív gazdasági hatások ellenére. A Horthy korszakban olyannyira stabilizálódott a gazdasági helyzet, hogy már az 1 pengő értékű pénzérme ezüstből készült, a továbbiakban a 2 és 5 pengő is ezüstből lett gyártva egészen a második világháborúig. A Magyar Királyság a második világháborúba hadilag már felkészülten lépett bele. Azonban 1940-re a pénzerméken látható a második világháború gazdasági hatásai. 1940-től a 2 fillért acélból, a 10 és a 20 fillért vasból és az 1 és 2 pengőt alumíniumból gyártották. Az 1941-es 20 filléresen egy lyuk is megfigyelhető a közepén, ez a gyártási anyag kispórolására következtethető. Az 5 pengő értékű emlékérme, amely Horthy Miklós 75. születésnapjának alkalmából lett kibocsátva szintén alumíniumból lett készítve, a második világháború, nagy változásokat hozott Magyarországon és Kárpátalja gazdaságában és történelmében. 1944-ben a szovjet csapatok megszállták Kárpátalját és ennek következtében a csehszlovák heller és korona, a magyar fillér és pengő, és a szovjet kopejka és rubel került forgalomba párhuzamosan, amelyek bővítették a Kárpátalján forgalomban lévő pénznemek változatosságát.

Az 1944-szovjet megszállást követően Kárpátalja a Szovjetunió gazdasági befolyása alá került, létrejött az úgynevezett ideiglenes Kárpátontúli Ukrajna, amelynek a néptanács volt az ideiglenes vezetője. A második világháború előtti bankjegyek és kopejkák lettek forgalomba vezetve, amelyeken nem figyelhető meg a második világháború inflációja, megfigyelhető, hogy a háború után szintén ugyan abból az anyagokból gyártották a kopejkákat mint a háború előtt, az idő elteltével a Kárpátontúli Ukrájnt 1946-ban csatolták az Ukrán SZSZK-hoz, és továbbá az USZSZK gazdasága befolyásolta Kárpátalja gazdaságát is, az 1947-es szovjet valutareformot követően a forgalombeli bankjegyek megváltoztak, beleértve a gazdaságot is, amely hatást gyakorolt Kárpátaljára is, ugyanis a fizetések és a valutarendszer át volt számítva az új bankjegyek névértékébe. A valutareformnak köszönhetően eltörölték a második világháború emlékeit az emberek pénztárcáiban. Az 1947-es valutareformot a korábbi valuta inflációja miatt kellett végrehajtani. Ezáltal bővült a bankjegyek választéka a Kárpátaljai notafília és numizmatika körökben is. A kopejka hátoldalán is változások figyelhetők meg, ugyanis a korábbi kopejkák hátlapján található címeren tízenegy szalag látható, a valutareformot követő kopejkák hátoldalán szereplő címerben viszont tízenhat szalag figyelhető meg, amelyek a Szovjetunió köztársaságait jelölték, továbbá 1957-ben a Kárpát-Finn köztársaság lefokozását követően kibocsátottak egy újabb érme és bankjegy sort, amelyeken már csak tízenöt szalag látható.

Az 1947-es valuta és gazdasági reformot követően a Szovjetunió gazdasága egy időre stabilizálódott, viszont nem érték el a megkívánt eredményt, így az 1950-es években már látható volt a Szovjet gazdaság töredezése, amely által a bankjegyek és a kopejka inflálódni kezdett. 1961-re észrevehető volt, hogy egy újabb államon belüli gazdasági reform levezetése szükséges. Az 1961-es gazdasági reform előtt az árú gyártásának a mennyisége nem felelt meg a forgalomba lévő valuta mennyiségéhez, a valutareform bejelentése előtt és folyamatában az embereknek csökkent a rubelba vetett bizalmuk, ennek következtében a szovjet nép inkább arúcikkekbe, ingatlanokba és más dolgokba fektette be a pénzét. A valutareform következtében a régi bankjegyeket és érméket teljesen megváltoztatták és egy pár hónap lefolytában kivonták a forgalomból őket. Megváltoztak a kopejkák előlapjai és a bankjegyek hátoldalait és előoldalait is. Az új bankjegyeket tíz az egy arányba váltották, azaz a régi 10 rubelért az ember kapott 1 új rubelt, a fizetések, a bankszámlák a tranzakciók, minden valutával kapcsolatos folyamatok át lettek számolva az új rubel arányába. A valutareform visszahozta az emberek rubelbe vett bizalmát. A szovjet gazdaság sok időn át a pozitív emelkedést mutatta, a külföldi valutával szemben is. Egy amerikai dollár sokkalta kevesebbet ért mint egy szovjet rubel. Az 1980-as években viszont megfigyelhető volt a szovjetunió belüli infláció hatása, ugyanis megintcsak látható volt az árucikkek gyártásának a csökkenése és a szovjet valuta felhalmozódása. Az 1985-ös években Mihail Gorbacsov lett a Szovjetunió főtitkára, aki próbálta az államkrízist megakadályozni, az úgynevezett „peresztrojka” reform által. Azonban az államkrízis már nem volt megállítható, ezáltal tovább folytatódott a valuta inflációja, amelyet az árucikkek hiánya és a rubel felhalmozódása tovább nehezített. Az árucikkek hiánya annyira drasztikus volt, hogy az emberek sorban álltak a boltok előtt, a rubelbe vetett bizalmuk megintcsak csökkent. Az infláció lassan hiperinflációba növekedett át. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa kormányzati lépések alapján 1990. júliusán beadta az elfogadott Ukrajna állami szuverenitásáról szóló nyilatkozatot. Ennek következtében kijelentették a köztársaság önállóságát és az önálló bankrendszer megteremtését. Az állam döntést hozott a saját bankjegyek bevezetéséről. Szabályozták a bankrendszer és a pénzügyi rendszer fejlesztéseit. A Minisztertanács határozatot fogadott el, amely szerint 1990 novemberétől bevezették az egyszerűhasználatos kuponokat. A szovjet éra hatalmas befolyással hatott Kárpátalja gazdaságára, valamint a kárpátaljai notafília és a numizmatika köröket is kiegészítette.

1991 augusztus 24-én elfogadták Ukrajna függetlenségi nyilatkozatát, amelyet később az 1991. december 1. népszavazáson is alátámasztottak. Ennek következtében a Kárpátaljai gazdasági továbbra Ukrajna gazdasági fejlődése befolyásolta. Ukrajna függetlenedésének nyilvánítása után az országa poszt-szovjet gazdasági korszakot élt. Kárpátalját szintén ez a gazdaság befolyásolta. 1991. szeptember 3-án Ukrajna területén bevezették a többször használatos kuponokat. Az új Ukrán bankjegyeket 1992. január 1-jén bocsátották forgalomba. 1992-ben megtervezték az ukrán kopejka pénzérméket is, azonban a kibocsátásukat csak a hrivnya kibocsátása idejében váltották valóra. Amelyek által bővült a Kárpátaljai forgalmi pénzek köre. Ezeknek a kuponoknak karbovanec a karbovanec elnevezést adták.

Későbbiekben a karbovanec annyira elinflálódott, hogy beleesett egy hiperinflációba. Ennek következtében látszott, hogy az államban gazdasági reformot kell végrehajtani. Ukrajnában 1996 szeptember 2-ától végrehajtották a pénzreformot és bevezették a nemzeti valutát a hrivnyát, amely 100 kopekre osztódott. Ennek következtében az Ukrán kopejkákat is forgalomba bocsátották, a kopejkák gyártását az államon belül a Luhanszki lőszergyárra bízták. Az Ukrán gazdaság nagy mértékben hatott Kárpátalja gazdaságára és a mai időkben is pozitívan hat. A 21. században is folytatódnak a különböző bankjegyek és pénzérték kibocsátása az Ukrán Nemzeti Bank által.

Az öt ország amelynek Kárpátalja tagja volt és az egyiknek még tagja is, nagy hatást gyakoroltak a Kárpátaljai forgalomban lévő emlékérmékre is, hiszen minden ország a saját emlékérmét bocsátotta ki, amelyekből sok példány került forgalomba Kárpátalján. Az emlékérméket híres személyek, jelentős történelmi dátumok, események, születésnapok évfordulók vagy bármi más jelent meg, amely kapcsolatos volt a megadott országgal. Ezáltal az emlékérmék továbbá bővítették a kárpátaljai numizmatikát. Az emlékérmék megfigyelése által a gyűjtők a megadott országtörténelmi személyeit, fontos történelmi dátumokat és maga a történelmet is ismerhetik meg. Az emlékérmék fontos szerepet játszanak az országok megismerésében. Továbbá a megadott ország kultúráját, személyeit és történelmét nem csak az emlékérméken, hanem a mindennapi forgalmi érték és bankjegyek megfigyelésével is megismerhetjük. A 20. század valutáinak a megfigyelésével, megismerhetjük, hogy a történelem során miként változott az országok gazdasága, miként hatottak a gazdasági válságok, az első és a második világháború az országok gazdaságaira és azoknak pénzértékeire és bankjegyeire.

ÖSSZEGZÉS

Munkám során betekintést nyújtottam a 20. századbeli Kárpátalja gazdaságtörténelmébe a saját bankjegy és pénzérme gyűjteményem megfigyelése által. Részletesen bemutattam a pénzérme és bankjegyek kinézetét, valamint miként hatott az az öt állam gazdasága a kárpátaljai gazdaságra, amelyeknek kárpátalja is tagja volt. Miként hatottak az országokon belüli válságok és az első és a második világháború, kárpátalja gazdaságára, továbbá miként hatottak ezek a bankjegyek és pénzérme kinézetére, amelyek forgalomban voltak Kárpátalján a történelmi események során.

Az első fejezet első alpontjában az Osztrák-Magyar Monarchia Kárpátaljára való gazdasági hatását és az akkoriban kibocsátott bankjegyek részletes körülírását vettem célba, a következő alpontban a két világháború közötti Csehszlovák köztársasághoz csatolt Kárpátalja gazdaságát és forgalmi bankjegyeinek megfigyelésére került sor. Az első fejezet harmadik alpontjában a Magyar Királysághoz visszacsatolt Kárpátalja gazdaságát és a horthy korszakban bevezetett bankjegyek leírására tettem öszpontosítást. A negyedik alpont által betekintést nyerhetünk a az ideiglenes Kárpátontúli Ukrajna gazdaságtörténelmébe a bankjegyek segítségével, továbbá a Szovjetunió egy részének a történelmébe a bankjegyek változásának megfigyelése által, amelyek az országon belüli inflációk következtében háromszor is megváltoztak. Az első fejezet ötödik alpontjában a független Ukrajna még rövid történelmébe és gazdaságtörténelmébenyerhetünk betekintést. A korábbi bevezetett ideiglenes kuponok, az utánna kibocsátott hiperinflációba keveredett karbovanecek és a stabil nemzeti valuta a hriveny bevezetése történelmébe nyerhetünk betekintést azoknak a megfigyelése által.

A második fejezet a 20. századi kárpátalján lévő forgalmi érmékkel foglalkozik. Az első alpontjában az Osztrák-Magyar Monarchia érmei fajtáinak az elemzését lehet látni, valamint azoknak az értékét és fontosságát a mindennapi gazdaságban és az emberek életében. Látható, hogyan befolyásolta a Monarchia első világháborúba belépése az ország gazdaságát, beleértve Kárpátalja gazdaságát, továbbá a háborúban bekövetkezett infláció és a hadipar finanszírozása miként hatott ki az érmei kinézetére és összetételére egyaránt, valamint miként hatott, továbbá miként befolyásolta a Monarchia veresége Kárpátalja történelmét és az érmei kinézetét. A második alpontjában alapos elemzésre kerültek a Csehszlovák Köztársaság forgalmi érméi, amelyek az trianoni békeszerződést követve Kárpátalja átcsatolása után, forgalomba kerültek Kárpátalja területén is. A negyedik alpontban, a kárpátaljai szovjet éra érmeinek az alapos elemzése látható, miként hatottak a gazdaságra, valamint a két szovjet gazdasági reform milyen érmei hozott be Kárpátalja történelmébe is. Az ötödik alpontban a független Ukrajna érmeinek a történelmét láthatjuk, azoknak az alapos megvizsgálása, és miként kerültek forgalomba, milyen címleteket bocsátottak ki végül, és hol kezdődött külföldön, valamint az államon belül az ukrán első kopejkák verése.

Az utolsó harmadik fejezet első alpontjában a 20. század első felében kibocsátott emlékérmék elemzése látható, miként hatottak az Osztrák-Magyar Monarchia, a Csehszlovák Köztársaság és a

Magyar Királyság érméi a fontos történelmi események és személyek megemlékezésére gyártott emlékérmék a kultúra és a történelem megmaradásában és megőrzésében. A harmadik fejezet második alpontja a 20. század második felében készült szovjet emlékérmék alapos elemzése, miként hatott a szovjet eszme és a propaganda ezeknek az érméknek a megtervezésében és kibocsátásában.

РЕЗЮМЕ

В ході своєї роботи я дослідив економічну історію Закарпаття у 20 столітті, спостерігаючи за власною колекцією банкнот та монет. Детально описав зовнішній вигляд монет і банкнот, а також те, як економіка п'яти держав, до складу яких входило Закарпаття, впливала на економіку Закарпаття. Як внутрішньодержавні перетворення та Перша та Друга світова війна вплинули на економіку Закарпаття і як вони позначилися на зовнішньому вигляді банкнот і монет, що перебували в обігу на Закарпатті під час цих історичних подій.

У першому підрозділі першого розділу я зосередився на економічний вплив Австро-Угорської монархії на територію Закарпаття, та на грошових знаках, випущених у той час, в другому підрозділі розглянув економіку та обіг грошових знаків Закарпаття, яке було приєднане до Чехословацької Республіки між двома світовими війнами. У третьому підрозділі першого розділу я зосередився на економіці Закарпаття, яке було приєднане до Угорського королівства, та грошових знаках, запроваджених під час Гортівського режиму. Четвертий підрозділ дає чіткий історичний розбір про економічну історію тимчасової Закарпатської України через банкноти, а також про історію частини Радянського Союзу через спостереження за змінами в банкнотах, які змінювалися тричі внаслідок інфляції в країні. У п'ятому підрозділі ми отримуємо чіткий розбір про історію та економічну в початкові роки незалежної України. Розглядається історія попереднього запровадження тимчасових купонів, гіперінфляційних карбованців, та випущення стабільної національної валюти гривні.

Другий розділ присвячений монетам, що перебували в обігу на Закарпатті у 20 столітті. У першому підрозділі проаналізовано типи монет Австро-Угорської монархії, їхню цінність та значення у повсякденному житті людей. Цей підрозділ показує, як вступ монархії в першу світову війну вплинув на економіку країни, в тому числі й на економіку Закарпаття, і як інфляція та фінансування військової промисловості позначилися як на зовнішньому вигляді, так і на складі монет, а також як поразка монархії вплинула на історію Закарпаття і на зовнішній вигляд монет. У другому підрозділі проаналізовано монети Чехословацької Республіки, які були введені в обіг після приєднання Закарпаття за Тріанонським договором. У четвертому підрозділі аналізуються монети радянської доби на Закарпатті, як вони вплинули на економіку та які монети випускалися після двох радянських економічних реформ і як вони вплинули на історію Закарпаття. П'ятий підрозділ розглядає історію монет в незалежній Україні, детально досліджуючи, як вони вводилися в обіг, які номінали зрештою були випущені, а також де почалося карбування перших українських копійок за кордоном і в межах країни.

У першому підрозділі третього розділу проаналізовано пам'ятні монети, випущені в першій половині 20 століття, щоб показати, як монети Австро-Угорської монархії, Чехословацької Республіки та Угорської імперії, випущені на честь важливих історичних подій

та осіб, сприяли збереженню та увічненню культури та історії. Другий підрозділ третього розділу є аналізом радянських пам'ятних монет, випущених у другій половині 20-го століття, а також того, як радянська ідеологія і пропаганда впливали на оформлення та випуск цих монет.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. A pengő pénzrendszer bankjegyei. 2022. <https://www.penzmuzeum.hu/aktualis/hirek/a-pengo-penzrendszer-bankjegyei/>
2. B. Alexandrov. The Soviet Currency Reform: The Russian Review, 1949.
3. Balassa Zoltán. Felvidék ma, 2010. <https://felvidek.ma/2010/01/22/kormocbanya-2/>
4. Barry Eichengreen – Andreas Kakridis. The spread of the modern central bank and global cooperation: Cambridge University Press, 2023.
5. Beregszászi Anikó – Csernicskó István. A pénz beszél: a mai Kárpátalja területén osztozó birodalmak nyelvpolitikája a bankjegyeken megjelenő nyelvek tükrében: Pannon Egyetem, 2016.
6. Bodó Péter. Az utolsó koronázás-105 évvel ezelőtt lett magyar király IV. Károly, 2021. https://pestbuda.hu/cikk/20211230_az_utolso_koronazas_105_evvel_ezelott_avattak_kirallya_iv_karolyt
7. Botos János: A fizetőeszköz inflációja az első világháború alatt és után 1914-1924, 2015.
8. Domány Gyula. A magyar jegybank: Közgazdasági szemle, LXXI. Éfv, 2024.
9. dr. Brenzovics László – dr. Csatáry György. Kárpátalja története örökség és kihívások: II. RF KMF – „RIK-U” Kft. Beregszász – Ungvár, 2021.
10. Fedinec Csilla – Csernicskó István. A területiség elvének megjelenése a pénzjegyeken: két közép kelet-európai példa, 2022.
11. Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Kárpátalja 1919 – 2009: történelem, politika, kultúra, 2010.
12. Garry Saint. <http://www.numismondo.net/pm/cza/index45.htm>
13. GYÖNGYÖSSY Márton <http://www.numismatics.hu/tudastar/mi-a-numizmatika/>
14. HARMAT Árpád Péter. Magyarország pénzei 1848 és 1948 közt. 2015. <http://tortenelemcikkek.hu/node/243>
15. Honismeret. (16. évfolyam) 5. sz. Felvidéki palóc kislány portréja a pengőn, 1988 https://epa.oszk.hu/03000/03018/00082/pdf/EPA03018_honismeret_1988_05_042-045.pdf
16. <https://denzadnem.com.ua/shepetivshhyna/143?utm>
17. <https://en.numista.com/catalogue/note208494.html>
18. <https://en.numista.com/catalogue/note216720.html>
19. <https://en.numista.com/catalogue/note216825.html>
20. <https://en.numista.com/catalogue/note222208.html>
21. <https://en.numista.com/catalogue/note285400.html>
22. <https://en.numista.com/catalogue/note383543.html>
23. <https://en.numista.com/catalogue/pieces33163.html>
24. <https://www.nool.hu/helyi-kozelet/2025/04/bankjegy-gyonyoru-nogradi-nok>

25. <https://www.penzmuzeum.hu/fedezd-fel/gyujtemeny/bankjegy-es-ermegyujtemeny/20-pengo-minta-1926/>
26. <https://www.penzmuzeum.hu/fedezd-fel/gyujtemeny/bankjegy-es-ermegyujtemeny/100-pengo-minta-1926/>
27. <https://www.penzmuzeum.hu/fedezd-fel/gyujtemeny/bankjegy-es-ermegyujtemeny/1000-pengo/>
28. <https://www.penzmuzeum.hu/fedezd-fel/gyujtemeny/bankjegy-es-ermegyujtemeny/20-pengo/>
29. <https://zlataky.hu/aranyerme-szent-vencel-csehszlovakiai-dukac-1923>
30. Igor Birman. The financial crisis in the USSR: Soviet Studies, 1980.
31. István Csernicskó – Csilla Fedinec. JAZYKY NA PAPIEROVÝCH PLATIDLÁCH MNOHONÁRODNÝCH ŠTÁTOV NA PRÍKLADE ČESKO-SLOVENSKA A SOVIETSKEHO ZVÄZU, 2022.
32. Kocsis Norbert: A korona pénzrendszer (1892-1925)
http://eremgyujtok.uw.hu/viewpage.php?page_id=12
33. Korencsi Attila: A magyar jegybanki tevékenységek értékalapozottsága. Polgári szemle, 2020.
34. Kovács Tamás: A Győri „fegyverkezési program” 2015.
https://mnl.gov.hu/a_het_dokumentuma/a_gyori_fegyverkezesi_program.html
35. Michaela Havlíčková. Digitalizace numismatické sbírky Městského muzea a galerie v Hlinsku: Hradec Králové, 2014.
36. Michal Ehn. Slovenská koruna jej historický vývoj až po prechod na Euro: Bankovní institut vysoká škola, 2010.
37. Molnár Péter. Honismeret. Magyarország forgalmi pénzei 1882-1914 között. 2010.
38. Pogány Ágnes: Magyarországi infláció 1914-1924, 1995.
39. Zbyšek Šustek. Czechoslovak adhesive stamps on the Austro-Hungarian Banknotes and methodical basis for the study of their forgeries. Nitra. 1994.
40. Zbyšek ŠUSTEK. Propaganda a ideologizácia ikonografie platidiel európskych autoritatívnych a totalitných štátov v 20. storočí, 2017.
41. Zbyšek Šustek. STABILITÄT UND INSTABILITÄT VON GELDSYSTEMEN: OESTERREICHISCHE NATIONALBANK, 2016.
42. Берегсасі Аніко – Черничко Степан: Гроші та (мовна) політика: Візуальна конструкція мовної політики на банкнотах на території сучасного Закарпаття.: Termini Egyesület Törökbálint, 2020.
43. Берегсасі Аніко – Черничко Степан: Своєрідна багатомовність на банкнотах Австро-угорської Монархії.
44. І. В. Сало. Грошова реформа 1996 р. – введення національної валюти України – гривні: Вісник Української академії банківської справи, 2013.
45. Марковецька Г. М. Паперові грошові знаки і бони східної галичини 1914 – 1920 Р.Р. , 2003.

46. Міронова І. С. – Горбатюк К. Є. Становлення і розвиток радянської грошової системи (1922-1938 рр.), 2012.
47. Мовчан В.В. МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ, ПРОГНОЗНІ СЦЕНАРІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГРОШОВОЇ ОДИНИЦІ УКРАЇНИ: Херсон – Хмельницький, 2024.
48. П. А. Ющенко. Історія України. Нові Радянські «Історичні ювілеї і дати» та їх відзначення в період наростання системної кризи комуністичного ладу: Науковий журнал, 2018.
49. Сергієнко О. М. – Оргіюгло О. А. Дизайн грошових банкнот як твір мистецтва, що несе у собі історичну та культурну цінність.
50. Шевчук Олексій. Грошовий обіг в Україні в 1991 – 1992.: Купоново-Карбованці та вихід із «Рубльової Зони», 2020.
51. Шевчук Олексій. Грошовий обіг в Україні в 1991 – 1992.: Купоново-Карбованці та вихід із «Рубльової Зони», 2020.
52. Шейміна Н. М. Проведення грошових реформ у СРСР 1922-1991 рр. (за музейною колекцією), 2012. <https://www.museum.dp.ua/uk/article0621/?utm>
53. Шуст Р. М. Нумізмати́ка: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007.

MELLÉKLET: (Saját Gyűjteményem)

1. ábra. Osztrák-Magyar 1913-as 20 korona.

2. ábra. Osztrák-Magyar 1913-as 20 korona.

3. ábra. Osztrák-Magyar 1916-os 1 korona.

4. ábra. Osztrák-Magyar 1915-ös 10 korona.

5. ábra. Csehszlovák 1944-es 20 korona.

6. ábra. 1936-os 10 pengő (Magyar Királyság).

7. ábra. 1932-es 50 pengő (Magyar Királyság).

8. ábra. 1930-as 100 pengő (Magyar Királyság).

9. ábra. 1947-es szovjet 1 rubel.

10. ábra. 1961-es szovjet 1 rubel.

11. ábra. 1961-es szovjet 3 rubel.

12. ábra. 1961-es szovjet 5 rubel.

13. ábra. 1961-es szovjet 10 rubel.

14. ábra. 1961-es szovjet 25 rubel.

15. ábra. 1961-es szovjet 50 rubel.

16. ábra. 1961-es szovjet 100 rubel.

17. ábra. 1991-es szovjet 1, 50 és 100 rubelek.

18. ábra. 1991-es 1, 3, 5, 25 és 100 ukrán karbovanecek.

19. ábra. 1992-es ukrán 1000 karbovanec és 1993-as ukrán 2000 és 20000 karbovanecek.

20. ábra. 1872-es 10 krajczár (Osztrák-Magyar Monarchia).

21. ábra. 1, 2, 10 és 20 fillérek (Osztrák-Magyar Monarchia).

22. ábra. 1895-ös 1 korona (Osztrák-Magyar Monarchia).

23. ábra. 1912-es 2 korona (Osztrák-Magyar Monarchia).

24. ábra. 1918-as 10 fillér (Osztrák-Magyar Monarchia).

25. ábra. 1928-as Csehszlovák 10 heller.

26. ábra. 1927-es Csehszlovák 20 heller.

27. ábra. 1933-as Csehszlovák 25 heller.

28. ábra. 1921-es Csehszlovák 50 heller.

29. ábra. 1929-es Csehszlovák 1 korona pénzérme.

30. ábra. 1929-es Csehszlovák 5 korona ezüst pénzérme.

31. ábra. 1927-es 2 fillér és 1926-os 50 fillér (Magyar Királyság).

32. ábra. 1926-os 10 és 20 fillér (Magyar Királyság).

33. ábra. 1926-os 1 pengő pénzérme (Magyar Királyság).

34. ábra. 1938-as 2 pengő pénzérme (Magyar Királyság).

35. ábra. 1940-es cink 2 fillér (Magyar Királyság).

36. ábra. 1941-es vas 10 fillér (Magyar Királyság).

37. ábra. 1944-es vas 20 fillér. (Magyar Királyság).

38. ábra. 1941-es alumínium 1 pengő. (Magyar Királyság).

39. ábra. 1943-as alumínium 2 pengő. (Magyar Királyság).

40. ábra. 1946-os szovjet 20 kopejka.

41. ábra. 1948-as 2 kopejka és 1949-es 10 kopejka (Szovjetunió).

42. ábra. 1961-es valutareform utáni szovjet kopejkások.

43. ábra. 1961-es valutareform utáni szovjet 1 rubel érme.

44. ábra. 1991-es kopejkák hátlapjai.

45. ábra. 1992-es ukrán kopejkák.

46. ábra. 1907-es 5 korona emlékérem.

47. ábra. 1936-os 2 pengő emlékérem. Liszt Ferenc tiszteletére.

48. ábra. 1965-1991 közötti szovjet forgalmi emlékérmék.